

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ในประเด็นนี้อย่างต่อเนื่องดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดทางคุณธรรมจริยธรรม

1.1.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

1.1.2 ลักษณะของคุณธรรมจริยธรรม

1.1.3 สาเหตุที่ทำให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมของบุคคล

1.2 แนวคิดและความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

1.2.1 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับปฐมวัย

1.2.2 ขอบข่ายคุณธรรม จริยธรรม

1.2.3 การเรียนรู้กับการพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรม

1.2.4 พื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

1.2.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาและการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรม

1.2.6 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

1.3 แนวคิดเรื่องความรู้ความเข้าใจ

1.4 แนวคิดและทฤษฎีการปลูกฝังและพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรม

1.4.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.4.2 บทบาท หน้าที่และวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

1.5 นโยบายและแผนการศึกษาสำหรับนักเรียนระดับปฐมวัย (0 - 5 ปี) พ.ศ. 2545 -

2549

1.6 แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach)

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยในประเทศ

2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดทางจริยธรรมและคุณธรรม

คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจอย่างมากในทุกวงการ ไม่ว่าจะเป็นคุณธรรมจริยธรรมทางการแพทย์ คุณธรรมจริยธรรมของครูอาจารย์ คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน เป็นต้น มนุษย์เราควรมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในตัวเอง เพื่อจะได้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกันได้อย่างมีสุข

ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของคำว่า จริยธรรม ซึ่งได้มีบุคคลต่าง ๆ ในวงการศึกษามากท่านให้ความหมายไว้อย่างมากมายดังนี้

ความหมายของจริยธรรม

คำว่า จริยธรรม (Morality) มาจาก 2 คำคือ จริยะ+ ธรรม ซึ่งแปลตามศัพท์ คือ “จริยะ” แปลว่า ความประพฤติ กริยาที่ควรประพฤติ “ธรรม” แปลว่า คุณความดี คำสั่งสอน ในศาสนา หลักปฏิบัติในทางศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ เมื่อนำเอาคำ จริยะมาต่อกับคำว่า ธรรม เป็น “จริยธรรม” แปลเอาความหมายว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หรือ หลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ

ผู้วิจัย โกศัลยะวัฒน์ (2539, หน้า 21) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงามอยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์

ไสว มาลาทอง (2542, หน้า 37) กล่าวว่า จริยธรรม (Morality) หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ หรือ หลักธรรมคำสั่งสอนอันเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของมวลมนุษย์ พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ ได้ให้คำจำกัดความว่า ธรรมะ คือ ความถูกต้อง-ความดี

ธรรม คือ สิ่งที่ควรปฏิบัติ

คุณ คือ ประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อผู้อื่น

จริย คือ ดี งาม สวย คือ ดูแล้วดี ดูแล้วงาม ดังนั้น คุณธรรม จึงหมายถึง สิ่งที่ปฏิบัติแล้วเกิด (คุณ) ประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ปฏิบัติแล้วเกิด (จริย) ความดี ความงาม ความสวย

ชอบ เอี่ยมประสงค์ (2544, หน้า 32 อ้างถึงใน ลิจิต ธีรเวคิน, 2548) จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมจนทำให้เกิดความสุข ความพึงพอใจและความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย

เพียเจท์ (Piaget, 1960, p. 1) กล่าวว่าจริยธรรม คือ องค์ประกอบของกฎเกณฑ์ที่บุคคลยอมรับว่าถูก ว่าดี ว่าควร เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากสังคม และ โคลเบิร์ก (Kohlberg, 1976, p.34) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า เป็นความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติในสังคมซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนกระทั่งมีจริยธรรมของตนเอง โดยอาศัยกฎเกณฑ์จากสังคมเป็นสิ่งที่ตัดสินว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด

บราวน์ (Brown, 1968, p. 411) ได้ให้ความหมายจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบของกฎเกณฑ์สำหรับวิเคราะห์การกระทำผิดหรือถูกของบุคคล จริยธรรมเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการมาจากประสบการณ์ของบุคคล และ บราวน์ ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมออกเป็น 3 มิติ คือ (1) ความรู้ (Knowledge) (2) ความประพฤติ (Conduct) และ (3) ความรู้สึก (Feeling)

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยสรุปความหมายของจริยธรรมได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางการประพฤติปฏิบัติอันถูกต้องดีงามทั้งทางกาย วาจา ใจ ที่บุคคลเลือกประพฤติเพื่อก่อให้เกิดความถูกต้องดีงาม ความสงบสุขทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

ความหมายของคุณธรรม

ความหมายของคุณธรรม มีผู้ให้ความหมายคำว่า “คุณธรรม” ไว้ในทัศนะต่าง ๆ กันดังนี้ ประภาศรี สีหอำไพ (2531, หน้า 10) คุณธรรม หมายถึง หลักธรรมจริยที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจจนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ความยินดี การกระทำที่ดีย่อมได้รับผลของความดี คือ ความชื่นชมยกย่องในขณะที่ การกระทำชั่วย่อมได้รับผลของความชั่ว คือ ความเจ็บปวดหรือความทุกข์ต่าง ๆ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546) ให้ความหมายไว้ว่า “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดี

ลิจิต ธีรเวคิน (2548, หน้า 25) ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม คือ จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนาและอุดมการณ์เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคมด้วย ปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลาเรียนรู้โดยพ่อแม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมืองและองค์กรของรัฐ

คุณธรรมและจริยธรรม ไม่ใช่สิ่งที่ขาดจากกัน แต่เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องและซ้อนทับกันอยู่ และเมื่อกล่าวถึงคุณธรรม หรือจริยธรรมมักหมายถึงทั้งสองอย่างรวมอยู่ด้วยกัน ในความหมาย

แล้วส่วนต่างของ 2 คำนี้อยู่ที่คุณธรรมเน้นที่คุณประโยชน์ที่เกิดขึ้น ส่วนจริยธรรมเน้นในสิ่งที่เหนือกว่าคุณประโยชน์ เป็นการกระทำที่แสดงถึงความสวย ความงาม ความดี ขอบเขตความหมายจึงซับซ้อนทับกันอยู่ ตัวอย่างเช่น ความกตัญญู สำหรับคนไทยที่ปรากฏอย่างชัดเจน ซึ่งมีการแสดงออกโดยการไปเยี่ยมพ่อแม่ในเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เห็นแล้วก่อให้เกิดความดี ความงาม ความสวย ความกตัญญูจึงเป็นจริยธรรม ส่วนการไปเยี่ยมกราบไหว้พ่อแม่เพื่อให้พ่อแม่เป็นสุข (อาจรวมถึงในใจอยากได้มรดกด้วย) สิ่งนี้เป็นคุณประโยชน์ก็เป็นคุณธรรม ความรู้สึกและการแสดงออกของการกระทำ จึงเป็นตัวกำหนดว่าเป็นคุณธรรมหรือจริยธรรม จึงอยู่ที่เจตนาของผู้กระทำ

จากความหมายของคุณธรรมที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึงคุณงามความดีที่สั่งสมอยู่ในจิตใจมนุษย์โดยผ่านประสบการณ์จากการได้สัมผัสซึ่งจะแสดงออกโดยการกระทำทางกาย วาจาและจิตใจของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและสังคม

ลักษณะของคุณธรรมจริยธรรม

จากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมผู้วิจัยสามารถแบ่งคุณธรรมจริยธรรมได้ 3 ลักษณะดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรมธรรมชาติ เป็นลักษณะการกระทำดี ละเว้นชั่วโดยธรรมชาติของตนเอง การกระทำดีในลักษณะนี้ไม่ถือว่ามิจริยธรรม
2. คุณธรรมจริยธรรมบังคับ เป็นการกระทำดี ละเว้นชั่วเพราะถูกบังคับให้ทำ อาจเป็นการบังคับด้วยกฎ เกณฑ์ กฎหมาย ระเบียบประเพณี
3. คุณธรรมจริยธรรมเจตนา เป็นจริยธรรมระดับสูงสุด เป็นการทำดี ละเว้นชั่ว อันเกิดจากเจตนาที่ตั้งใจจะกระทำหรือไม่กระทำ

ซึ่งในระดับคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับปฐมวัยนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นคุณธรรมจริยธรรมธรรมชาติและคุณธรรมจริยธรรมบังคับ ในส่วนของคุณธรรมจริยธรรมเจตนา นั้น จะเกิดขึ้นได้นักเรียนต้องได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและนักเรียนปฐมวัยจะต้องเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างดีเพราะคุณธรรมจริยธรรมเจตนาเป็นคุณธรรมจริยธรรมในระดับสูงสุด นักเรียนระดับปฐมวัยต้องมีการคิดวิเคราะห์เป็นจึงจะเกิดคุณธรรมจริยธรรมระดับนี้ได้

สาเหตุที่ทำให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมของบุคคล

จากการศึกษาเรื่องเกิดคุณธรรมจริยธรรมของบุคคล ผู้วิจัยได้สรุปว่า การเกิดคุณธรรมจริยธรรมมาจาก 3 กรณี ดังนี้

1. ความกลัว – ความกลัวในที่นี้เป็นความกลัวกฎหมาย กลัวการถูกลงโทษ ในทุกสังคมมีกฎหมายเพื่อบังคับให้คนกลัวจะได้ไม่ทำความชั่ว คุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากความกลัว

กฎหมายเป็นคุณธรรมจริยธรรมค่าที่สุด

2. ความอยาก – ความอยาก หรือความต้องการ ถ้าเป็นไปในทางที่ดีก็เป็นการใฝ่ดีเป็นการทำดีละเว้นชั่ว เช่น ทำบุญเพื่อหวังจะได้รับผลบุญในภพหน้า คุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากความอยากมีระดับสูงกว่าคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดจากความกลัว

3. ความมีปัญญา - เป็นจริยธรรมที่ต้องการให้เกิดมากที่สุดคุณธรรมจริยธรรมระดับปัญหานี้ มี 3 ส่วนประกอบ ได้แก่

3.1 รู้จริง คือ รู้ในเรื่องนั้นอย่างถูกต้อง

3.2 รู้ถึง คือ รู้เรื่องนั้นอย่างลึกซึ้ง

3.3 รู้ทั่ว คือ รู้ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ

การที่เรารู้จริง รู้ถึง และรู้ทั่ว ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แปลว่าเรามีปัญญาในเรื่องนั้น เมื่อเรามีปัญญาในเรื่องนั้น จะทำให้บุคคลนั้นรู้ว่าควรทำ หรือไม่ควรกระทำ การที่คนรู้จักกระทำดี ละเว้นชั่วอันเนื่องมาจากการมีปัญญา เป็นกรกระทำที่เป็นคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ เป็นคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นระดับสูงสุดที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การเกิดคุณธรรมจริยธรรมในนักเรียนระดับปฐมวัยนั้นเกิดขึ้นจากความกลัวและความอยาก ลักษณะการเกิดคุณธรรมจริยธรรมจากความกลัว เช่น ถ้าไม่ทำตามครูสั่งจะถูกทำโทษ หรือ ถ้าไม่เก็บของให้เป็นระเบียบจะถูกทำโทษ นักเรียนเลยต้องทำตามครูได้สั่งและกำหนดเอาไว้ การทำตามคำสั่งของนักเรียนระดับปฐมวัยนั้นเกิดจากความกลัวว่าจะถูกครูทำโทษเลยต้องทำตาม โดยไม่รู้ความหมายที่แท้จริงว่าสิ่งที่ตนทำนั้นมี ความหมายอย่างไร

ในส่วนของความอยาก เช่น นักเรียนปฐมวัยได้รับรู้จากพ่อแม่ว่า ถ้าขึ้นเรียนไปโรงเรียนทุกวัน ไม่คือ ไม่ชน เชื้อฟังคำสั่งของครู เป็นเด็กที่ดี พ่อกับแม่จะให้ของขวัญกับลูก เมื่อได้รับรู้มาเช่นนี้ นักเรียนจึงทำตามทีพ่อแม่บอกทุกอย่างก็เพื่อหวังของรางวัลที่ตนจะได้รับจากพ่อแม่ของตน โดยไม่ทราบความหมายที่แท้จริงว่าหมายถึงอะไร นักเรียนทำตามเพราะความอยากจะได้ของรางวัล หรือของขวัญที่พ่อแม่ของตนได้บอกเอาไว้ ซึ่งนักเรียนระดับปฐมวัย คิดไม่เป็นการทำตามทีพ่อแม่บอกนั้น ก็คือ การมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ นั้นเอง

แนวคิดและความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับปฐมวัย

นักเรียนระดับปฐมวัยทุกคนมีความพร้อมที่จะเจริญทางจิตใจแฝงอยู่ในตัวตั้งแต่แรกเกิด ภายหลังการเกิดนักเรียนจะเรียนรู้และพัฒนาลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมด้วยตนเองจาก

การกระทำของผู้ใหญ่ ทั้งที่กระทำโดยตรงและแสดงออกโดยทั่วไปและจากสภาวะแวดล้อมอื่น ๆ รอบตัว พัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับปฐมวัยจะเกิดขึ้นตั้งแต่ระยะช่วงสิบปีแรกของชีวิต เมื่อโตขึ้นพัฒนาขึ้น จนรู้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว ลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมของแต่ละคนจะเริ่มแสดงตัวเด่นชัด

การศึกษาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม และพัฒนาการทางจริยธรรมนี้ นักจิตวิทยาค้นพบว่า ลักษณะและพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลที่เกี่ยวกับจริยธรรม สามารถจำแนกได้ 4 ด้าน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524 อ้างถึงใน พิไลพร ก้องสมุทร, 2545, หน้า 18)

1. ด้านความรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของค่านิยมที่ควรปฏิบัติ การกระทำที่ดีควรแก่การกระทำ และการกระทำที่ไม่ดีควรเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนานั้น ส่วนใหญ่เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิด โดยเฉพาะในช่วงอายุ 2- 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ

2. ด้านทัศนคติเชิงคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมในลักษณะต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆ เพียงใด ทัศนคติเชิงคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้นๆ แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติ อาจมีทัศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทัศนคติเชิงคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลนั้น มีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลเพราะทัศนคติ รวมทั้งความรู้และความรู้สึกเรื่องนั้นๆ เชื่อมโยงกัน นอกจากนี้ทัศนคติเชิงพฤติกรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3. ด้านเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำ หรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจ หรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรม จะทำให้ทราบว่า บุคคลผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมในระดับแตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกันอาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำและระดับคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกันได้

4. ด้านพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ เพราะการกระทำในทางที่ดีและไม่ดีของบุคคลนั้นส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้ง 4 ด้าน ที่กล่าวข้างต้นนั้น ในส่วนของด้านความรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรมส่วนใหญ่เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิด โดยเฉพาะในช่วงอายุ 2- 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ ฉะนั้น ครูผู้สอนและพ่อแม่ควรที่จะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนระดับปฐมวัยเพื่อจะได้มีการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านทัศนคติ ด้านเหตุผล และด้านพฤติกรรมในทางที่ดีต่อไป

ขอบข่ายของคุณธรรม จริยธรรม

คำว่าคุณธรรม จริยธรรมมีหลายความหมาย แต่โดยสรุปคือ แนวทางการประพฤติปฏิบัติอันถูกต้องดีงามทั้งทางกาย วาจา ใจ ที่บุคคลเลือกประพฤติเพื่อก่อให้เกิดความถูกต้องดีงาม ความสงบสุขทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม คุณธรรมจริยธรรมค่อนข้างเป็นนามธรรมมากสำหรับนักเรียนระดับปฐมวัย เพราะยังไม่สามารถคิดวิเคราะห์แยกแยะได้ดีเท่ากับผู้ใหญ่ การจะให้นักเรียนระดับปฐมวัยได้เรียนรู้ และ เข้าใจในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นนามธรรมนั้นเป็นเรื่องยาก ถ้าครูผู้สอนไม่ออกแบบเนื้อหาการสอนให้ดีกว่า ควรจะออกแบบการสอนเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน ได้เรียนรู้รู้อย่างไรจึงจะได้ทั้งความรู้ควบคู่กับความสนุกไปด้วย

ผู้วิจัยได้ใช้กรอบความคิดของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ) มาตรฐานการศึกษา ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาปฐมวัยรอบที่สอง (พ.ศ. 2549 - 2553) ที่กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย ได้มีการจัดทำตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมกับนักเรียนปฐมวัย 3-5 ปี และสอดคล้องกับหลักการ ปรัชญา การจัดการศึกษาปฐมวัย และพัฒนาการของเด็ก

มาตรฐานด้านผู้เรียน กำหนดให้มี 7 มาตรฐาน สำหรับมาตรฐานที่เกี่ยวข้องในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม คือ มาตรฐานที่ 1 กำหนดให้ ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มี 6 ตัวบ่งชี้ คือ

1. ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน
2. ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต
3. ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที
4. ผู้เรียนมีความเมตตากรุณา มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
5. ผู้เรียนมีความประหยัด รู้จักใช้และรักษาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม
6. ผู้เรียนมีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย

มีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามข้อตกลงร่วมกัน

ความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ หมายถึง ลักษณะนิสัยของบุคคลที่ตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติภารกิจสิ่งต่าง ๆ ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (ประภาพรรณ เอี่ยมสุภานิต, 2548, หน้า 759) จากข้อความดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบหมายถึง ยอมรับรู้และยอมรับในการกระทำของตน ยอมรับผลแห่งการกระทำของตนด้วยความเต็มใจ

ความสำคัญของลักษณะนิสัยทางคุณธรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

ประภาพรรณ เอี่ยมสุภานิต (2548, หน้า 765) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสร้างเสริมลักษณะนิสัยทางคุณธรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ไว้ว่า ความสำคัญของการสร้างเสริมลักษณะนิสัยทางคุณธรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ไว้ว่า ความสำคัญของการสร้างเสริมลักษณะนิสัยทางคุณธรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ มีความสำคัญต่อนักเรียนระดับปฐมวัยเป็นอย่างมาก นักเรียนที่มีความรับผิดชอบสูงจะสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง และสามารถปฏิบัติภารกิจอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จากผลการวิจัยทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศให้ผลสรุปตรงกันว่า นักเรียนที่มีความรับผิดชอบสูงมักจะเป็นคนที่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี มีความเชื่อมั่นสูง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทำให้ผลทางการเรียนสูง มีความซื่อสัตย์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า คนที่มีความรับผิดชอบสูงมักจะมีลักษณะของความเป็นพลเมืองดีสูงด้วย

ดังนั้น การพัฒนาลักษณะนิสัยทางคุณธรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ จึงถือได้ว่าเป็นลักษณะนิสัยที่มีความจำเป็นที่ต้องเสริมสร้างให้มีในตัวเยาวชนทุกคน

ขอบข่ายพฤติกรรมความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบที่ใช้สอนนักเรียนระดับปฐมวัยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้านดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง
2. ความรับผิดชอบต่อการทำงาน
3. ความรับผิดชอบต่อสังคม

ความรับผิดชอบต่อตนเอง

การที่บุคคลนั้นสามารถบังคับตนเองให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควร ไม่หลงไปกระทำสิ่งที่ไม่ดี เป็นต้น สำหรับวัยเด็กอนุบาลนั้นความรับผิดชอบต่อตนเอง เช่น

1. การตื่นนอนตรงตามเวลาไม่ต้องปลุก
2. การอาบน้ำได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีการเตือน
3. การแต่งตัวให้เรียบร้อยหลังจากอาบน้ำ
4. การรับประทานอาหารด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีการป้อน
5. การไปโรงเรียนให้ทันเวลาที่จะต้องเข้าแถว

ความรับผิดชอบต่อการงาน

ความรับผิดชอบต่อการงานหมายถึงเมื่อบุคคลได้รับมอบหมายให้ทำงานอะไรก็ปฏิบัติตามด้วยความจริงใจด้วยความพากเพียร ด้วยความอดทนและด้วยความละเอียดรอบคอบ จนกระทั่งงานนั้นสำเร็จเรียบร้อยทันกำหนดเวลาโดยไม่ทอดทิ้งงาน สำหรับนักเรียนระดับปฐมวัยนั้นการมีความรับผิดชอบต่อการงานภารกิจที่ตนได้รับมอบหมาย เช่น

1. รดน้ำต้นไม้ทุกเช้าเย็น
2. เก็บที่นอนให้เป็นระเบียบ
3. จัดโต๊ะอาหารเมื่อถึงเวลา
4. คืนของเล่นเมื่อเล่นเสร็จแล้ว

ความรับผิดชอบต่อสังคม

ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เริ่มตั้งแต่สังคมเล็ก ๆ ได้แก่ ครอบครัว ห้องเรียน โรงเรียน ไปจนถึงสังคมใหญ่ ได้แก่ ชุมชน และประเทศชาติ จึงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน ผู้มีความรับผิดชอบย่อมปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเคร่งครัดโดยไม่ต้องบังคับและปฏิบัติเป็นนิสัยทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น สำหรับนักเรียนระดับปฐมวัยได้แบ่งความรับผิดชอบต่อสังคมไว้เป็น 3 ด้านดังนี้

1. การมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว เช่น การทำความสะอาดบ้าน การใช้ของในบ้านอย่างทะนุถนอมหรือถ้าพบของชำรุดภายในบ้านก็รีบบอกพ่อแม่ทันที เป็นต้น
2. ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน เช่น การรักษาความสะอาดของโรงเรียน การร่วมกิจกรรมเพื่อนำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียน เป็นต้น
3. ความรับผิดชอบต่อชุมชนอาศัย เช่นการรักษาความสะอาดของสนามเด็กเล่น ไม่ทิ้งขยะ การมีส่วนร่วมในวันสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น

ข้อคิดในการสร้างเสริมลักษณะนิสัยความรับผิดชอบ

1. การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับนักเรียนระดับปฐมวัย ต้องคำนึงถึงพัฒนาการของนักเรียนแต่ละวัยแต่ละคน และมอบงานให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะ
2. ในระยะเริ่มแรกของการปลูกฝังความรับผิดชอบนั้น ควรหาโอกาสในช่วงเวลาที่นักเรียนแสดงความสนใจที่จะทำ การทำเช่นนั้นจะก่อให้เกิดผลดีกว่าการบังคับให้นักเรียนทำ
3. เป็นตัวแบบที่แสดงความรับผิดชอบให้เด็กได้เห็นอยู่เสมอ เพื่อที่นักเรียนจะได้เลียนแบบ
4. การให้คำชมเชย หรือให้รางวัล เมื่อนักเรียนได้แสดงถึงความรับผิดชอบ ควรให้การเสริมแรงทันที

5. การมอบความรับผิดชอบใด ๆ ให้กับนักเรียนระดับปฐมวัยควรได้มีการอธิบายถึงบทบาทของนักเรียนต่อความรับผิดชอบนั้นอย่างชัดเจน เช่น ถ้าให้นักเรียนรดน้ำต้นไม้ควรอธิบายให้นักเรียนทราบถึงอุปกรณ์ที่ควรจะใช้เป็นสายยางหรือฝักบัว ปริมาณของน้ำที่ใช้ เป็นต้น ทางที่ดีควรทำให้นักเรียนดูก่อน

6. ควรพูดให้สั้นกระชับชัดเจนเพื่อให้นักเรียนจะได้ปฏิบัติอย่างถูกต้องและลดปัญหาความขัดแย้งลง

7. การออกกฎเกณฑ์อย่างมีปลีกย่อยเกินไป เพราะจะทำให้ให้นักเรียนรู้สึกอึดอัด

8. มอบความไว้วางใจกับนักเรียนระดับปฐมวัย เช่น ให้นักเรียนรับประทานอาหารเช้าจานกระเบื้อง โดยไม่ต้องกลัวจะทำแตก แต่ควรเตือนนักเรียนว่าให้ใช้ความระมัดระวังให้ดี วิธีนี้เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักเรียน

ความมีระเบียบวินัยในตนเอง

การปลูกฝังและเสริมสร้างความมีวินัยให้แก่นักเรียนในชาตินั้นจะต้องดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ไม่ควรปล่อยให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทุกฝ่ายต้องช่วยเหลือและร่วมมือกัน โดยเริ่มที่เยาวชน ซึ่งเป็นนักเรียนระดับปฐมวัยขึ้นไปด้วยการฝึกฝนอบรมจนเกิดเป็นนิสัยและนำเอาระเบียบที่ได้ฝึกฝนไปใช้ปฏิบัติจริงในการดำรงชีวิต

ระเบียบวินัยหมายถึงแบบแผนที่วางไว้เพื่อควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยและความประพฤติดีงาม รวมทั้งสามารถควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเองได้โดยจากการมองเห็นคุณค่าในการปฏิบัติด้วยตนเอง มิได้เกิดจากข้อบังคับภายนอกแม้จะมีอุปสรรคในการปฏิบัติก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น

ความสำคัญของการมีวินัยในตนเอง

การมีวินัยเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม ในเรื่องนี้นักจิตวิทยาพัฒนาการได้ให้ความสนใจมานานแล้ว และมีความเห็นว่าความมีวินัยในตนเองหรือความสามารถควบคุมตนเองอย่างถูกต้องเป็นหลักชัยของการพัฒนาทางจิตของบุคคล นั่นคือความมีวินัยในตนเองเป็นลักษณะสำคัญของผู้บรรลุวุฒิภาวะทางจิต ฉะนั้นการมีวินัยในตนเองจึงสามารถจะใช้เป็นเครื่องมือวัดระดับพัฒนาการทางจิตของบุคคลได้ด้วย

แม้ว่านักเรียนระดับปฐมวัยทุกคนต้องการวินัย แต่ความต้องการนั้นมีหลากหลายตามสภาพการต่าง ๆ

1. อัตราในการพัฒนานักเรียนทุกคนไม่เท่ากัน นักเรียนอายุไม่เท่ากันไม่ได้ต้องการวินัยแบบเดียวกันเสมอไป

2. กิจกรรมของนักเรียนระดับปฐมวัยมีผลต่อความต้องการวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมประจำวัน เช่น การรับประทานอาหาร การเข้านอนหรือเตรียมตัวไปโรงเรียน
3. ความต้องการวินัยแปรเปลี่ยนไปตามวัน วันจันทร์และวันสุดสัปดาห์ผู้ใหญ่ต้องใช้วินัยมาก

ขอบข่ายของการมีระเบียบวินัย

การสร้างเสริมความมีวินัยในตนเองให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนระดับปฐมวัย เปรียบเสมือนการเตรียมให้เด็กเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต มีพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นที่ยอมรับของสังคม ความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ตลอดจนประพฤติปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม ในช่วงวัยระดับปฐมวัยควรมีขอบข่ายด้านความมีระเบียบวินัยในตนเองดังนี้

1. มีความตรงต่อเวลา
2. เข้าแถวและเดินให้เป็นระเบียบ
3. รู้จักเข้าแถวรอลำดับ
4. รู้จักการแต่งกายให้เรียบร้อย
5. รู้จักเก็บของให้เข้าที่และจัดให้เป็นระเบียบ
6. รู้จักทิ้งขยะให้ถูกที่
7. มีมารยาทในการฟังและการพูด
8. มีมารยาทในการรับประทานอาหาร
9. รู้จักรักษากฎกติกา และระเบียบของโรงเรียน

มีความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรงและจริงใจไม่คิดโกงและไม่หลอกลวงทั้งต่อหน้าและลับหลัง จริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ไม่ได้ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม บุคคลที่จะเกิดการเรียนรู้โดยบังเอิญหรือการเลียนแบบมาจากพ่อและแม่ ครูอาจารย์หรือเพื่อนทำให้เกิดเป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงซ้ำ ๆ จนกลายเป็นนิสัยของคนนั้น ๆ ได้ ความซื่อสัตย์สามารถพัฒนาได้ตั้งแต่ยังเด็ก ความซื่อสัตย์ทำให้คนไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ถ้าเด็กวัยอนุบาลได้รับการสร้างเสริมลักษณะนิสัยในด้านนี้จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่เอาเปรียบ ไม่คดโกง เป็นคนที่ปฏิบัติตามกติการะเบียบแบบแผนของสังคม ซึ่งจะทำให้เขาเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ และน่าไว้วางใจจากบุคคลอื่นในสังคม

ของบ้นการพัฒนาลักษณะนิสัยด้านความซื่อสัตย์

ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตย่อมเป็นที่นับถือของคนทั่วไป คนที่มีความซื่อสัตย์สุจริตต้องมีความจริงใจและซื่อตรงทั้งกายวาจาใจทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น ดังนั้นการปลูกฝัง

จริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ จึงสมควรปลูกฝังตั้งแต่วัยอนุบาลเพราะการที่เด็กจะมีค่านิยมด้านนี้ เด็กต้องฝึกการปฏิบัติตนมาเป็นเวลานานและมีการฝึกฝนอบรมอยู่เป็นประจำ ขอบข่ายการพัฒนา ลักษณะนิสัยด้านความซื่อสัตย์ มีดังนี้

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ มีความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี การมีความละเอียดเกรงกลัวต่อการกระทำผิด การไม่พูดปดหลอกลวง ความตั้งใจทำงาน ประพฤติตามคำพูดและตามความคิด
2. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคลอื่น คือ ความซื่อสัตย์ต่อเพื่อน หัวหน้า หรือผู้มีพระคุณ มีลักษณะความสำคัญคือความจริงใจ ไม่ชักชวนให้เสื่อมเสีย ไม่สอพลอเพื่อหาผลประโยชน์ใส่ตน เตือนสติและแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น เป็นต้น
3. ความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ สังคมและประเทศชาติ คือ การรักษาความสัตย์สัญญา ไม่คิดร้ายต่อหมู่คณะ รักษาความสามัคคี ไม่ทำลายสถาบันหลักของประเทศชาติ ไม่ทำการอันใดที่ผิดกฎหมายของประเทศชาติ เป็นต้น

ประภาพรณ เอี่ยมสุภานิต (2548, หน้า 771) ได้เสนอลักษณะนิสัยที่ควรปลูกฝังสำหรับเด็กวัยอนุบาลที่เอื้อต่อการพัฒนานิสัยทางด้านความซื่อสัตย์ไว้ดังนี้

1. การพูดความจริงไม่โกหก
2. การเล่นตามกติกา
3. การปฏิบัติตามคำพูดที่พูดไว้
4. การยอมรับผิดเมื่อทำผิด
5. เมื่อเก็บของ ได้ต้องคืนเจ้าของ
6. การไม่ลักขโมยของคนอื่น

มีความกตัญญูกตเวที

ความสำคัญของความกตัญญูกตเวทีคือการรู้จักบุญคุณของบุคคลที่มีพระคุณของเราและทำให้ผู้มีพระคุณมีความสุขจึงเรียกการตอบแทนบุญคุณ การที่บุคคลรู้จักบุคคลของผู้มีพระคุณเป็นแนวทางที่ชี้ให้เห็นพื้นฐานทางจิตใจอันดีงามความเป็นคนซื่อสัตย์และรับผิดชอบอยู่ในตัวของบุคคล

ขอบข่ายของการสร้างเสริมลักษณะนิสัยด้านความกตัญญูกตเวที

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดขอบข่ายของการสร้างเสริมลักษณะนิสัยด้านความกตัญญูกตเวทีไว้ดังนี้

1. การเคารพรักบิดามารดา บรรพบุรุษ ครู เพื่อน แลประเทศชาติ และการตอบแทนบุญคุณด้วยวิธีต่าง ๆ

2. การรู้จักบุญคุณของอาหารและผู้มีส่วนในการผลิต
3. การระลึกถึงบุญคุณของสัตว์ สิ่งของและธรรมชาติ
4. การรู้จักพึ่งพาอาศัยกันและกัน

จุดมุ่งหมายของการสร้างเสริมลักษณะนิสัยด้านความกตัญญูทวาทิ

1. เพื่อให้เด็กรู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน
2. เพื่อให้เด็กได้ประพฤติดังถูกต้องในเรื่องของการรักผู้อื่นรวมทั้งสรรพสัตว์และ

สิ่งอื่นในโลก

3. เพื่อให้เด็กเกิดความสุขในการที่ได้ตอบแทนผู้มีพระคุณตั้งคนใกล้ชิดถึงสุข

มีความเมตตา กรุณา มีความรู้สึกที่ดีต่อตัวเองและคนอื่น

การมีความรู้สึกที่ดีต่อตัวเองและคนอื่นหมายความว่า การที่บุคคลนั้นเห็นคุณค่าของตัวเองและคนอื่น ไม่ดูถูกตัวเองว่าเป็นคนด้อยค่า น้อยเนื้อต่ำใจ และไม่คิดอิจฉาคนอื่น การมีความรู้สึกที่ดีต่อตัวเองและคนอื่นนั้นต้องรู้จักการยอมรับในความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ด้วย เช่น การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เราต้องรู้จักฟังความคิดเห็นของเพื่อน ๆ ที่อยู่ในกลุ่มด้วย ไม่ใช่ไม่สนใจเอาแต่ความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่ การจะมีความรู้สึกที่ดีต่อคนอื่น ได้ต้องรู้จักเคารพสิทธิของเขา ยอมรับในความคิดเห็น การกระทำ

บุคคลที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตัวเองและคนอื่นด้วยนั้นจะเป็นบุคคลที่น่าคบหาสมาคมด้วย เพราะเป็นคนที่มีจริงใจ ไม่คิดร้ายกับเรา มีจิตใจที่ดี รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีน้ำใจรู้จักแบ่งปัน มีความอดทนอดกลั้นได้ดี

ขอบข่ายของการพัฒนาลักษณะนิสัยทางจริยธรรมด้านการมีความรู้สึกที่ดีต่อตัวเองและคนอื่น

1. ไม่ต่อว่าหรือ รังแกคนอื่น เมื่อเราคิดดีกับตัวเราแล้วเป็นผลให้เรามองคนอื่นในทางที่ดีตามด้วย คนที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตัวเองและคนอื่นจะไม่รังแกหรือด่าว่าคนอื่นให้เป็นทุกข์ใจ
2. รู้จักการแบ่งปันสิ่งของ เมื่อคนที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตัวเองแล้วจะไม่คิดหวงข้าวของเครื่องใช้ของตนเอง จะมีการแบ่งปันไปให้เพื่อน ๆ ได้ใช้ แสดงถึงความมีน้ำใจและความรู้สึกที่ดีกับคนอื่น
3. รู้จักทำงานร่วมกับคนอื่น คนที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ทุกคนรักและเคารพเชื่อฟัง ร่วมทั้งเวลาทำงานด้วยกันเป็นกลุ่มทุกคนจะต้องเรียกหา นั้นแสดงว่าบุคคลผู้นั้นเป็นคนที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและคนอื่น คือ ให้เพื่อนร่วมงานแสดงความคิดเห็นได้ ไม่คิดว่าตัวเองเป็นใหญ่ ให้เกียรติเพื่อนร่วมงานทุกคน พุดคุยด้วยวาจาที่สุภาพอ่อนโยน

4. รู้จักอดทนอดกลั้น การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือ การอยู่ร่วมกันในสังคม เราต้องรู้จักการอดทนอดกลั้น เพราะเราไม่สามารถแสดงความก้าวร้าว หรือ ไปต่อว่าคนอื่น ๆ ตามใจของเรา การกระทำแบบนี้จะทำให้เราเป็นคนที่ยังสังคมไม่ยอมรับ ต้องรู้จักระงับความโกรธ ให้อภัยเป็น สำหรับนักเรียนระดับปฐมวัยนั้นการปลูกฝังให้นักเรียนได้รู้จักการมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและคนอื่นถือเป็นเรื่องที่สำคัญมากเรื่องหนึ่งที่ครูผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญเพราะถือว่าเป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีของการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเริ่มตั้งแต่ปฐมวัยเพื่อให้นักเรียนจะได้มีความคิดและการกระทำที่ดีติดตัวไปสู่ออนาคตเมื่อนักเรียนเติบโตใหญ่จะได้เป็นคนที่มีคุณภาพในสังคม

ประหยัด และรู้จักใช้และรักษาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

การที่นักเรียนระดับปฐมวัยจะพึ่งตนเอง ได้นั้นจะต้องรู้จักประหยัด มีความสามารถในการทำงานด้วยความสุจริตเห็นความสำคัญของการใช้และทำนุบำรุงรักษาทรัพยากรและทรัพย์สินทั้งของตนเองและของส่วนร่วม ทรัพยากรและทรัพย์สินเงินทองนั้นเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ประเทศใดก็ตามที่ประชาชนมีการประหยัดมากย่อมมีเงินออมของประเทศมากก็ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีมีคุณภาพชีวิตที่ดี

การรู้จักประหยัดอดออมนั้นต้องฝึกตั้งแต่เยาว์วัยเพื่อให้นักเรียนระดับปฐมวัยได้ฝึกปฏิบัติเป็นนิสัยติดตัวเด็กเป็นผู้ใหญ่ที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคต ดังนั้นจึงเป็นความเหมาะสมในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนี้แก่นักเรียนระดับปฐมวัย

การประหยัดคือการรู้จักสัดส่วนของความจำเป็นความต้องการที่เกิดขึ้นโดยยึดหลักความพอดี รู้จักใช้ทุกสิ่งทุกอย่างตามความจำเป็น โดยใช้ให้น้อยที่สุดและคุ้มค่าที่สุดแต่ก็ต้องได้รับประโยชน์มากที่สุด การใช้ทรัพยากรควรใช้ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดไม่หลงคำนิยมที่ไม่ถูกต้องและไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายเกินความจำเป็น

หลักการฝึกนิสัยด้านการประหยัดและรักษาทรัพยากร

หน่วยนิเทศศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนะหลักการฝึกนิสัยด้านการประหยัดสำหรับนักเรียนระดับปฐมวัยไว้ดังนี้

1. ฝึกให้นักเรียนคิดอย่างมีเหตุผลในการใช้เงินและเลือกซื้อของ ซื้อของราคาถูกมีคุณภาพและตามความจำเป็น
2. ฝึกให้นักเรียนรู้จักเก็บรักษาของของตนเองและของส่วนร่วม เช่น เมื่อเล่นของเล่นเสร็จก็ควรเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย
3. ฝึกให้นักเรียนรู้จักประมาณในการกิน เช่น ไม่กินทิ้งกินขว้าง ไม่กินของราคาแพงแต่ได้คุณภาพน้อย

4. ฝึกให้นักเรียนรู้จักนำสิ่งของที่มีอยู่หรือใช้แล้วมาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การทำของเล่นของใช้หรือ ของประดับ
5. ฝึกให้นักเรียนรู้จักออมเงินที่เหลือจากการรู้จักใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง
6. ฝึกให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เช่น การอ่านหนังสือ เล่นดนตรี เล่นกีฬา

มีมารยาทและปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทย

มารยาทเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจา ที่สะท้อนออกมาจากจิตใจ เป็นข้อปฏิบัติของบุคคลที่แสดงต่อผู้อื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และ เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุม และ ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

ดังนั้น การมีมารยาทและปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทย หมายถึง พฤติกรรม การแสดงออกทางกายวาจาใจรวมทั้งความคิดเป็นไปในทางที่ดีที่ถูกต้องตามแบบแผนในสังคมไทย เช่น การเคารพผู้ที่อาวุโส การไหว้ การกล่าวทักทายด้วยคำสุภาพ การมีส่วนร่วมในประเพณีของไทยเพื่อสืบสานสิ่งที่ดี ๆ ไว้ให้รุ่นลูกรุ่นหลาน

องค์ประกอบของมารยาท

ผู้มีมารยาทดีต้องประกอบไปด้วยการแสดงออกในทุกด้านที่ดูงดงาม อ่อนช้อยและแสดงออกได้ถูกต้องตามกาลเทศะและสถานที่

สมทรง บุญฤทธิ์ (2539 ข, หน้า 11) กล่าวถึงองค์ประกอบของมารยาทไทย ดังต่อไปนี้

1. มีอิริยาบถ สุภาพ เรียบร้อยอ่อนโยนต่อชนทุกชั้น
2. ตกแต่งร่างกายด้วยเสื้อผ้า ตลอดจนใบหน้าและทรงผมให้ดูกระเปียบสมส่วน แต่พองาม สุภาพเหมาะสมทุกโอกาส สะอาดและประหยัดอีกด้วย
3. มีอิริยาบถอยู่ในท่าธรรมดา ไม่ฝืน งามแต่สุภาพ ไม่แข็งกระด้าง ไม่ดีเสมอ ไม่ตื่นกลัว ไม่หวั่นระเปิดเผยเสียงดังหรือหลุกหลิกและไม่เก้อเขินหรือกระดากอาย
4. การแสดงมารยาทไม่จำเป็นต้องซ้ำเกินควร และต้องไม่ลู่กลนจนขาดความเรียบร้อยงดงาม

การแสดงออกทางกิริยาท่าทางหรือทางวาจาก็ดี ล้วนมีใจเป็นหลักเป็นประธาน สิ่งการให้ทำให้พูด ให้คิด นำมาก่อนเสมอ ดังนั้นจึงควรตั้งใจไว้ให้ถูกต้องก่อนสิ่งอื่นใดทั้งหมด ถ้าใจคิดไปในทางที่ดีงามก่อนแล้ว วาจาหรือท่าทางก็จะแสดงออกมาดีตาม แต่ถ้าใจไม่สำนึก หงุดหงิด

งู่นาง เสราหมอง ฯลฯ กิริยาท่าทางตลอดถึงวาทะที่แสดงออกมาก็จะไม่ดีตามไปด้วย อาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีมารยาทดีต้องมีการฝึกฝนอบรมจิตใจ เมื่อจิตใจดีย่อมหมายถึงการแสดงออกทางกายและวาทะที่ดีตามไปด้วย ยังประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเองและสังคม

ประเภทของมารยาทไทย

กิริยามารยาทเป็นเอกลักษณ์ส่วนหนึ่ง เป็นเรื่องของการปฏิบัติตนต่อบุคคลของชนในชาติไทย ผู้ที่มีมารยาทนั้นต้องประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา ใจ คือ ทำดี พูดดี คิดดี

มารยาททางกาย

มารยาททางกาย คือ การทำดี เป็นการแสดงอาการที่กระทำทางกายว่าสมควรทำในสิ่งที่ไม่ควรทำหรือไม่ ด้วยการระมัดระวังการกระทำต้องไม่เดือดร้อนทั้งต่อตนเองและส่วนรวม โดยแบ่งประเภทของมารยาทดังนี้ ได้แก่ การยืน การเดิน การนั่ง ฯลฯ

ในกรณีที่จะต้องยืนคำทักทายผู้อื่นด้วยความจำเป็น ควรกล่าวคำขอโทษก่อน ถ้ายืนเฉพาะหน้าผู้ใหญ่หรือ พระสงฆ์ ควรอยู่ในลักษณะส้ารวม สุภาพ ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรยืนตรงหน้าผู้ใหญ่ ควรยืนเฉียงไปทางซ้ายหรือขวาของผู้ใหญ่เล็กน้อย ยืนตรง ขาชิดกัน และมีมือทั้งสองข้างควรจะประสานกันไว้ข้างหน้า

มารยาทการนั่ง

การนั่ง เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญของชนชาตินั้น ๆ ถือเป็นมารยาทอีกแบบหนึ่ง ก็ต้องมีระเบียบแบบแผนในการนั่งให้ถูกหลักการปฏิบัติของสังคมตามกาลเทศะที่แต่ละคนประสบอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการนั่งนั้นจะเป็นการนั่งกับพื้นหรือนั่งบนเก้าอี้ ก็ตาม โดยเฉพาะในสมัยที่ยังไม่มีเก้าอี้ใช้สังคมไทยมีแบบฉบับการนั่งกับพื้นเป็นเวลานานจนเป็นที่นิยมของชาติอื่น ๆ ในโลก มารยาทในการนั่งมีดังต่อไปนี้

1. เมื่อนั่งกับพื้น ให้นั่งพับเพียบ ไม่ต้องเก็บปลายเท้า แต่อย่าเหยียดเท้าตามสบายตัวตรง แต่ไม่เกร็งตัว มือประสานกันไม่เท้าแขนถ้านั่งต่อหน้าพระพุทธรูปหรือปูชนียวัตถุต่าง ๆ ไม่ควรหันปลายเท้าเข้าหา

2. ถ้านั่งบนเก้าอี้ ควรนั่งปล่อยตัวตามสบาย ตัวตรง หลังพิงพนักเก้าอี้ เท้าชิด เข่าชิด มือประสานหรือวางบนหน้าขา ยกส่วนคอให้ตรงแต่ไม่เชิดคอ

3. ถ้านั่งบนเก้าอี้ ไม่ควรเอขาไขว้กันอย่างที่เรียกว่า ไขว้ห้าง ส้นเท้าชิด ปลายเท้าเปิดผายเล็กน้อย

4. ในการนั่งเก้าอี้ควรระมัดระวังเรื่องการแต่งกายโดยเฉพาะสุภาพสตรี ไม่ควรแต่งกายให้ประเจิดประเจ้อมากเกินไป ขณะนั่งให้เข่าทั้งสองชิดกัน เอียงข้างใด ข้างหนึ่งเล็กน้อย

5. การนั่งต่อหน้าผู้ใหญ่ ควรนั่งอยู่ในอาการส้ารวม แสดงความเคารพไม่ปล่อยมือ

ตามสบาย หรือนั่งท้าวแขนต่อหน้าผู้ใหญ่ มือประสานโดยการคว่ำและหงาย

6. การนั่งเก้าอี้ ถ้าจะลุกขึ้นจากเก้าอี้ ควรย่อตัวเล็กน้อยแล้วเอี้ยวตัวใช้มือจับพนักเก้าอี้เลื่อนถอยหลัง แล้วจึงถอยตัวกลับออกมาจึงลุกขึ้นยืน

การแสดงเคารพนับเป็นแสดงถึงความกตัญญูทวดที่มีสัมมาคารวะของบุคคลนั้น เป็นผู้งดงามด้วยกิริยามารยาทเป็นที่รักของผู้ใหญ่ และสิ่งนี้เองเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงสายสัมพันธ์ให้คนไทยมีที่ยึดเหนี่ยวระหว่างบุคคลที่อยู่ในชั้นเดียวหรือต่างชั้นในวัยเดียวกันหรือต่างวัยได้เป็นอย่างดี ยังผลให้บุคคลนั้นบรรลุความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิต มีดังต่อไปนี้

วิชัย สุธีรชานนท์ (2538, หน้า 34) ได้กล่าวถึงการแสดงความเคารพตามวัฒนธรรมไทยที่ใช้ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนี้มี 4 วิธี ดังนี้

การลุกขึ้นยืนรับ ควรกระทำในโอกาสดังต่อไปนี้

1. ขณะที่ครูอาจารย์เข้าชั้นเรียน นักเรียนต้องลุกขึ้นยืนรับแสดงความเคารพก่อนที่ครูจะสอนเมื่อหมดเวลาแล้ว ครูจะออกจากห้องเรียน นักเรียนต้องยืนตรงแสดงความเคารพอีกครั้งหนึ่งซึ่งเป็นการแสดงความอบอุ่นระหว่างครูกับศิษย์นับว่าเป็นสื่อสัมพันธ์ที่ดี ที่จะทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี

2. ขณะที่ผู้ใหญ่ที่เป็นประธานในพิธีเข้ามาในที่ประชุม ผู้ที่อยู่ในที่ประชุมทั้งหมดต้องยืนตรงเป็นการแสดงความเคารพของที่ประชุม

3. ขณะที่เรานั่งอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง ผู้ใหญ่เดินผ่านมาในระยะใกล้ เราต้องลุกขึ้นยืนแสดงความเคารพ เมื่อท่านผ่านไปแล้วเราจึงนั่งลงตามปกติ หรือขณะที่เราเดินสวนกับผู้ใหญ่ เราต้องยืนตรงให้ท่านผ่านไปก่อน เราจึงเดินต่อไป ถ้าเรากำลังรีบร้อนก็เดินก้มหลังเล็กน้อยผ่านท่านไป

4. ขณะได้ยินเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมีหรืออยู่ในบริเวณที่กำลังมีการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี หรือได้ยินเสียงดนตรีทำเพลงมหาฤกษ์มหาชัย หรือเสียงแตรเดี่ยวแสดงความเคารพ หรือเมื่อได้ยินเสียงเพลงชาติให้ยืนตรง พอสิ้นเสียงดังกล่าวมานั้นต้องโค้งคำนับ

5. เมื่อเห็นการเชิญธงชาติขึ้นสู่เสาหรือเชิญธงชาติลง ทุกคนที่อยู่ในที่นั้นต้องยืนตรงแสดงความเคารพ

6. เมื่อประธานพิธีลุกจากที่นั่งไปจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ผู้ที่อยู่ในที่ประชุมทั้งหมดต้องยืนตรง

การโค้งคำนับ

เป็นการแสดงความเคารพที่อ่อนน้อมยิ่งกว่าการยืนรับและใช้แสดงความเคารพตั้งแต่คนที่เสมอกันขึ้นไปถึงผู้ที่มีควรแสดงความเคารพอย่างสูง ซึ่งปฏิบัติได้ในโอกาสดังต่อไปนี้

1. สำหรับคนเสมอกันขณะที่พบกันต่างก็โค้งคำนับให้แก่กันและกัน พร้อมกับกล่าวคำว่า “สวัสดี” นับว่าเป็นการทักทายปราศรัยแบบหนึ่ง

2. ขณะรับของหรือส่งของให้ผู้ใหญ่ เมื่อยืนอยู่ในระยะใกล้พอสมควรแล้ว ควรโค้งคำนับก่อนแล้วจึงรับของหรือส่งของ พอรับของหรือส่งของแล้วให้โค้งคำนับอีกครั้งหนึ่งแล้วจึงกลับได้

3. ขณะที่ผู้ใหญ่หรือครูอาจารย์เดินผ่านในระยะใกล้พอสมควร นักเรียนชายควรยืนตรงและคำนับ นักเรียนหญิงควรยืนตรงและไหว้ หรือถ้าไหว้ทั้งชายและหญิงก็เป็นการดีเพราะการไหว้เป็นวัฒนธรรมไทยมาแต่โบราณ

4. ในการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ขณะที่พระองค์เสด็จฯผ่านหน้าผู้เฝ้ารับเสด็จ สำหรับชายให้ถวายคำนับ ส่วนหญิงให้แสดงความเคารพที่เรียกว่า “ถอนสายบัว” คือ การถวายนับตามแบบของหญิงนั่นเอง

5. ในการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จออก หรือนันทิที่เห็นพระองค์ สุภาพบุรุษแสดงความเคารพ โดยการถวายนับ สุภาพสตรีแสดงความเคารพโดยการถอนสายบัว

การไหว้

การไหว้เป็นมารยาทอันสำคัญยิ่งที่ควรกระทำเพื่อการเคารพและทักทายกันโดยยกมือที่ประนมตั้งนิ้วชิดกันอยู่ระหว่างกลางอก เป็นการกระพุ่มมือให้สวยงามเป็นรูปดอกบัวให้ปลายนิ้วมือตั้งตรงขึ้นเบื้องบน ยกมือขึ้นให้ตรงสันจมูก การไหว้มาจากคำว่า “วันทา” หรือ “นมัสการ”

การไหว้เป็นประเพณีไทยโบราณ มีท่าที่อ่อนช้อย ละเมียดละไม แสดงความ อ่อนโยน นุ่มนวล บ่งบอกถึงความเจริญทางจิตใจของคนไทยมาช้านาน ซึ่งไม่มีชาติใดสามารถทำได้งามเหมือนคนไทย ศิลปะการไหว้ของไทยนั้นเชื่อว่า ได้ถ่ายแบบมาจากนาฏศิลป์ไทย แต่ไม่ซัดซ้อขยุกขยิกเหมือนท่าไหว้ในการรำรำ เพราะจะไม่น่าดูและกลายเป็นกิริยาเกินธรรมชาติไป

การไหว้ของบุคคลนั้น แบ่งออกเป็นหลายระดับ ซึ่งจะดัดเลือกให้เหมาะสมแก่กาลเทศะ ดังต่อไปนี้

1. การไหว้พระ ให้ประนมมือแล้วยกขึ้นให้นิ้วหัวแม่มือจรดระหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้จรดดินผม แขนปลายนิ้วชี้กับหน้าผากไม่เอียงซ้ายหรือขวา สำหรับชายให้ค้อมตัวลงไหว้ สำหรับหญิงให้ก้มขาขวาออกไปข้างหน้าเล็กน้อย แล้วข้อมตัวลงไหว้ เรียกว่า ไหว้ระดับ 1

สำหรับปูชนียสถานในพระพุทธศาสนานั้น เวลาผ่านใกล้ ๆ ก็ใช้ไหว้ครั้งเดียวได้ ไม่ต้องกราบเบญจางคประดิษฐ์ เบญจางคประดิษฐ์ใช้กับพระพุทธ พระสงฆ์ที่อยู่ในปูชนียสถาน เช่น โบสถ์ วิหาร เป็นต้น

2. การไหว้บิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติผู้ใหญ่ หรือผู้มีอาวุโสมาก ให้ประนมมือขึ้นจน นิ้วหัวแม่มือจรดปลายจมูก ปลายนิ้วชี้จรดระหว่างคิ้ว ชายให้ก้มตัวลงไหว้ หญิงก็ก้าวขาขวาแล้วย่อ ตัวลงไหว้เช่นเดียวกับไหว้ระดับ 1 การไหว้เช่นนี้เรียกว่า ไหว้ระดับ 2

3. การไหว้ผู้เคารพนับถือโดยทั่วไป รวมทั้งผู้มีฐานะเสมอกัน ให้ประนมมือจรดที่ ส่วนล่างของหน้า ปลายนิ้วหัวแม่มือจรดปลายคาง ปลายนิ้วชี้จรดจมูก ก้มหน้าลง เล็กน้อย ไม่ ต้องค้อมตัวทั้งชายหญิง การไหว้เช่นนี้เรียกว่า ไหว้ระดับ 3

การไหว้นุคคลผู้มีอายุเสมอกัน สำหรับผู้ที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันตามวัฒนธรรมของ ไทยก็แสดงความเคารพ ด้วยการไหว้และการรับไหว้ต่อกัน

4. การรับไหว้นุคคลที่มีอายุน้อยกว่า เมื่อมีผู้ทำความเคารพให้แก่เรา ควรรับไหว้คือ เคารพตอบเพื่อมิให้เสียมารยาท หรือทำให้ผู้แสดงความเคารพต้องกระดากใจ หรือโกรธจนเป็นเหตุ ให้นึกไม่อยากจะเคารพต่อไปได้

การรับไหว้นั้นให้รับไหว้หรือรับการเคารพจากผู้อาวุโสน้อยกว่า โดยประนมมือยกขึ้น ในระดับอก ปลายนิ้วอยู่ระหว่างปลายคางก้มหน้าเล็กน้อย โดยปกติผู้น้อยไหว้ผู้ใหญ่ควรรับไหว้ เสมอเป็นการให้เกียรติกันโดยปริยาย นับเป็นมารยาทอันงามแก่ผู้พบเห็นโดยทั่วไป

การกราบ

เป็นการแสดงความเคารพอ่อนน้อมอย่างสูงสุดในบรรดาการแสดงความเคารพทั้ง 3 แบบ การกราบ มาจากคำว่า “อภิวาท” คือ การหมอบลงที่พื้นพร้อมกับกระพุ่มมือ หรือพร้อมกับการประนมมือ หรือได้แก่การประนมมือยกขึ้นจรดหน้า แล้วจรดหรือลดมือลงที่พื้นพร้อมด้วย หน้าลงกราบ

1. การกราบพระรัตนตรัย เป็นการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ คือ กราบวางองค์ห้า ลงถึงพื้นสามครั้ง ด้วยเข่าสอง มือสอง ศีรษะหนึ่ง

การกราบแบบนี้จะปฏิบัติเป็น 3 จังหวะ ดังนี้

1.1 จังหวะที่ 1 (อัญชลี) ยกมือประนมอยู่ระหว่างอกตรงลิ้นปี่ ให้นิ้วชิดกันทั้งหมด สิบนิ้ว เรียกว่า ทศนักษโมธาน และปลายนิ้วตั้งขึ้นประมาณ 50 องศาให้สอกทั้งสองข้างแนบกับตัว

1.2 จังหวะที่ 2 (วันทา) ยกกระพุ่มมือขึ้นให้นิ้วหัวแม่มืออยู่ระหว่างคิ้วปลายนิ้วชี้จรด ตรงหน้าผาก

1.3 จังหวะที่ 3 (อภิวาท) ลดฝ่ามือทั้งสองแบราบกับพื้นพร้อมกัน ให้ห่างกัน ประมาณ 4 นิ้ว ข้อศอกทั้งสองลงจรดพื้นต่อเข่าพอดี พร้อมกับก้มศีรษะลงให้หน้าผากจรดพื้น ระหว่างฝ่ามือทั้งสองนั้น แล้วเงยขึ้นตั้งตัวตรงเช่นเดิม ประนมมือขึ้นกระทำผ่านจังหวะที่ 1 - 2 - 3 ตามลำดับให้ติดต่อกันไป อย่าหยุดในระหว่างปฏิบัติเช่นนี้จนครบ 3 ครั้ง แล้วเงยขึ้นยกมือขึ้นจบ

(คำว่า “จบ” คือ การกระพุ่มมือขึ้น ให้นิ้วหัวแม่มือจรดหน้าผาก พร้อมกับก้มศีรษะลงเล็กน้อย) อีกครั้งหนึ่งจึงเสร็จการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

เนื้อหาด้านคุณธรรมจริยธรรมทั้ง 6 หัวข้อข้างต้นนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามีคุณค่าสำคัญต่อเด็กวัยอนุบาลมาก การได้รับการอบรมสั่งสอนที่ดีในจริยธรรมด้านต่าง ๆ ตั้งแต่เด็กจะทำให้สิ่งดี ๆ ติดตัวไปจนเติบโตใหญ่ เสมือนเป็นการวางรากฐานที่ดีและสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กตั้งแต่ยังเป็นผ้าขาว เมื่อเขาไปเจอในสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควร เด็กจะได้คิดวิเคราะห์เป็น และหลีกเลี่ยงสิ่งไม่ดีนั้น ๆ

การเรียนรู้กับการพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรม

ภายหลังจากที่เด็กเกิด เด็กจะเริ่มเรียนรู้ และมีการพัฒนาลักษณะทางจริยธรรมด้วยตนเอง ดังนี้

1. การเรียนรู้ด้านความรู้ และ เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรม ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องของสิ่งที่ป็นนามธรรม การที่นักเรียนระดับปฐมวัยโดยเฉพาะเด็กเล็กจะเรียนรู้ได้มักจะเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของตนเอง และจากการเลียนแบบคนใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ ในการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และ จากการเลียนแบบผู้อื่น นักเรียนต้องอาศัยความสามารถของตนเองในการคิดด้วย ได้แก่ การเข้าใจ การวิเคราะห์แยกแยะเหตุผลและการประเมินตัดสินใจก่อนตัดสินใจทำตามความคิด นักเรียนจะวิเคราะห์แยกแยะเหตุผล โดยอาศัยความรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรมที่ครูเคยสอน เพื่อเลือกแนวทางในการปฏิบัติ นักเรียนก็จะคิดหาเหตุผลประกอบการตัดสินใจ การเรียนรู้ของนักเรียนระดับปฐมวัยอาจเกิดจากการเลียนแบบเพื่อนหรืออาจเกิดจากการเคยมีประสบการณ์ตรงก็ได้ การเรียนรู้และการแสดงออก ซึ่งเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับปฐมวัยเป็นเครื่องบ่งชี้การบรรลุคุณลักษณะเชิงคุณธรรมจริยธรรมได้

2. การเรียนรู้ด้านทัศนคติเชิงจริยธรรม พฤติกรรมการเรียนรู้จะช่วยให้นักเรียนระดับปฐมวัยมีพัฒนาการทางจริยธรรมในด้านที่เกี่ยวกับทัศนคติ มีลักษณะเป็นความสามารถในการรู้สึกอื่น ได้แก่ การรับรู้ การตอบสนอง เช่น การตั้งใจ ความพึงพอใจ การสร้างคุณค่า เช่น การยอมรับ การเชื่อถือ และการสร้างลักษณะนิสัยเช่น การยึดถือสิ่งที่ตนยอมรับว่ามีคุณค่าเป็นลักษณะนิสัยประจำตัว โดยปกติแล้วนักเรียนระดับปฐมวัยทุกคนเรียนรู้ที่จะรู้สึกชอบแสดงพฤติกรรมดีหรือทัศนคติเชิงจริยธรรมที่ดี เมื่อเขาเกิดความสุขและรู้สึกพึงพอใจกับการกระทำดีนั้น ในการที่จะให้นักเรียนพอใจปฏิบัติสิ่งที่ควรในกรณีนี้ คือ ความเมตตากรุณาต่อสัตว์ และหลีกเลี่ยงการปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีไม่ควร นั่นคือ เลิกความขลาดกลัว ซึ่งทำให้นักเรียนขาดความเมตตากรุณา ผู้เลี้ยงดูเด็กจึงควรช่วยเหลือโดยการให้แรงเสริมที่เหมาะสม เช่น คำชมเชย คำยกย่องที่นักเรียนมีความกล้าหาญและความเมตตา และสอนแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนในการช่วยเหลือสัตว์บาดเจ็บ วิธีการนี้จะช่วย

ให้นักเรียนระดับปฐมวัยเปลี่ยนแปลงทัศนคติความรู้สึกเดิมและเกิดความพึงพอใจกับการกระทำดีต่อไปจนติดเป็นนิสัยประจำตัว

3. การเรียนรู้ด้านพฤติกรรม ในช่วงที่เป็นทารก ถ้านักเรียนระดับปฐมวัยได้รับการเลี้ยงดูด้วยความอบอุ่น จะเกิดความไว้วางใจ เชื่อถือผู้เลี้ยงดู และพอใจที่จะทำตามผู้เลี้ยงดูต้องการ รวมทั้งการเลียนแบบผู้เลี้ยงดูทุกอย่าง ดังนั้น พัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับปฐมวัยในระยะแรกจึงเป็นผลมาจากการเลียนแบบ และการยอมรับหลักเกณฑ์ทางคุณธรรมจริยธรรมจากบุคคลที่นักเรียนเห็นว่าสำคัญไว้เป็นของตนเอง นอกจากนี้ นักเรียนยังเรียนรู้ด้วยวิธีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเมื่อได้รับการเสริมแรง เช่น ถ้านักเรียนเคยทำของเสียหยาแล้วถูกแม่ลงโทษอย่างรุนแรง เมื่อนักเรียนบอกความจริงว่าตนเป็นผู้ทำผิด นักเรียนคนนี้อาจจะพูดปดในครั้งต่อไป หากทำของเสียหยาอีก ตรงกันข้าม หากนักเรียนได้รับการเตือนด้วยวิธีการพูดจาที่ดีและได้รับคำอธิบายในเรื่องคุณค่าของข้าวของนั้นๆ นักเรียนก็จะได้รับความรู้ รวมทั้งนักเรียนก็จะไม่กลัวที่จะพูดความจริงออกมาและไม่ทำข้าวของเสียหยาอีก เป็นต้น จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าพฤติกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้นักเรียนระดับปฐมวัยมีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมในด้านที่เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม มีลักษณะเป็นความสามารถในการปฏิบัติ ได้แก่ การเลียนแบบ เช่น นักเรียนระมัดระวังในการใช้ข้าวของ โดยทำตามสิ่งที่ได้ถูกสั่งสอน และนักเรียนจะกระทำอย่างต่อเนื่องจนเป็นธรรมชาติ (สุทธิลักษณ์ อรัญนารณ, 2540, หน้า 36)

พื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

การที่คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับปฐมวัยจะพัฒนาให้ได้ดีและมีประสิทธิภาพได้นั้น ต้องประกอบด้วยพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง เพราะนักเรียนที่แข็งแรงจะทนต่อสิ่งเขี้ยววนได้ดีกว่านักเรียนที่อ่อนแอ
2. มีความมั่นคงทางอารมณ์ นักเรียนจะรู้สึกว่าเป็นที่รักต่อบิดามารดา เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว และมีความผูกพันกับครอบครัว นักเรียนจะเรียนรู้ที่จะรักตอบโดยไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้สึกขาดความรักด้วยการแยกตัวเอง หรือแกล้งกัน หรือชดใช้ด้วยการพูดปดเพื่อให้เป็นคนที่น่ารัก

3. มีกิจกรรม หรือ มีโอกาสแสดงออกทางอารมณ์ ตื่นเต้น ผจญภัยในแนวทางที่สังคมยอมรับ เป็นการป้องกันมิให้นักเรียนหาความสนุกตื่นเต้น ผจญภัยแบบนอกกลุ่มนอกทาง

4. นักเรียนจะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้อยู่ในระเบียบวินัยอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาทักษะในการควบคุมตนเองให้เป็นไปตามวัย อย่างไรก็ตาม พ่อและแม่ต้องคำนึงถึงความต้องการตามธรรมชาติของนักเรียนปฐมวัยด้วย

5. นักเรียนจะต้องได้รับการอบรมให้รู้ถึงสิทธิของผู้อื่น รู้จักเห็นใจคนอื่น ตลอดจน เพื่อแผ่ผู้อื่น โคนใช้ศาสนาเป็นองค์ประกอบในการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาและการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรม

ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลในเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา พร้อมทั้งเรื่องการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมได้ข้อมูลสรุปดังนี้

1. ปัจจัยด้านผู้เรียนผู้รับคุณธรรมจริยธรรม

ทุกคนมีผลมาจากภูมิหลังที่แตกต่างกันทั้งทางด้านพันธุกรรม สภาพแวดล้อม ความพร้อมและความไม่พร้อมของพัฒนาการ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม ก็แตกต่างกันไปด้วย ดังนั้น แม้ว่าจะได้รับการพัฒนาการถ่ายทอดด้วยวิธีการเดียวกันจากสถาบัน เดียวกัน จากผู้ถ่ายทอดคนเดียวกันแต่ทุกคนก็ไม่สามารถพัฒนาไปได้เท่ากันอย่างแน่นอน

2. ปัจจัยด้านภูมิหลังของครอบครัว

ทุกครอบครัวมีสถานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ในครอบครัว ทศนคติของคนในครอบครัว การเลี้ยงดู ปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ในครอบครัวแต่ละครอบครัวแตกต่างกัน ครอบครัวมีส่วนสำคัญในการวางรากฐานทางคุณธรรม จริยธรรมของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด ถ้าครอบครัวทำหน้าที่นี้อย่างดีตั้งแต่เบื้องต้น การพัฒนาและ การถ่ายทอดทางคุณธรรมจริยธรรมจะไม่พบอุปสรรคมากนัก อีกทั้งยังเอื้ออำนวยให้สถาบันอื่นได้ เสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับสูงขึ้นไปได้สะดวกอีกด้วย

3. ปัจจัยด้านสถานศึกษา

สถานการศึกษาเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับชีวิตคนในสังคมโดยตรงอีกสถาบันหนึ่ง ซึ่งรับช่วงต่อมาจากสถาบันครอบครัว สถานศึกษา เป็นสถาบันที่ถูกกำหนดโดยสังคมทำ หน้าที่พัฒนาและถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมตลอดจนปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมด้วย แต่สถานศึกษาจะทำหน้าที่ได้ดีหรือไม่นั้น ส่วนหนึ่งก็มีผลสืบเนื่องมาจากสถาบันครอบครัวด้วย และ สถานศึกษาเองประกอบด้วยตัวครู ตัวหลักสูตร การจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมใน โรงเรียน ฯลฯ ล้วนแต่ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาและการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมทั้งสิ้น

4. ปัจจัยด้านสังคม

สภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นส่วนผลักดันที่ทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนจากคำสอน จากแบบอย่างและแบบแผนที่วางไว้ได้ แม้ว่าบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและ การถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรม จะได้ระวังและตระหนักถึงปัญหานี้แล้วก็ตาม หากสังคม มีบรรยากาศที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม การถ่ายทอดก็จะได้ผล จึงควรมีการรณรงค์เรื่องสภาพสังคมที่มีส่วนถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมให้แก่คนใน

สังคม และเป็นหน้าที่ของทุกคนทุกฝ่าย จะต้องร่วมมือกันพัฒนาสังคม สภาพแวดล้อมตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นของคน เพื่อช่วยพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสังคมของคนด้วย

5. ปัจจัยด้านสื่อสารมวลชน

ปัจจุบันสื่อมีบทบาทอย่างมากทั้งการแสดงออกต่าง ๆ ที่ผ่านมาสื่อมวลชนทุกรูปแบบ ล้วนแล้วแต่มีผลในทางปฏิบัติต่อการพัฒนา ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ของคนในสังคมทั้งสิ้น โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ตรงกับที่ยกยู่ทว่า วงศ์ภิมยศาสตร์กล่าวว่าการถ่ายทอดรูปแบบต่าง ๆ ผ่านทางสื่อมวลชนก่อให้เกิดการลอกเลียนแบบการทำตามอย่างรูปแบบเหล่านั้น หากผู้เฒ่าข้องกับการพัฒนาและถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมจะมีจิตสำนึกในการใช้สื่อสารมวลชนเพื่อการสร้างสรรค์ แล้วจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมอย่างมาก เพราะตัวอย่างรูปแบบจากสื่อมวลชนสามารถเป็นแบบอย่างและประสพการณ์ตรงได้เลย ถ้ารู้จักใช้อย่างมีวิจารณ์ญาณและมีเหตุผล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

นอกจากปัจจัยที่เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับปฐมวัยดังที่ได้อกล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น ก็ยังมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในนักเรียนปฐมวัย ซึ่งปัจจัยที่จะกล่าวนี้มีทั้งหมด 5 ด้านดังต่อไปนี้

1. ครอบครัว

เป็นสถาบันแรกในชีวิตของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง เพราะมนุษย์ทุกคนต้องเกี่ยวข้องด้วยการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ผู้ปกครองมีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องนี้อย่างมาก การเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่และคนในบ้านกับคำสั่งสอนของพ่อแม่ที่เด็กจะได้รับฟังจะเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อการปลูกฝังและการเสริมสร้างคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมของคนทุกคน ลักษณะของการใช้ชีวิตในครอบครัวที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่

1.1 การเป็นตัวแบบที่ดี ที่เหมาะสมของพ่อแม่ ซึ่งไม่มีใครปฏิเสธแน่นอน

การปลูกฝังและการเสริมสร้างจะเกิดจากการลอกเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อแม่โดยตรง

1.2 การวางเงื่อนไขในการอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่เล็ก พฤติกรรมบางอย่างที่เกิดขึ้น

ภายในบ้าน แต่หากว่าได้รับการขัดเกลา ซึ่งแข็งแกร่งมีเหตุผล เช่น พี่ร้งแกนน้อง ลูกเอาเหยียบเงินไปโดยไม่บอกพ่อแม่ ลูกโกหกแม่ ฯลฯ ถ้าพ่อแม่มีเงื่อนไขที่ดีในการแก้พฤติกรรมดังกล่าวให้เป็นที่ยอมรับได้ เท่ากับเป็นการเสริมสร้างจริยธรรมโดยตรง

1.3 การจัดสภาพแวดล้อมภายในบ้านให้ดี เช่น มีเวลาอยู่ด้วยกัน มีโอกาส

ทำกิจกรรมร่วมกัน ปรึกษาแก้ปัญหา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เวลาดังกล่าวนี้เองที่เป็นช่วง

การปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัว

1.4 การจัดระเบียบให้แก่สมาชิกในครอบครัว เป็นการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยเริ่มการฝึกการมีระเบียบวินัยในตนเอง ทำกิจวัตรประจำวัน ช่วยเหลืองานบ้าน แบ่งหน้าที่กันดูแลรับผิดชอบ สิ่งเหล่านี้เป็นการฝึกตนเองของสมาชิกในครอบครัวให้มีคุณธรรมจริยธรรม

1.5 การมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว เป็นการสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน พ่อแม่ลูกมีทัศนคติที่ดีต่อกัน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนั้นมีส่วนเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมไปในตัวด้วย

2. สถาบันการศึกษา

เป็นสถาบันที่สองที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ เพราะทุกคนต้องเข้ารับการศึกษาน้อยก็การศึกษาภาคบังคับตามกฎหมาย สถาบันการศึกษาจึงมีส่วนสำคัญโดยตรงในการปลูกฝังและการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ทุกคนตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ในสถาบันนั้น ๆ อีกทั้งเป็นหน้าที่โดยตรงของสถานศึกษาในการปลูกฝังเรื่องนี้อยู่แล้ว แต่อาจจะกล่าวถึงบางประเด็นที่เป็นปัญหาในการปลูกฝังและการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ให้แก่เด็กบางประการ ได้แก่

2.1 การสอนโดยเน้นเนื้อหาวิชาการมากเกินไปเพียงอย่างเดียว เพื่อการแข่งขันในการเข้าเรียนต่อมีผลต่อการละเลยการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กโดยตรง

2.2 การจัดกิจกรรม และสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ไม่เหมาะสม เช่น อาคารสถานที่ มาตรการการใช้กฎระเบียบต่าง ๆ ตลอดจน การจัดชั้นเรียนแต่ละชั้นตามความเหมาะสมกับจำนวนและขนาดของห้องเรียน

2.3 การประพฤติปฏิบัติตัวของครูในบางครั้ง เช่น การพูดจา การแต่งกาย การปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน

2.4 การขาดครูผู้สอนคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง และขาดการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน

2.5 การวางแผนที่ตั้งโรงเรียน บางแห่งตั้งใกล้กับแหล่งเร่ร่อน หรืออยู่ในที่กันดารที่เปลี่ยวเกินไป

3. กลุ่มเพื่อน

เป็นกลุ่มสังคมกลุ่มหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตคนโดยตลอดเพราะทุกคนไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ จำเป็นต้องมีกลุ่มเพื่อนสนิทที่อยู่ใกล้ชิดหรือที่ต้องเกี่ยวข้องกับด้วย ไม่กลุ่มใดก็กลุ่มหนึ่ง ได้แก่ กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มเพื่อนร่วมงาน กลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพ กลุ่มเพื่อนร่วมสถาบัน เป็นต้น การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีส่วนส่งเสริม

ในด้านความคิด ทักษะคิด ค่านิยม ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมของสมาชิกในกลุ่มได้โดยตรง เหมือนกัน การร่วมกิจกรรมกับกลุ่มหากเป็นกิจกรรมที่ได้ประโยชน์ก็เป็นการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดกับครอบครัวได้เช่น กลุ่มเพื่อนบ้านที่ชอบไปทำบุญ หรือชอบช่วยงานกุศลต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ถือเป็นการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่สมาชิกใน ครอบครัวด้วย

4. ชุมชนแวดล้อม

เป็นสภาพที่ปรากฏอยู่รอบตัวในชีวิตประจำวัน มีส่วนเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับลักษณะนิสัย ความคิด ความเชื่อของคนด้วย เพราะชุมชนแวดล้อมก่อให้เกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรม ได้อย่างไม่รู้ตัว โดยเฉพาะในวัยเด็กเนื่องจากมีแบบอย่างให้เห็นอย่างสม่ำเสมอ ถ้าเป็นแบบอย่างที่ดีจะติดตัวเด็กแต่ถ้าไม่ดีก็จะเกิดผลเสียตามมาเช่น ถ้าภายในชุมชนเป็นชุมชนที่รักษา ความสะอาด ถ้าเห็นเศษขยะก็ต้องช่วยกันเก็บกวาด เมื่อเด็กเห็นก็จะปฏิบัติตามคนในชุมชนนั้น ๆ ทำให้เขากลายเป็นคนที่รักษาความสะอาด กลายเป็นนิสัยที่ดีติดตัวเขาไปจนโต เป็นต้น ดังนั้น การเลือกบ้านที่อยู่อาศัย การเลือกสถานที่จัดตั้งสถานศึกษา สถาบันศาสนา ควรคำนึงถึงชุมชน แวดล้อมด้วย การปลูกฝังและการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมนั้นจะเกิดขึ้นได้ ไม่ราบรื่นนัก หากชุมชนแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย

5. สื่อสารมวลชน

เป็นองค์กรที่มีบทบาทมากในชีวิตคนปัจจุบัน เพราะต้องเกี่ยวข้องกับด้วยเสมอไม่ว่ารูปแบบใด สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ วิทยุโทรทัศน์ วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ วิทยุโอเทป และ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น จุดนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังและการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง เพราะ เป็นการถ่ายทอดรูปแบบ ก่อให้เกิดการเลียนแบบ เกิดความคิดความเข้าใจที่หักเห ตลอดจน การสร้างค่านิยมและทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ และสื่อก็มีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชน อย่างมากที่จะก่อให้เกิดการเลียนแบบทั้งในทางที่ดีและไม่ดีได้ ตามที่วิษณุ บุญมาร์ตัน อาจารย์ พิเศษเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กล่าวว่า บุคคลที่ตกเป็นเหยื่อของสื่อโดยตรงก็คือ กลุ่มวัยรุ่น เพราะเป็นช่วงวัยที่สามารถซึมซับสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ ขณะเดียวกัน ระบบการศึกษาของไทยก็ไม่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดวิจารณ์ญาณมากนัก เน้นการท่องจำและทำตาม สื่อสารมวลชนจึงกลายเป็นครูคนที่สองต่อจากครูในโรงเรียนที่เด็กและเยาวชนเชื่อมั่นที่จะทำตามด้วยความคิดว่า สิ่งที่เสนอมาน่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว เราจึงเห็นกระแสต่าง ๆ ที่เกิดกับกลุ่มนักศึกษาโดยรับมาจากการถ่ายทอดของสื่อสารมวลชนสารพัดชนิดนั่นเอง เช่น การโฆษณาสินค้าของสื่อประชาสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นแฟชั่นเสื้อผ้า ทรงผม เครื่องประดับ โทรศัพท์มือถือ หรือของกินของใช้อื่น ๆ ที่หากคนหนึ่งมีแล้ว อีกคนต้องมีบ้าง ไม่เช่นนั้นจะตกยุค

หรือแม้แต่การนำเสนอข่าวของสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ที่เสนอขั้นตอนการกระทำ ความผิดอย่างละเอียดจนทำให้เด็กและเยาวชนซึ่งติดตามข่าวอยู่นั้นเกิดความอยากรู้ อยากทดลองทำบ้าง เราจึงเห็นข่าวเกิดเลียนแบบซ้ำ ๆ กัน เช่น การฆ่าตัวตายด้วยวิธีต่าง ๆ เพราะผิดหวังในความ รักบ้าง สอບไม่ติดบ้าง การข่มขืนเพื่อนนักเรียน โดยดูตัวอย่างจากวิดีโอ

ปัจจุบันจึงมีการรณรงค์กันมากในเรื่องนี้ เพื่อใช้การสื่อสารมวลชนซึ่งมีคุณสมบัติ รวดเร็ว ง่ายไวให้เกิดประโยชน์ทางด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่สังคมให้มากที่สุด ให้เป็นในทาง สร้างสรรค์คุณค่าที่ดีแก่สังคม มีการกำหนดจรรยาบรรณของผู้ประกอบอาชีพด้านนี้ มีกฎหมาย เพื่อการควบคุม ตรวจสอบการผลิตสื่อต่าง ๆ เพื่อให้เป็นในทางสร้างสรรค์มากกว่าทำลาย อีกทั้ง ผู้ประกอบการด้านนี้ต้องมีจิตสำนึกสูง มีความตระหนักในความรับผิดชอบต่อสังคมให้มากที่สุด ด้วย เพื่อเป็นการปลูกฝังและการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอันพึงประสงค์แก่สังคมส่วนร่วม

แนวคิดเรื่องความรู้ความเข้าใจ

คำว่า ความรู้ (Knowledge) นั้น ในทัศนะของฮอสเปอร์ (Hosper, n.d. อ้างถึงใน มาโนช เวชพันธ์ 2532, หน้า 15-16) นับเป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสมบูรณ์ในการจดจำ ซึ่งอาจจะโดยกรณึกได้ มองเห็น ได้ยิน หรือ ได้ฟัง ความรู้นี้เป็นหนึ่งในขั้นตอนของการเรียนรู้ โดยประกอบไปด้วยคำจำกัดความหรือความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ไข ปัญหา และมาตรฐานเป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นเรื่องของการจำอะไรได้ ระลึกได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนหรือใช้ความสามารถของสมองมากนัก

ด้วยเหตุนี้ การจำได้จึงถือว่าเป็น กระบวนการที่สำคัญในทางจิตวิทยา และเป็นขั้นตอน ที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ใช้ความคิดและความสามารถทางสมองมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนความเข้าใจ (Comprehension) นั้น ฮอสเปอร์ ชี้ให้เห็นว่า เป็นขั้นตอนต่อมาจากความรู้ โดยเป็นขั้นตอนที่จะต้องใช้ความสามารถของสมองและทักษะในขั้นที่สูงขึ้น จนถึงระดับของ การสื่อความหมาย ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยการใชปากเปล่า ข้อเขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์ โดยมักเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ แล้ว อาจจะโดยการฟัง การเห็น การได้ยิน หรือเขียน แล้วแสดงออกมาในรูปของการใช้ทักษะหรือการแปลความหมายต่าง ๆ เช่น การบรรยายข่าวสารที่ได้ยินมาโดยคำพูดของตนเอง หรือการแปลความหมายจากภาษาหนึ่ง ไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง โดยคงความหมายเดิมเอาไว้ หรืออาจเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือ ให้ข้อสรุปหรือการคาดคะเนก็ได้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2540 อ้างถึงใน อักษร สวัสดิ์ 2542, หน้า 26) ได้ให้คำอธิบายว่า ความรู้ เป็นพฤติกรรมขั้นต้นที่ผู้เรียนรู้เพียงแต่เกิดความจำได้ โดยอาจจะเป็นการนึกได้หรือ โดยการมองเห็น ได้ยิน จำได้ ความรู้ในขั้นนี้ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ โครงสร้างและวิธีแก้ปัญห ปัญหา ส่วนความเข้าใจอาจแสดงออกมาในรูปของ ทักษะด้าน “การแปล” ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการเขียนบรรยายเกี่ยวกับข่าวสารนั้น ๆ โดยใช้ คำพูดของตนเอง และ “การให้ความหมาย” ที่แสดงออกมาในรูปของความคิดเห็นและข้อสรุป รวมถึงความสามารถในการ “คาดคะเน” หรือการคาดหมายว่าจะเกิดอะไรขึ้น

บลูม (Bloom, n.d. อ้างถึงใน อักษร สวัสดิ์, 2542, หน้า 26-28) ได้ให้ความหมาย ของ ความรู้ ว่าหมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะ วิธีการและกระบวนการต่าง ๆ รวมถึง แบบกระสวนของโครงการวัตถุประสงค์ในด้านความรู้ โดยเน้นในเรื่องของกระบวนการทาง จิตวิทยาของความจำ อันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระเบียบ โดยก่อนหน้านั้น ในปี ค.ศ. 1965 บลูมและคณะ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้หรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ของคน ว่าประกอบด้วยความรู้ตามระดับต่าง ๆ รวม 6 ระดับ ซึ่งอาจพิจารณาจากระดับความรู้ใน ขั้นต่ำไปสู่ระดับของความรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป

บลูมและคณะ ได้แจกแจงรายละเอียดของแต่ละระดับไว้ดังนี้

ความรู้ (Knowledge) หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นถึงการจำและการระลึกได้ถึงความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งง่าย ๆ ที่เป็นอิสระแก่กัน ไปจนถึงความจำ ในสิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) เป็นความสามารถทางสติปัญญา ในการขยายความรู้ ความจำ ให้กว้างออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล การแสดงพฤติกรรมเมื่อ เผชิญกับสื่อความหมาย และความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง

การนำไปปรับใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) ในเรื่องใด ๆ ที่มีอยู่เดิม ไปแก้ปัญหาคำถาม ที่แปลกใหม่ของเรื่องนั้น โดยการใช้ความรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการกับความคิดรวบยอด มาผสมผสานกับความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งนั้น

การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถและทักษะที่สูงกว่าความเข้าใจ และการนำ ไปปรับใช้ โดยมีลักษณะเป็นการแยกแยะสิ่งที่จะพิจารณาออกเป็นส่วนย่อย ที่มีความสัมพันธ์กัน รวมทั้งการสืบค้นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เพื่อดูว่าส่วนประกอบปลีกย่อยนั้นสามารถเข้ากันได้หรือไม่ อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแท้จริง

การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการรวบรวมส่วนประกอบย่อย ๆ หรือ ส่วนใหญ่ ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นเรื่องราวอันหนึ่งอันเดียวกัน การสังเคราะห์จะมีลักษณะของการเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาสาระของเรื่องต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบหรือ โครงสร้างที่ยังไม่ชัดเจนขึ้นมาก่อน อันเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ภายใน ขอบเขตของสิ่งที่กำหนดให้

การประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับความคิด คำนิยาม ผลงาน คำตอบ วิธีการและเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีข้อกำหนดเกณฑ์ (Criteria) เป็นฐานในการพิจารณาตัดสิน การประเมินผล จัดได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สูงสุดของพุทธิลักษณะ (Characteristics of Cognitive Domain) ที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ การนำไปปรับใช้ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์เข้ามาพิจารณาประกอบกันเพื่อทำการประเมินผลสิ่งหนึ่งสิ่งใด

การที่นักเรียนระดับปฐมวัยจะเกิดความรู้ และ ความเข้าใจได้นั้น สิ่งแรกเกิดจากการสังเกตจากบุคคลที่อยู่รอบ ๆ ตัว รวมทั้งสภาพแวดล้อมด้วย เช่น พ่อแม่ ครู รวมทั้งนักเรียน ระดับปฐมวัยจะเกิดความรู้ได้จากประสบการณ์เดิมของตนเองรวมทั้งประสบการณ์ของคนอื่น เช่น ได้มาจากการรับฟังเพื่อน ๆ พูดคุยกันในเรื่องต่าง ๆ แล้วนักเรียนนำมาแปลความหมาย การนำมาแปลความหมายจะอยู่ในขั้นที่สอง นั่นก็คือ การเข้าใจหรือความถึรวบยอด (Comprehension) หลังจากนั้นก็จะเกิดกระบวนการต่าง ๆ ตามมาเป็นลำดับขั้น

ตรงจุดนี้เอง ถ้าครูผู้สอนออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ได้ดี นักเรียน ก็จะได้รับความรู้จากสิ่งที่ครู ได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ หลังจากนั้น นักเรียนก็จะเกิด ความเข้าใจตามมาเป็นลำดับขั้นต่อไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งสุดท้าย นักเรียนจะมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่อง ๆ นั้นเป็นอย่างดี เช่น ในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม ถ้าเด็กมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างดีแล้ว พฤติกรรมที่แสดงออกด้านคุณธรรมจริยธรรมจะเป็นไป ในทางที่ดีด้วย

แนวคิดและ ทฤษฎีการปลูกฝังและพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรม

แนวคิด และ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

แบนดูรา (Bandura, 1977, pp. 22-27 อ้างถึงใน อักษร สวัสดิ์, 2542) เชื่อว่ามนุษย์ มีการเรียนรู้พฤติกรรมจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยตรงคือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง และเกิดโดยทางอ้อม คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นหรือเรียนรู้จากตัวแบบ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ โดยอาศัยกระบวนการสังเกต

การเรียนรู้ส่วนใหญ่ในชีวิตประจำวันเป็นการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ

1. กระบวนการสนใจ (Attentional Process)

เป็นกระบวนการเลือกและรับรู้ลักษณะพฤติกรรมของตัวแบบ โดยผู้สังเกตจะต้องให้ความสนใจและรับรู้ลักษณะที่สำคัญให้ถูกต้อง แล้วนำสิ่งที่ได้รับจากการสังเกตนั้นมาสรุปรวมไว้เป็นขั้นตอนเพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ การรับรู้จะเกิดขึ้นมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสนใจจากผู้สังเกต ได้แก่ ความสามารถในการสังเกต การรับรู้ การแปลความ การรวบรวมสิ่งต่างๆ ที่ได้จากการสังเกต รวมทั้งองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างตัวแบบกับผู้สังเกต

2. กระบวนการคงไว้ (Retention Process)

เป็นกระบวนการของการจำ เป็นการรวบรวมลักษณะพฤติกรรมที่ได้จากการสังเกตไว้ในระบบความจำในรูปของสัญลักษณ์ (Symbolic Forms) ได้แก่ จินตภาพ และภาษา เมื่อบุคคลได้เห็นต้นแบบที่ตนสนใจการรับรู้จะเกิดขึ้น เมื่อพฤติกรรมสิ้นสุดลงในภาพของพฤติกรรมดังกล่าวจะยังอยู่ในความจำและถูกดัดแปลงเป็นสัญลักษณ์ทางภาษาซึ่งสามารถจำได้ง่ายและนานกว่า

3. กระบวนการสวนออก (Motor Reproduction Process)

เป็นกระบวนการแปลงสัญลักษณ์ในระบบความจำออกมาเป็นพฤติกรรม พฤติกรรมนี้จะถูกต้องหรือใกล้เคียงกับตัวแบบหรือไม่ ขึ้นอยู่กับปริมาณการรับรู้ที่ได้จากการสังเกตและความสามารถที่มีอยู่ในบุคคลนั้น

4. กระบวนการจูงใจ (Motivation Process)

การเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ ในสังคมนั้นมนุษย์ไม่สามารถทำตามพฤติกรรมที่ตนรับรู้มาทั้งหมด แต่จะเลือกพฤติกรรมของตัวแบบที่ก่อให้เกิดผลดีตอบแทนมากกว่าพฤติกรรมที่ก่อผลเสีย การประเมินพฤติกรรมของตัวแบบจึงเป็นไปในรูปของการรับเอาสิ่งที่ตนพึงใจและปฏิเสธสิ่งที่ตนไม่เห็นด้วยหรือไม่พึงพอใจ

จากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วจะพบว่าอิทธิพลของตัวแบบมีผลทำให้ผู้สังเกตเกิดการตอบสนอง 3 ประการ คือ

1. การได้เห็นพฤติกรรมของตัวแบบ ทำให้ผู้สังเกตสามารถแสดงพฤติกรรมใหม่ๆ ที่ไม่เคยแสดงมาก่อน

2. พฤติกรรมของตัวแบบอาจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้สังเกตที่มีอยู่ก่อนให้เพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่ตัวแบบได้รับ

3. การได้เห็นพฤติกรรมของตัวแบบ ช่วยให้ผู้สังเกตสามารถแสดงพฤติกรรมที่ตนมี

แนวโน้มจะแสดงออก สามารถแสดงออกได้ง่ายขึ้น

ซึ่ง แบรนดรา ได้สรุปองค์ประกอบของการเรียนรู้ทางสังคมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมไว้ในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2-1 องค์ประกอบของการเรียนรู้ทางสังคมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

การสนใจ	การจดจำ	การแสดงออก	การชูงใจ
<u>ความสนใจตัวแบบ</u> - ความชัดเจน - ความซับซ้อน - อิทธิพลต่ออารมณ์ - การโน้มน้าวจิตใจ - ประโยชน์ที่ได้รับ	- รหัสสัญลักษณ์ - ระบบความคิด - ความเข้าใจ - การฝึกด้านสัญลักษณ์ - การฝึกแสดงออก	- ความสามารถทางภาษา - ความสามารถในการแสดงออก - การสังเกต การกระทำของตนเอง - ข้อมูลย้อนกลับที่ถูกต้อง	- การเสริมแรงภายนอก - การเสริมแรงภายใน - การเสริมแรงตัวแบบ
<u>ผู้สังเกต</u> - ความสามารถในการรับรู้ - การรับรู้ - ระดับอารมณ์ - การเสริมแรงที่เคยได้รับ	พฤติกรรมของตัวแบบ		พฤติกรรมเลียนแบบ

จะพบว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ทางสังคมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นสังคมประกิต (Socialization) โดยการซึมซับเอากฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากสังคมที่เติบโตมารับเอาหลักการเรียนรู้เชื่อมโยงกับหลักการเสริมแรง และการทดแทนสิ่งเร้า (Stimulus Substitution) รับเอาแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรูปแบบ โดยยึดถือว่าการเรียนรู้คือการสังเกตเลียนแบบจากผู้ใกล้ชิดเพื่อเพิ่มแรงจูงใจคือ การเป็นที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกัน ต้นแบบ หรือเพื่อเป็นพวกเดียวกัน

ลักษณะเช่นนี้ สถาบันหรือกลุ่มสังคมมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัวและสถาบันโรงเรียนจะได้รับความคาดหวังจาก

สังคมอย่างมากในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังรูปแบบและเสริมสร้างการเลียนแบบจากตัวอย่างในสังคมที่ดีให้แก่เด็กในระดับอนุบาล ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนระดับอนุบาลต้องให้ความสำคัญระมัดระวังในการสอน ควรอบรมให้นักเรียนรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้สึกอายที่ทำให้ชั่ว ให้ความคิดเหตุผลและความสม่ำเสมอในการลงโทษและให้รางวัลนักเรียน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องเรียนรู้และจัดสภาพแวดล้อมที่สามารถส่งเสริมพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนในแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (ประภาศรี สีหอำไพ, 2531, หน้า 28-29)

จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมทำให้ทราบว่าควรพัฒนาให้นักเรียนระดับปฐมวัยมีลักษณะนิสัยทางคุณธรรมจริยธรรมที่ดีนั้นจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม โดยการจัดสภาพแวดล้อมหรือจัดประสบการณ์ที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจในพฤติกรรมของตัวแบบ โดยผ่านกระบวนการสังเกตและจำแนกพฤติกรรมของตัวแบบได้ว่ามีพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมหรือไม่ ควรจะนำพฤติกรรมนั้นมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติหรือไม่ อันจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนั้นบิดาและมารดายังมีอิทธิพลต่อการอบรมสั่งสอนนักเรียนให้รู้ว่าพฤติกรรมใดควรและพฤติกรรมใดควรละเว้น บิดามารดาควรส่งเสริมและให้กำลังใจเมื่อเด็กทำพฤติกรรมที่ดี หากเด็กทำพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องก็อาจถูกตักเตือนหรือลงโทษ นอกจากนี้บิดามารดาควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนเห็น นักเรียนจะได้จดจำพฤติกรรมที่ดีเหล่านั้นติดตัวไป การที่เด็กได้อยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับปฐมวัยเป็นอย่างมาก

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psycho-analytic Theory)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า คุณธรรมจริยธรรมกับมโนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความผิดชอบชั่วดีจากกลุ่มนั้น จนมีลักษณะพิเศษของแต่ละสังคมเรียกว่าเอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สำนึกเกิดหรืออดปละ ละอายใจตนเอง ถือว่าได้รับการลงโทษด้วยตัวเอง เมื่อสำนึกแล้วไม่ปฏิบัติอีก โดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมภายนอกเป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรม

กระบวนการทำตนตามอย่างนี้เองที่ فروด ระบุว่าเด็กรับเอาเจตคติ ค่านิยม จริยธรรม และบุคลิกภาพของบิดามารดาเพศเดียวกันกับตนมาเป็นของตน ให้เด็กพัฒนาซูเปอร์อีโกขึ้น นอกจากนักเรียนระดับปฐมวัยจะรับเอาเจตคติ จริยธรรม และบุคลิกภาพของบิดามารดาเป็นของตนเองแล้ว นักเรียนยังจะรับเอาคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้มาจากครูและคนอื่น ๆ ที่เด็กเห็นว่าสำคัญด้วย การที่นักเรียนปฐมวัยกลัวว่าจะสูญเสียความรักจากคนรอบข้างไปมากเพียงใด ย่อมจะ

ทำให้นักเรียนทำตามคนที่ต้องการให้เขารักมากขึ้นเท่านั้น ในประเด็นนี้ได้มีคนนำมาตั้งเป็นสมมติฐานเพื่อทดสอบว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและมีการฝึกวินัยโดยการใช้อารมณ์อดทนความรักน่าจะเป็นเด็กที่พัฒนามโนธรรมสูงได้ (ธีราพร กุลนันทน์, 2544, หน้า 15)

จากทฤษฎีทำให้เราทราบว่านักเรียนระดับปฐมวัยสามารถเรียนรู้ได้จากสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ด้านความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีในอดีตส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในชั้นต่อมาของนักเรียน นักเรียนที่มีความอบอุ่นจะรู้สึกมั่นคงในจิตใจ นักเรียนที่ได้รับการอบรมทางคุณธรรมจริยธรรมที่ดีจะมีภูมิคุ้มกันได้ดีกว่านักเรียนที่ถูกปล่อยปละละเลย ดังนั้นครูปฐมวัยและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องจัดประสบการณ์บนพื้นฐานของความรัก ความเอาใจใส่ และการกระตุ้นให้นักเรียนทำด้วยตัวเอง สร้างตัวแบบที่ดี และให้นักเรียนเกิดศรัทธาตัวแบบ เป็นต้น

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ (Cognitive Theory)

จิน เพียเจท์ (Jean Piaget, 1932 อ้างถึงใน พิชญ์ จำมา, 2543, หน้า 18) เป็นนักชีววิทยาชาวสวิสเซอร์แลนด์ แต่มีความสนใจศึกษาทางด้านจิตวิทยา โดยเฉพาะในด้านกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงวัยรุ่น เป็นบุคคลแรกที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ศึกษาพัฒนาการด้านความคิดมนุษย์อย่างเป็นระบบระเบียบ

เพียเจท์เชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนมีความพร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เกิด เพราะมนุษย์ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ผลจากกระบวนการดังกล่าวจะทำให้มนุษย์เกิดพัฒนาการของเขาวินัยปัญญา จากความเชื่อดังกล่าว เพียเจท์จึงได้ศึกษาพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กอย่างละเอียดด้วยการสร้างสถานการณ์เพื่อสังเกตพฤติกรรมของบุตรสาว 3 คนของเขาเป็นระยะเวลานาน และได้ทำบันทึกไว้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ได้ข้อสรุปว่าธรรมชาติของมนุษย์มีพื้นฐานติดตัวตั้งแต่กำเนิด 2 ชนิด คือ

1. การจัดและรวบรวม (Organization) เป็นการ จัดและรวบรวมกระบวนการต่าง ๆ ภายใน ให้เป็นระบบระเบียบอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อให้เกิดภาวะ สมดุลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

2. การปรับตัว (Adaptation) เป็นการปรับตัวเพื่อให้อยู่ในภาวะสมดุลกับสิ่งแวดล้อม ซึ่ง ประกอบด้วยกระบวนการ 2 อย่างคือ

2.1 การซึมซับหรือดูดซึมประสบการณ์ (Assimilation) หมายถึง การที่มนุษย์มีการซึม ซาบหรือดูดซึมประสบการณ์ใหม่เข้าสู่โครงสร้างของสติปัญญา (Cognitive Structure) หลังจากมี ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

2.2 การปรับโครงสร้างทางเชาวน์ปัญญา (Accommodation) หมายถึง การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของเชาวน์ปัญญาที่มีอยู่แล้วให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น เพื่อบรรเทาความไม่สมดุลของปัญญาและความคิดของมนุษย์จะต้องอาศัยทั้งการจัดรวบรวมและการปรับตัวดังกล่าว ซึ่งลักษณะพัฒนาการที่เกิดขึ้นจะดำเนินอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งจะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่เสริมพัฒนาการทางสติปัญญา 4 องค์ประกอบคือ (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541, หน้า 50)

1. วุฒิภาวะ (Maturation) คือการเจริญเติบโตทางด้านสรีรวิทยามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสติปัญญาและความคิด โดยเฉพาะเส้นประสาทและต่อมไร้ท่อ
 2. ประสบการณ์ (Experience) ประสบการณ์เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาสติปัญญา เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทุกครั้งที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งประสบการณ์ที่เกิดจากการมี ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและประสบการณ์เกี่ยวกับการคิดหาเหตุผลและทางคณิตศาสตร์ ซึ่งสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
 3. การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social Transmission) คือการที่บุคคลได้รับการถ่ายทอด ความรู้ด้านต่าง ๆ จากบุคคลรอบข้าง เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู เป็นต้น
 4. กระบวนการพัฒนาสมดุล (Equilibration) คือการควบคุมพฤติกรรมของตนเองซึ่งอยู่ใน ตัวของแต่ละบุคคลเพื่อปรับสมดุลของพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดไปสู่ขั้นที่สูงกว่า
- ขั้นพัฒนาการเชาวน์ปัญญา**
- เพียเจต์ได้แบ่งขั้นพัฒนาการของเชาวน์ปัญญาออกเป็น 4 ขั้นคือ

1. ขั้นใช้ประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อ (Sensorimotor Period) อายุ 0- 2 ปี เป็นขั้นพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญาก่อนระยะเวลาที่เด็กจะพูดเป็นภาษาได้ การแสดงถึงความคิดและสติปัญญาของเด็กวัยนี้จะเป็นในลักษณะของการกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับการเล่นไหว เป็นลักษณะของปฏิกิริยาสะท้อน เช่น การดูด การมอง การไขว่คว้า มีพฤติกรรมน้อยมากที่แสดงออกถึงความเข้าใจ เพราะเด็กยังไม่สามารถแยกตนเองออกจากสิ่งแวดล้อมได้ ตัวตนของเด็กยังไม่ได้พัฒนาจนกว่าเด็กจะได้รับประสบการณ์ ทำให้ได้พัฒนาตัวตนขึ้นมาแล้ว เด็กจึงสามารถแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้จนกระทั่งเด็กอายุประมาณ 18 เดือน จึงจะเริ่มแก้ปัญหาด้วยตนเองได้บ้าง และรับรู้เท่าที่สายตามองเห็น

1.1 Reflexive ขั้นปฏิกิริยาสะท้อน (0-1 เดือน) เป็นวัยที่เด็กทารกใช้พฤติกรรมรีเฟลกซ์ หรือโดยประสาทอัตโนมัติที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เช่น การดูด เป็นต้น และพยายามที่จะปรับให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เช่น ดูนมจากนมของแม่ ดูนมขวด เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นเพื่อสนองตอบต่อสิ่งเร้าโดยอัตโนมัติ เป็นพฤติกรรมไม่เกิดจากการเรียนรู้

1.2 Primary Circular Reactions ขั้นพัฒนาอวัยวะเคลื่อนไหวด้านประสิทธิภาพเบื้องต้น (1-3 เดือน) วัยนี้ทารกมักจะแสดงพฤติกรรมง่าย และทำซ้ำ ๆ กันโดยไม่เบื่อ เช่น กำมือเข้าและเปิดออกซ้ำ ๆ กัน หรือคลำฝ่ามือที่คลุมตัวซ้ำ ๆ กัน เป็นต้น พฤติกรรมที่แสดงปราศจากจุดมุ่งหมาย ความสนใจของเด็กมักจะอยู่ที่ความเคลื่อนไหว แต่ไม่ใช่ผลของความเคลื่อนไหว

1.3 Secondary Circular Reactions ขั้นพัฒนาเคลื่อนไหวโดยมีจุดมุ่งหมาย (4-6 เดือน) เด็กทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ โดยมีความมุ่งหมายที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเขาเอง เป็นขั้นแรกที่เด็กทารกแสดงพฤติกรรมโดยมีความตั้งใจหรือมีจุดมุ่งหมาย เด็กขั้นนี้จะเริ่มทำพฤติกรรมซ้ำ เพราะความสนใจในผลของพฤติกรรมนั้น เป็นต้นว่า เด็กจะเตะหรือกระตุกเท้าเพื่อจะให้ตุ๊กตาที่แขวนในเปลสั่นหรือเคลื่อนไหว หรือจะสั่นเครื่องเล่น เพราะสนใจในเสียงที่เกิดจากการสั่น

1.4 Coordination of Secondary Reactions ขั้นพัฒนาการประสานของอวัยวะ (7-10 เดือน) ในขั้นนี้เด็กทารกเริ่มที่จะแก้ปัญหาอย่างง่าย ๆ เด็กทารกจะใช้พฤติกรรมในอดีตที่ผ่านมาช่วยในการแก้ปัญหา เด็กวัยนี้จะสามารถหาของที่ซ่อนไว้ได้ เป็นต้นว่า อาจจะผลักหมอนเพื่อจะเอาตุ๊กตาที่ซ่อนอยู่ ตรงกับเด็กที่อยู่ในขั้นที่ 3 ที่การผลักหมอนของเด็กเป็นแค่เพียงความสนใจที่เห็นหมอนเริ่มล้มลงไป หรืออาจกล่าวได้ว่าเด็กมีความเข้าใจเกี่ยวกับความมีตัวตนของวัตถุ (Object Permanence) ในขั้นนี้เด็กทารกเริ่มจะรู้ว่าตนเองเป็นอิสระ นอกจากนั้นเด็กจะสามารถที่จะแยกสิ่งทีตน “ต้องการ” และ “ไม่ต้องการ” ออกจากกันและสามารถที่จะเลียนแบบหรือเลียนการเคลื่อนไหวจากผู้อื่น พฤติกรรมในขั้นนี้มักจะเป็นเครื่องมือที่จะใช้ช่วยแก้ปัญหาในสิ่งที่ตนอยากได้

1.5 Tertiary Circular Reactions ขั้นพัฒนาการความคิดริเริ่มแบบลองผิดลองถูก (11-18 เดือน) ในขั้นนี้เด็กเริ่มที่จะทดลองพฤติกรรมแบบถูกผิด ในขั้นนี้เด็กทารกมีความสนใจในผลของพฤติกรรมใหม่ ๆ มักจะทดลองทำดูหลาย ๆ แบบ และสนใจผลที่เกิดขึ้น ขั้นนี้ต่างกับขั้น Secondary Circular Reactions ตรงที่เด็กทารกไม่เพียงแต่สนใจจะทำซ้ำ แต่เปลี่ยนแปลงให้เกิดความใหม่อยู่เรื่อย ๆ พฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้เป็นการทดลองสิ่งแวดล้อมไม่แต่เพียงเพื่อจะดูว่าอะไรจะเกิดขึ้น แต่มีความมุ่งหมาย มีความคิดริเริ่มในการแสดงพฤติกรรม

1.6 Beginning of Thought การเริ่มต้นของความคิด ขั้นพัฒนาโครงสร้างสติปัญญาเบื้องต้น (18 เดือน - 2 ขวบ) พัฒนาการทางสติปัญญาในระดับสุดท้ายของขั้น Sensorimotor เด็กในวัยนี้สามารถที่จะประดิษฐ์วิธีใหม่ ๆ โดยใช้ความคิดในการแก้ปัญหา เด็กสามารถที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่ง และสามารถที่จะคิดแก้ปัญหาได้ ในขั้นนี้ถ้าเด็กพบปัญหาใหม่ที่ตนประสบ แต่ไม่มีวิธีการที่จะใช้แก้ปัญหาเหมือนเดิมนั้น เด็กวัยนี้จะรู้จัก

ประดิษฐ์วิธีการใหม่ขึ้น แต่วิธีการที่ประดิษฐ์นั้น ไม่เป็นแค่เพียงลองผิดลองถูก แต่เป็นวิธีการที่แสดงว่าเด็กเริ่มใช้ความคิด เด็กจะเริ่มเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมและสามารถที่จะอนุมานความสัมพันธ์ของเหตุและผลได้ เด็กในขั้นนี้สามารถที่จะมีจินตนาการก่อนที่จะเริ่มแสดงพฤติกรรม เด็กในขั้นนี้จะสามารถเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่โดยไม่จำเป็นต้องเห็นตัวอย่างแสดงจริง ๆ แต่เลียนแบบจากความจำ

2. ขั้นเริ่มมีความคิดความเข้าใจ (Pre-operational Period) อายุ 2-7 ปี เด็กวัยนี้เป็นวัยก่อนเข้าโรงเรียนและวัยอนุบาล ยังไม่สามารถใช้สติปัญญากระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ ความคิดของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับความรู้เป็นส่วนใหญ่ ไม่สามารถใช้เหตุผล อย่างลึกซึ้งได้ วัยนี้เริ่มเรียนรู้การใช้ภาษา และสามารถใช้อัตลักษณ์ต่าง ๆ ได้ พัฒนาการวัยนี้แบ่งได้เป็น 2 ขั้นคือ

2.1 ขั้นกำหนดความคิดไว้ล่วงหน้า (Preconceptual Thought) อายุ 2-4 ปี ระยะเวลาที่เด็กจะมีพัฒนาการด้านการใช้ภาษา รู้จักใช้คำสัมพันธ์กับสิ่งของ มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้ แต่ยังไม่สมบูรณ์ ไม่มีเหตุผลคิดเอาแต่ใจตัวเอง อยู่ในโลกแห่งจินตนาการ ชอบเล่นบทบาทสมมติตามจินตนาการของตนเอง

2.2 ขั้นคิดเอาเอง (Intuitive Thought) อายุ 4-7 ปี ระยะเวลาที่เด็กสามารถคิดอย่างมีเหตุผลขึ้น แต่การคิดยังเป็นลักษณะการรับรู้มากกว่า ความเข้าใจ จะมีพัฒนาการรับรู้อย่างรวดเร็ว สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้เป็นหมวดหมู่ ทั้งที่มีลักษณะคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ลักษณะพิเศษของวัยนี้คือเชื่อตัวเองโดยไม่ยอมเปลี่ยนความคิด หรือเชื่อในเรื่องการทรงภาวะเดิมของวัตถุ (Conservation) ซึ่งเพียเจต์เรียกว่า Principle of Invariace

3. ขั้นใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงรูปธรรม (Concrete Operational Period) อายุ 7-11 ปี ระยะเวลาที่เด็กจะมีพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญาอย่างรวดเร็ว สามารถคิดอย่างมีเหตุผล แบ่งแยกสิ่งแวดล้อมออกเป็นหมวดหมู่ ลำดับขั้น จัดเรียงขนาดสิ่งของ และเริ่มเข้าใจเรื่องการคงสภาพเดิม สามารถนำความรู้หรือประสบการณ์ในอดีตมาแก้ปัญหาเหตุการณ์ใหม่ ๆ ได้ มีการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) แต่ปัญหาหรือเหตุการณ์นั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรม ส่วนปัญหาที่เป็นนามธรรมนั้นเด็กยังไม่สามารถแก้ได้

3.1 การสร้างภาพในใจ (Mental Representations) เด็กในวัย 7-11 ปี สามารถที่จะวาดภาพความคิดในใจได้ ซึ่งตรงข้ามกับเด็กในวัย 2-7 ปี ซึ่งไม่สามารถที่จะทำได้ ถ้าหากจะถามเด็กอายุ 5 ขวบ หลังจากกลับจากโรงเรียนใกล้ ๆ บ้านให้บอกทางไปโรงเรียน เด็ก 5 ขวบ จะไม่สามารถบอกได้ แต่เด็กอายุ 7-11 ปี จะสามารถบอกหรืออธิบายหรือเขียนแผนที่ได้ว่าไปโรงเรียนอย่างไร

3.2 ความคงตัวของสสาร (Conservation) เด็กในวัย 7-11 ปี สามารถที่จะบอกได้ว่าของเหลวหรือของแข็งจำนวนหนึ่งจะมีจำนวนคงที่แม้ว่าจะเปลี่ยนแปรรูปหรือสถานที่วาง เป็นต้น ในการทดลองเกี่ยวกับความคงตัวของสสาร เด็กวัย Concrete Operations จะสามารถที่จะตอบได้ถูก

3.3 การคิดเปรียบเทียบ (Relational Terms) เด็กในวัย Concrete Operations สามารถที่จะคิดเปรียบเทียบได้ และสามารถที่จะเข้าใจว่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะใหญ่กว่า มากกว่า น้อยกว่า ให้ขึ้นอยู่กับว่าเปรียบเทียบกับอะไร เช่นเดียวกับความมืดและสว่างขึ้นอยู่กับเปรียบเทียบกับอะไร เข้าใจว่าของต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันไม่ใช่เป็นสิ่งที่สมบูรณ์ในตัว นอกจากนี้เด็กวัยนี้จะเข้าใจความหมายของส่วนย่อยและส่วนรวม

3.4 การแบ่งกลุ่ม หรือจัดหมู่ (Class Inclusion) เด็กวัย Concrete Operations สามารถที่จะตั้งเกณฑ์ที่จะช่วยแบ่งหรือจัดสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งของรอบ ๆ ตัวเขาเป็นหมวดหมู่ได้ เช่น เข้าใจว่าสามารถแบ่งสุนัข แมว ม้า รวมกันได้ เพราะเป็นสัตว์สี่เท้าเหมือนกัน

3.5 การเรียงลำดับ (Serialization and Hierarchical Arrangements) เด็กในวัย Concrete Operations สามารถที่จะจัดของตามลำดับ ความหนัก ความยาวได้ เช่น เอาไม้ขนาดต่าง ๆ กัน และบอกให้เด็กวัยนี้เรียงระดับตามความยาว เด็กวัยนี้จะทำได้ง่ายด้วย ซึ่งในวัย 2-7 ปีจะทำได้

3.6 การคิดย้อนกลับ (Reversibility) เด็กวัย Concrete Operations สามารถที่จะคิดย้อนกลับได้ เช่น เด็กจะคิดได้ว่า ถ้า $5 + 7 = 12$ จะตอบปัญหาได้ว่า $12 - 7$ จะได้ 5 หรือ $12 - 5$ ได้ 7 เป็นต้น

4. ขั้นใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงนามธรรม (Formal Operational Period) อายุ 11-15 ปี ขั้นนี้เป็นขั้นสูงสุดของพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิด ความคิดแบบเด็ก ๆ จะสิ้นสุดลง จะเริ่มคิดแบบผู้ใหญ่ สามารถคิดแก้ปัญหาที่เป็นนามธรรมด้วยวิธีการหลากหลาย รู้จักคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ สามารถตั้งสมมติฐาน ทดลอง ใช้เหตุผล และทำงานที่ต้องใช้สติปัญญาอย่างสลับซับซ้อนได้ เพียเจต์กล่าวว่าเด็กวัยนี้เป็นวัยที่คิดเหนือไปกว่าสิ่งปัจจุบัน สนใจที่จะสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับทุกสิ่งทุกอย่าง และมีความพอใจที่จะคิดพิจารณาเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่มีตัวตนหรือสิ่งที่เป็นามธรรม นักจิตวิทยาเชื่อว่า การพัฒนาความเข้าใจจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเข้าสู่วัยรุ่น

เพียเจต์เชื่อว่าพัฒนาการของเขาวัยปัญญามนุษย์จะดำเนินไปเป็นลำดับขั้น เปลี่ยนแปลงหรือข้ามขั้นไม่ได้

จากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ทำให้ทราบว่านักเรียนระดับปฐมวัยเป็นวัยที่เรียนรู้จากการเลียนแบบผู้อื่นโดยการเล่น มองอะไรทางเดียวและการเรียนรู้ในตัวแบบเหล่านั้นจะเริ่มพัฒนาเป็นของตัวเองในที่สุดโดยอาศัยประสบการณ์ที่ผ่านมา ดังนั้นครูปฐมวัยหรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรคำนึงถึงตัวแบบที่นักเรียนมีโอกาสจะนำพฤติกรรมของเขามาเลียนแบบได้ เช่น บิดามารดา

ที่เลี้ยง เพื่อน เป็นต้น ตัวแบบบางตัวสามารถควบคุมได้เช่น ตัวแบบของครูในโรงเรียน พนักงานในโรงเรียน โดยโรงเรียนจะต้องวางนโยบายในการพัฒนาตัวแบบในโรงเรียนให้เป็นตัวแบบในพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม นอกจากนั้นยังต้องมีการจัดสภาพแวดล้อมและจัดประสบการณ์ให้นักเรียนสามารถพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองบนคุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้องเหมาะสมอีกด้วย

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1964 อ้างถึงใน พิชญ์ ขำมา, 2543, หน้า 20-23) เป็นนักการศึกษา ด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นผู้นำเอาทฤษฎีจริยศึกษาสังเคราะห์ ความรู้ทางปรัชญา จิตวิทยาสังคม วิทยาและศึกษาศาสตร์มาประกอบกันขึ้นเป็นทฤษฎีบูรณาการ (Integrated Theory) โดย Kohlberg เชื่อว่ามนุษย์จะมีพัฒนาการทาง จริยธรรมเป็นขั้น ๆ จากขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูงตามลำดับ จนสามารถ คิดหาเหตุผลแบบนามธรรมได้อันเป็นขั้นสูงสุด จากความเชื่อดังกล่าว Kohlberg ได้แบ่งขั้น พัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับ ภายในแต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ขั้น รวมทั้งสิ้นเป็น 6 ขั้น ดังนี้

ระดับที่ 1 คือ ก่อนเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจ เลือกกระทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น

ขั้นแรกสุด คือ การมุ่งที่จะหลบหนีมิให้ตนเอง โดนลงโทษทางกายเพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับ

ขั้นที่สอง คือ การเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้ตน เท่านั้น เริ่มรู้จักแลกเปลี่ยนกันแบบเด็ก ๆ คือ เขาทำมา ฉันต้องทำไป เขาให้ฉัน ฉันต้องให้เขา เป็นต้น

ระดับที่ 2 คือ ระดับตามเกณฑ์ หมายถึง การกระทำตามเกณฑ์ของ กลุ่มย่อย ๆ ของสังคม หรือทำตามกฎหมายและศาสนา บุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรมระดับที่สองนี้ ยังต้องการ ความคุ้มครองจากภายนอก แต่มีความ สามารถเอาใจเขามาใส่ใจเรา และความสามารถที่จะแสดง การควบคุมบทบาททางสังคมได้

ขั้นที่สาม คือ การแสดงพฤติกรรมคล้อยตามเพื่อน กระทำในสิ่ง ที่คนอื่นว่าดี และยอมรับเข้าเป็นพวก

ขั้นที่สี่ บุคคลที่มีความรู้สึกลึกถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งในสังคมของตน จึงถือว่าตนมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมของตนกำหนดหรือคาดหวัง

ระดับที่ 3 คือ ระดับเหนือกฎเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการนำมา คิดตรึงตรอง ชั่งใจ โดยตนเอง แล้วตัดสินใจตามแต่จะเป็นความสำคัญของสิ่งใด มากกว่ากัน

ขั้นที่ห้า คือ การเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่ออิทธิพลอันพึงได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมใจตนเองได้

ขั้นที่หก เป็นขั้นสูงสุด แสดงทั้งการมีความรู้สากลเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคม และการมีความยืดหยุ่นทางคุณธรรมจริยธรรมเพื่อจดหมายในนั้นปลาย อันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ ยังมีหลักประจำใจ ซึ่งตรงกันหลักในพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า หิริโอตตปปะด้วย จากทฤษฎีของโคลเบอร์ก จะเห็นได้ว่านักเรียนระดับปฐมวัยมีพัฒนาการทางจริยธรรม 3 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นหลบหลีกการถูกลงโทษ
2. ขั้นแสวงหารางวัล
3. ขั้นที่ทำตามความเห็นชอบ

ตารางที่ 2-2 ระดับคุณธรรมจริยธรรมและขั้นการให้เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมของ Kohlberg

ระดับคุณธรรมจริยธรรม	ขั้นการให้เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรม
1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconventional Level) อายุ 2 – 40 ปี	ขั้นที่ 1 การหลบหลีกการถูกลงโทษ หรือการลงโทษและการเชื่อฟัง อายุ 2 – 7 ปี ขั้นที่ 2 การแสวงหารางวัล หรือการสนองความต้องการ อายุ 7 – 10 ปี
2. ระดับตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) อายุ 10 – 16 ปี	ขั้นที่ 3 การทำตามสิ่งที่ผู้อื่นเห็นชอบหรือการคาดหวังทางสังคม อายุ 10 – 13 ปี ขั้นที่ 4 การทำตามหน้าที่ทางสังคม หรือระบบสังคมและมโนธรรม อายุ 13 – 16 ปี
3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Postconventional Level) อายุ 16 ปีขึ้นไป	ขั้นที่ 5 การทำตามคำมั่นสัญญา หรือสัญญาสังคมและสิทธิส่วนบุคคล อายุ 16 ปีขึ้นไป ขั้นที่ 6 การยึดถืออุดมคติสากล หรือจริยธรรมสากล (วัยผู้ใหญ่)

นักเรียนระดับปฐมวัยสามารถมีจริยธรรมในขั้นสูงได้ โดยนักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามธรรมชาติและตามวัยอย่างเหมาะสม คุณธรรมจริยธรรมขั้นสูงในก็คือ การที่นักเรียนคิดวิเคราะห์เห็นว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ โดยถ้าทำดีจะเกิดประโยชน์อย่างไรและที่ไม่ดีเมื่อทำแล้วจะมีผลอย่างไร

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์

บรูเนอร์ (Bruner, n.d. อ้างถึงใน นกนต ธรรมบวร 2544, หน้า 43-44) นักการศึกษา และนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ผลงานส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผลงานของเพียเจท์ บรูเนอร์มีความสนใจเรื่องพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก มีความเชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้เรียนจะต้องลงมือปฏิบัติ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้โดยมีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์หรือความรู้เดิม นอกจากนั้นผู้เรียนจะต้องเป็นผู้เลือกข้อมูล สร้างสมมติฐาน รวมตลอดถึงตัดสินใจโดยการบูรณาการประสบการณ์ใหม่ไปสู่โครงสร้างทางสติปัญญา

บรูเนอร์ ได้จัดลำดับขั้นพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กหรือโครงสร้างทางสติปัญญาเป็น 3 ขั้น ดังนี้

1. Enactive stage

เด็กจะเรียนรู้และเข้าใจสิ่งแวดล้อม โดยผ่านการกระทำหรือการลงมือปฏิบัติ เช่น การสัมผัส การเคลื่อนไหว เป็นต้น การเรียนรู้ในขั้นนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถด้านการเคลื่อนไหว การเดินร่ำ และการใช้ร่างกายหรือส่วนต่าง ๆ ของร่างกายในการแสดงออกซึ่งความรู้ของตน

2. Iconic stage

เด็กจะเรียนรู้ผ่านการมองรูปภาพ หรือตัวแบบ เด็กเริ่มพัฒนาวิธีการจำโดยการใช้จินตนาการมากขึ้น ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวของเด็กจะขึ้นอยู่กับการรับรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสมากกว่าการใช้ภาษา เช่น เสียงดัง ความสว่าง เป็นต้น การเรียนรู้ในขั้นนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเรียนหรือการแสดงออกผ่านงานศิลปะซึ่งต้องใช้สายตาและมิติสัมพันธ์

3. Symbolic stage

เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยผ่านระบบสัญลักษณ์ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน และการจัดลำดับ รวมตลอดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นนามธรรมซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจข้อมูลต่าง ๆ ที่ซับซ้อนมากขึ้น การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนโดยส่วนใหญ่และการประเมินผลจะให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในขั้นนี้มากกว่าขั้นอื่น ๆ ข้างต้น

อย่างไรก็ตาม บรูเนอร์มีความเชื่อว่า เด็กสามารถเรียนรู้วิชาใดก็ได้ไม่ว่าจะอยู่ในระดับชั้นใด ทั้งนี้โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า ครูต้องสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงขั้นพัฒนาการการเรียนรู้ทั้ง 3 ขั้น ไม่นั่นเฉพาะแต่ขั้นใดขั้นหนึ่งเพียงขั้นเดียว เช่น ในการสอนเรื่อง ความสามัคคี ครูอาจให้เด็กวาดรูป หรือทำกิจกรรมศิลปะในรูปแบบอื่น ๆ เพื่ออธิบายความหมายของคำ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กซึ่งไม่มีความถนัดทางด้านการใช้ภาษาได้แสดงออกซึ่งความคิดเห็น และความรู้ของตน (นกนต ธรรมบวร 2544, หน้า 43-44)

การเรียนรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับปฐมวัยกับทฤษฎีของบรูเนอร์
ตามที่บรูเนอร์ ได้จัดลำดับขั้นพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กหรือโครงสร้างทางสติปัญญา
เป็น 3 ขั้นข้างต้นนั้น เราสามารถจัดลำดับขั้นพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม
ได้ดังนี้

1. Enactive Stage

นักเรียนระดับปฐมวัยจะเรียนรู้และเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมโดย
ผ่านการกระทำหรือการลงมือปฏิบัติ เช่น ครูจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม โดยให้
นักเรียนได้มีส่วนร่วม อาจจะออกมาในรูปแบบเกม หรือผลงานให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ เป็นต้น

2. Iconic Stage

นักเรียนระดับปฐมวัยจะเรียนรู้ผ่านการมองรูปภาพ หรือตัวแบบ นักเรียนเริ่มพัฒนา
วิธีการจำโดยการใช้จินตนาการมากขึ้น ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวของนักเรียนจะขึ้นอยู่กับ
การรับรู้โดยการใช้ประสาทสัมผัสมากกว่าการใช้ภาษา เช่น ครูเล่านิทานในเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรม
จริยธรรมให้นักเรียนได้ฟัง เช่น นิทานเรื่องความกตัญญูทวดเห่ โดยมีสื่อเป็นสมุดภาพนิทานให้
นักเรียนได้ดูควบคู่ไปกับการเล่าเรื่องของครู นักเรียนก็จะเกิดจินตนาการตามเรื่องราวที่ครูกำลังเล่า
หลังจากนั้นอาจจะให้นักเรียนทำกิจกรรมการวาดภาพในหัวข้อความกตัญญูทวดเห่เป็นกลุ่มหรือ
เดี่ยวก็ได้ ซึ่งการวาดภาพนั้นจะเป็นการให้นักเรียนได้นำเอาจินตนาการที่นักเรียนมีอยู่นำมา
ถ่ายทอดเรื่องราวที่พวกเขาได้คิดโดยผ่านงานศิลปะ การเรียนรู้ในขั้นนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับ
การเรียนรู้หรือการแสดงออกผ่านงานศิลปะซึ่งต้องใช้สายตาและมิติสัมพันธ์

3. Symbolic Stage

ในขั้นนี้ นักเรียนจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยผ่านระบบสัญลักษณ์ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน
และการจัดลำดับ รวมตลอดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นนามธรรมซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจข้อมูลต่าง ๆ ที่
ซับซ้อนมากขึ้น ครูที่จะสอนนักเรียนให้เข้าใจในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมต้องมีการเตรียมเนื้อหา
อย่างดี เพราะคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องนามธรรม การสอนให้นักเรียนระดับปฐมวัยเข้าใจได้นั้น
ถือว่าไม่ง่าย ครูต้องใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ เรียบเรียงเรื่องเล่าให้ดี ถ้านักเรียนเข้าใจในเรื่องที่
สอนนั้นถือว่าเด็กมีพัฒนาการเรียนรู้ในขั้น Symbolic Stage นี้แล้ว

ทฤษฎีการหยั่งลึกทางสังคม

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า เด็กมีความคิดความเข้าใจและความรู้สึก วิธีการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์หรือ
สื่อความหมายกับผู้อื่นคือ ผลสะท้อนของความเข้าใจตนเองกับผู้อื่นของเด็กนั่นเอง งามดา
วณิชานนท์ (2529, หน้า 20) ได้กล่าวถึงแนวคิดของทฤษฎีนี้ไว้ดังนี้

1. การคิดแบบยึดตัวเองเป็นจุดศูนย์กลาง (Egocentrism) หมายถึง การที่เด็กยึดติดกับการมองโลกในแง่ของตนเองเพียงแง่เดียว กล่าวคือ เด็กไม่สามารถจะแยกความคิดหรือทัศนคติของผู้อื่นออกจากตนเองได้ ซึ่งอยู่ในพัฒนาการทางสติปัญญาขั้นก่อนปฏิบัติการ เกิดในวัยเด็กอายุ 2-7 ปี เมื่อมองเห็นสิ่งใดอย่างใดก็คิดว่าผู้อื่นมองและคิดเหมือนตนเอง เด็กวัยนี้จึงไม่เข้าใจว่าทำไมผู้อื่นจึงมองเห็นหรือเข้าใจแตกต่างจากตนเอง

2. การคิดแบบไม่ยึดตัวเองเป็นจุดศูนย์กลาง (Decentration) หมายถึง เด็กมีความสามารถมองเห็นเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ได้หลายมุมมอง มักพบในเด็กอายุ 7-11 ปี เด็กจะเข้าใจการมีเป้าหมายร่วมกัน และตระหนักถึงความรับผิดชอบที่ตามมา เด็กสามารถเข้าใจความหมายของการให้ความร่วมมือ เด็กวัยนี้สนใจวิธีการเล่นหรือเกมที่มีกฎเกณฑ์เพราะเด็กสามารถเข้าใจเกี่ยวกับทักษะของผู้อื่นได้

เด็กสามารถเอาชนะความคิดแบบยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางได้ และเรียนรู้ถึงความรู้สึกของผู้อื่นได้จากสถานการณ์ทางสังคม การมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคมและได้รับการตอบสนองหรือข้อมูลย้อนกลับจากสังคม ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และสามารถพิจารณาในแง่ของบุคคลอื่น

ตารางที่ 2-3 สรุปพัฒนาการหยังส์ทางสังคมของเชลแมน

อายุ	ระดับการหยังส์ทางสังคม
3-6 ปี	ระดับ 0 การหยังส์แบบไม่ตระหนักถึงความแตกต่างและยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง
5-9 ปี	ระดับ 1 การหยังส์แบบตระหนักถึงความแตกต่างและเข้าใจลักษณะที่เป็นนามธรรม
7-12 ปี	ระดับ 2 การหยังส์แบบสะท้อนภาพของตนเองจากสายตาของบุคคลที่ 2 และเข้าใจซึ่งกันและกัน
10-15 ปี	ระดับ 3 การหยังส์แบบมองด้วยตาของบุคคลที่ 3 และการเข้าใจร่วมกัน
12 ปี - วัยผู้ใหญ่	ระดับ 4 การหยังส์แบบลึกซึ้งและเข้าใจสัญลักษณ์ทางสังคม

จากตารางจะพบว่าระดับการหยังส์ทางสังคมตามทฤษฎีของเชลแมนจะพัฒนาไปตามอายุ โดยเริ่มจากช่วงปฐมวัย 3-6 ปี การหยังส์เป็นแบบไม่ตระหนักถึงความแตกต่างและยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในช่วงนี้ครูต้องจัดประสบการณ์ให้นักเรียนรู้จักการยอมรับกฎกติกาของสังคมและลดการยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง

ช่วง 5-6 ปี เป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่างปฐมวัยกับประถมศึกษาเป็นการยังลักษณะ
ตระหนักถึงความแตกต่างและเข้าใจลักษณะที่เป็นนามธรรม ดังนั้นในช่วงนี้เป็นช่วงที่สามารถ
พัฒนาจริยธรรมในรูปแบบของนามธรรมได้แล้ว นักเรียนที่ได้รับการจัดประสบการณ์ด้าน
การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานมาก่อนจะมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของคุณธรรม
จริยธรรมที่เป็นนามธรรมขั้นสูงได้ง่ายกว่านักเรียนที่ไม่ผ่านประสบการณ์ดังกล่าวมาก่อน

วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

จากทฤษฎีทางจิตวิทยา ได้นำมาศึกษาหาวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพื่อนำไปใช้
ในทางการศึกษา มี 4 วิธี ดังนี้

1. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยการกระจ่างค่านิยม

การกระจ่างค่านิยมคือ การทำค่านิยมให้กระจ่าง (Value Clarification ย่อว่า VC)
เป็นวิธีการสอนคุณธรรมจริยธรรมที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง ในประเทศสหรัฐอเมริกา และใน
ประเทศไทยก็มีผู้ให้ความสนใจวิธีนี้ด้วย กระบวนการ VC มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วย
ตนเองว่าหลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ถูกต้องควร
ตามทฤษฎีของตนเองเป็นอย่างไร

ความหมายของค่านิยมในกระบวนการ VC ตรงกับความหมายของคุณธรรมจริยธรรม
ดังนั้นกระบวนการ VC ซึ่งเป็นกระบวนการทำให้เกิดความกระจ่างแจ้งในค่านิยมของตนเอง
จึงเป็นกระบวนการกระจ่างคุณธรรมจริยธรรมของตนเองด้วย และถือได้ยิ่งกว่ากระบวนการ
VC ก็คือ กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

ในทฤษฎีของนักทฤษฎี VC ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และจะแสดง
ออกมาในรูปแบบของความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรมและความรู้สึกของแต่ละบุคคล สำหรับ
การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามแนวความคิดพื้นฐานของนักทฤษฎี VC คือ การช่วยให้นักเรียน
เกิดความกระจ่างในความเชื่อ ในทศนคติ ในพฤติกรรมและความรู้สึกของตนเอง หน้าที่ของครู
ในการปลูกฝังค่านิยมคือ การชี้แนะหรือจัดการให้มีการชี้แนะเพื่อให้นักเรียนเกิดการทบทวนว่า
ความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่ง ๆ หนึ่งนั้น เป็นไปตามเกณฑ์ 7
ประการของกระบวนการของค่านิยมหรือไม่ กล่าวคือ

- 1.1 เกิดจากการเลือกของตนเองอย่างอิสระหรือไม่
- 1.2 ได้พิจารณาทางเลือกอื่นหรือไม่
- 1.3 ได้พิจารณาผลของทางเลือกต่าง ๆ หรือไม่
- 1.4 มีความภูมิใจหรือยินดีในสิ่งที่ตนเลือกหรือไม่
- 1.5 จะยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนอย่าเปิดเผยหรือไม่

1.6 จะทำตามที่ตนตัดสินใจเลือกหรือไม่

1.7 จะกระทำซ้ำอีกหรือไม่

การใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิด เป็นเทคนิคแรกของ VC วิธีการ VC เป็นที่สนใจของครูเป็นอย่างมากเพราะง่ายแก่การเข้าใจและการนำไปใช้ในชั้นเรียน

2. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยเหตุผล

ผู้เสนอทฤษฎีการใช้เหตุผลทางคุณธรรมจริยธรรม (Moral Reasoning ย่อว่า MR) ที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายคือ โคลเบอร์ก (Kohlberg) เสนอในปี ค.ศ. 1963 ทฤษฎีของโคลเบอร์ก ได้ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการของเพียเจต์เป็นหลักการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรม โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ขั้น รวมเป็น 6 ขั้น ดังนี้

ก. ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ 2-12 ปี) มี

ขั้นที่ 1 ใช้ การลงโทษเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 ใช้ การตอบสนองความต้องการของตนเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ข. ระดับกฎเกณฑ์สังคม (อายุตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไปโดยประมาณ) มี

ขั้นที่ 3 ใช้ การเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 4 ใช้ ระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ค. ระดับเลยกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ 20 ปีขึ้นไป) มี

ขั้นที่ 5 ใช้ ระเบียบสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 6 ใช้ หลักการจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

สำหรับวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตามทฤษฎีของทฤษฎี MR ที่เสนอโดย โคลเบอร์กนั้น คือ เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีกฎเกณฑ์การตัดสินใจถูกผิดด้วยเหตุผลในระดับสูง และอย่างน้อยก็ให้อยู่ในเกณฑ์สังคม ตามทฤษฎีนี้การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไม่อาจทำได้ด้วยการสอน ไม่อาจทำได้ด้วยการแสดงตัวอย่างให้ดูและไม่อาจทำได้ด้วยการเรียนรู้ได้ คุณธรรมจริยธรรม สอนกันไม่ได้ แต่คุณธรรมจริยธรรมจะพัฒนาด้วยการฝึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้นและตามระดับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุ ดังนั้นหากยังไม่ถึงเวลาอันสมควร คุณธรรมจริยธรรมบางอย่างก็จะไม่เกิด เพราะฉะนั้น การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมกระทำได้ด้วยการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับรู้ทฤษฎีของผู้อื่น ซึ่งมีคุณธรรมจริยธรรมขั้นที่สูงกว่า 1 ขั้น และเปิดโอกาสให้นักเรียนทดลองแสดงบทบาทของผู้อื่น

ด้วยเหตุนี้วิธีการที่เป็นหัวใจของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามทฤษฎี MR ของ โคลเบอร์ก คือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนทฤษฎี ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในชั้นเรียน การอภิปรายจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด ดังนั้น เพื่อให้มีประเด็นสำหรับอภิปราย ครูจะต้อง

เสนอเรื่องราวที่ยากแก่การตัดสินใจ เช่น เรื่องเด็กที่ยากจนไม่มีเงินซื้อยารักษาโรค
ของตน ซึ่งกำลังป่วยหนักเผชิญกับปัญหาการตัดสินใจว่า จะขอโมยยาจากคนขายยาหรือไม่ สำหรับ
ขั้นตอนการสอนด้วยวิธีการ โคลเบอร์ก็มีดังนี้

ตารางที่ 2-4 ขั้นตอนการสอนของโคลเบอร์

ขั้นตอน	วิธีการ
ขั้นตอนที่ 1	เสนอเรื่องราวที่มีความยากแก่การตัดสินใจ
ขั้นตอนที่ 2	แยกนักเรียนตามความเห็นที่แตกต่างกันในประเด็นตัวละครในเรื่องราวที่ เสนอ ควร หรือไม่ควรทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด และแบ่งกลุ่มย่อยที่ประกอบด้วย นักเรียนที่มีความเห็นแตกต่างกัน
ขั้นตอนที่ 3	อภิปรายกลุ่มย่อยเพื่อให้ได้ข้อสรุปพร้อมเหตุผลของกลุ่มว่าตัวละครควร หรือไม่ควรทำสิ่งที่ประเด็นในการอภิปราย
ขั้นตอนที่ 4	สรุปเหตุผลของทั้งสองฝ่ายที่คิดว่าควรทำ และฝ่ายที่คิดว่าไม่ควรทำ

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า วิธี MR เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่มีเป้าหมาย
และมีส่วนของการชักนำและกระตุ้นทางความคิดมากกว่าวิธี VC สิ่งที่ถูกชักนำให้เปลี่ยนแปลง
ได้แก่เหตุผลของการกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การเน้นที่เหตุผลอาจทำให้เกิดปัญหา
ตามมา 2 ประการคือ

1. เหตุผลทางคุณธรรมจริยธรรมอาจไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรม เพราะพฤติกรรมหนึ่งๆ
สามารถอธิบายด้วยเหตุผลได้ต่าง ๆ นานา และในทางกลับกันคุณธรรมจริยธรรมหนึ่งๆ ก็
สามารถอธิบายพฤติกรรมได้ต่าง ๆ นานา เช่นกัน

2. เหตุผลทางคุณธรรมจริยธรรมอาจเป็นเพียงข้อแก้ตัว เช่น วิธีการหนึ่งที่มักใช้ได้ผลก็
คือการใช้คำพูดอธิบายสาเหตุของพฤติกรรมของตน เช่น ไม่ได้ตั้งใจทำผิดบ้าง หรือ ทำด้วยความ
ไม่รู้บ้าง คนเราสามารถคิดข้อแก้ตัวได้ ผู้ที่ฉลาดกว่าและมีประสบการณ์มากกว่าก็จะสามารถใช้
เหตุผลอธิบายการกระทำของตนเองและของผู้อื่นได้อย่างแนบเนียน ดังนั้นการให้เหตุผลอาจ
ขัดแย้งกับความเป็นจริงได้

3. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม

การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) หรือ BM เป็นการประยุกต์หลักการ
เรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ใช้ได้ผลดีในการสร้างและรักษาพฤติกรรมที่
พึงปรารถนา และลดพฤติกรรมที่ไม่ปรารถนา วิธีการ BM เชื่อว่า พฤติกรรมของคนเราถูก

ควบคุมโดยเงื่อนไขการเสริมแรงและการลงโทษ ตรงตามความเชื่อของสกินเนอร์ (Skinner) ในปี ค.ศ. 1953 การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยวิธี BM นี้จะเน้นที่การเสริมแรงมากกว่าเงื่อนไขการลงโทษ เพราะการลงโทษอาจทำให้เกิดผลเสีย เช่น การลักลอบ การหลีกเลี่ยง ตลอดจนการต่อต้านและการเก็บกด ทำได้ดังต่อไปนี้

3.1 กำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและ พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

3.2 กำหนดผล ที่ครูสามารถก่อให้เกิดกับผู้กระทำ ควรเน้นที่ทางบวกมากกว่าทางลบ

3.3 นำพฤติกรรมที่ (1) และผลใน (2) มาสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เรียกว่าเงื่อนไขการเสริมแรง ให้พฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้รับแรงเสริม และให้พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาไม่ได้รับการเสริมแรง

3.4 ให้และระงับการให้เสริมแรงตามเงื่อนไขใน (3) แล้วติดตามสังเกตการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม

3.5 ประเมินผลและปรับปรุงเงื่อนไข

จริยธรรมตามทฤษฎีของนักทฤษฎี BM เป็นกฎเกณฑ์ที่อยู่ภายนอกในรูปเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นแล้วผู้ตกอยู่ในเงื่อนไขก็มีพฤติกรรมตามที่ต้องการ แต่อย่างไรก็ดีวิธี BM ก็ยังมีปัญหาในประเด็นต่อไปนี้ วิธี BM ไม่คำนึงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจถูกผิด เน้นแต่พฤติกรรมที่แสดงออก เมื่อเปลี่ยนเงื่อนไขของการเสริมแรงและการลงโทษแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการก็เป็นที่น่าพอใจแล้ว นักทฤษฎี BM ไม่สนใจว่าความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์การตัดสินใจถูกหรือไม่ ถือเป็นการมองข้ามความสำคัญของความเข้าใจกฎเกณฑ์ทางคุณธรรมจริยธรรม เป็นไปได้ว่าคนเราจำใจทำตามเงื่อนไขที่ครอบงำอยู่

4. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ย่อว่า SL ถือว่าคุณธรรมจริยธรรมเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์สำหรับการประเมินค่าความถูกผิดของพฤติกรรม กฎเกณฑ์เหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ ตามแนวความคิดของ แบนดูรา (Bandura) ในปี ค.ศ. 1977 การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของตัวเอง ส่วนหนึ่งเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นและส่วนหนึ่งเกิดจากการฟังคำบอกเล่าและการอ่านประสบการณ์ของผู้ที่ทำงานที่กไว้

สำหรับวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามทฤษฎี SL คือ การจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้แก่ตัวอย่างและคำบอกให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อว่าพฤติกรรมอะไรนำไปสู่ผลอะไร และผลนั้นน่าปรารถนาเพียงไร

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามหลักทฤษฎีของ SL มีดังนี้

- 4.1 จัดเงื่อนไขการเสริมแรงและการลงโทษแก่นักเรียนเช่นเดียวกันกับวิธี BM
- 4.2 จัดอภิปรายเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากบุคคลต่าง ๆ
- 4.3 จัดให้นักเรียนเห็นตัวอย่างการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกัน เช่น คนทำดีก็ได้รับ

รางวัล ถ้าทำไม่ดีก็โดนลงโทษ

4.4 สร้างเงื่อนไขให้มีการนิยามยกย่องผู้กระทำพฤติกรรมที่ดี และก็กล่าวโทษแก่ผู้ที่ไม่ดี เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและจากตัวอย่างที่ได้รับการเสริมแรงและการลงโทษของบุคคลต่าง ๆ

กล่าวได้ว่าทฤษฎี SL เป็นภาคขยายของทฤษฎี BM และทฤษฎี SL มีความสมบูรณ์ที่สุดในบรรดา 4 ทฤษฎีที่ได้เสนอมานี้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ได้เสนอมานี้ทั้ง 4 วิธี คือ VC MR BM SL มีลักษณะที่แตกต่างกัน ดังพิจารณาเปรียบเทียบได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2-5 การเปรียบเทียบวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ทั้ง 4 วิธี

วิธีที่	การปลูกฝัง	ความเชื่อด้านคุณธรรมจริยธรรม	วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
1.	กระชังค่านิยม (VC)	ค่านิยมคือหลักการที่ถูกต้อง เกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ยึดถือเป็นแบบอย่างอันเหมาะสม	กระตุ้นให้เกิดความคิด หาเหตุผล มาสนับสนุนความเชื่อของตน เพื่อให้เกิดความกระจำในค่านิยมของตน
2.	เหตุผล (MR)	การเข้าใจ การรับรู้ ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญาและอายุของบุคคล ซึ่งมีการพัฒนาเป็นระดับขั้น	เปิดประเด็นให้มีการอภิปราย ถกเถียงหาเหตุผลมาแลกเปลี่ยน ทรรศนะกัน ยอมรับเหตุผลของผู้อื่นได้
3.	ปรับพฤติกรรม (BM)	พฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับ การวางเงื่อนไข ทั้งด้านเสริมแรง และลงโทษ	สร้างเงื่อนไขรักษาพฤติกรรม ฟังประสงค์และเลิกพฤติกรรม ไม่ฟังประสงค์
4.	การเรียนรู้ (SL)	เกิดจากประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคลทั้งการสังเกต การบอกกล่าว การฟัง และการศึกษา	จัดประสบการณ์ให้เห็น ตัวอย่างจริงที่มีผลเกิดขึ้นหลังจาก กระทำสิ่งที่ฟังประสงค์และไม่ฟังประสงค์

ซึ่งวิธีการทั้ง 4 แบบ มีทั้งข้อดีและข้อเสียอยู่ในตัวเอง ดังนั้นผู้ที่ทำการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจะต้องพิจารณาเลือกให้ดีกว่าจะนำไปเป็นแบบอย่าง เพื่อประโยชน์สูงสุดในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในเด็ก (สุวิชัย โกศลยะวัฒน์, 2539, หน้า166)

บทบาท หน้าที่และวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

ไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าบทบาทหน้าที่ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนส่วนหนึ่งนั้นเป็นหน้าที่ของครู เพราะเป็นหน้าที่โดยตรงตามบทบาทในสังคมและเป็นความคาดหวังจากสังคมด้วย โรงเรียนจึงเป็นสถาบันทางสังคมที่มีหน้าที่ดำเนินการในเรื่องนี้อย่างเป็นทางการและครูเป็นผู้รับบทบาทนี้ไป

เมื่อครูได้หลักคุณธรรมจริยธรรมที่จะสร้างให้นักเรียนแล้ว ครูควรพิจารณาอีกว่าเป้าหมายของการเสริมสร้างในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมนั้นมีอะไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อกำหนดแนวทางในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนควรประกอบด้วยเป้าหมาย 2 ประการ

1. ครูจะเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถช่วยตนเองให้มีชีวิตที่มีคุณค่าและมีความหมายสำหรับตนเอง เป้าหมายระดับนี้เป็นระดับที่การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมมีผลกระทบต่อตัวนักเรียนโดยตรง เมื่อนักเรียนเห็นชีวิตของตนมีค่านักเรียนก็จะมีชีวิตอยู่ด้วยความสดชื่นแจ่มใส
2. ครูจะเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถช่วยตนเองให้ได้เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพในทุกระดับของสังคม คือ ระดับครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และกลุ่มสังคมอื่น ๆ เป้าหมายระดับนี้เป็นระดับที่การสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมีผลกระทบต่อผู้อื่น การขาดเสียซึ่งคุณธรรมจริยธรรมบางอย่างของนักเรียนอาจจะทำความเสียหายเดือดร้อนต่อสมาชิกอื่นในสังคมได้ เช่น การล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น การไม่เคารพกฎระเบียบ การทำร้ายผู้อื่น การจโมขของของผู้อื่น เป็นต้น

การที่จะบรรลุเป้าหมายทั้งสองอย่างนี้ ครูจะต้องเสริมสร้างนักเรียนให้มีรากฐานที่เข้มแข็งทั้งด้านสติปัญญาและด้านบุคลิกภาพ ในขณะเดียวกันครูก็ควรปลูกฝังไปพร้อมกับนักเรียน คุณธรรมจริยธรรมที่ครูควรปลูกฝังให้นักเรียนมีหลายประการ เช่น

1. ความมีสติ รู้จักยับยั้งชั่งใจ รู้จักรับผิดชอบชั่วดี มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง
2. ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ความ پاکเพียร อดทน
4. ความกตัญญูกตเวที
5. ความมีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ ให้อภัย
6. ความเสียสละ และบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

7. ความสามัคคีและให้ความร่วมมือแก่หมู่คณะ

8. รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น

9. ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น เป็นต้น

คุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวจะช่วยให้นักเรียนควบคุมกาย วาจา และใจของตนเองให้อยู่ในขอบเขตที่งดงาม และเป็นคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม หากนักเรียนได้รับการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมเหล่านี้แล้วจะช่วยให้เด็กเป็นบุคคลที่มีคุณภาพคนหนึ่งคนหนึ่งในสังคม และอาจจะทำให้ปัญหาเด็กขาดคุณธรรมจริยธรรมลดลง สังคมจะเป็นสังคมที่สมบูรณ์แบบมากขึ้น

การสอนคุณธรรมจริยธรรมของครู

ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังและสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนโดยตรง การสอนของครูจึงเป็นการแสดงบทบาทในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งการแสดงบทบาทของครูในเรื่องนี้สามารถพิจารณาได้ 3 ประเด็นคือ

1. พฤติกรรมการสอนของครู

2. หลักในการสอนของครู

3. วิธีการและลักษณะการสอนของครู

ซึ่งในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. พฤติกรรมการสอนของครู

การเรียนรู้และสร้างสมคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ ในตัวนักเรียนเกิดจากการที่นักเรียนเลียนแบบตัวแบบในสังคมด้วย ครูเป็นผู้หนึ่งที่เด็กจะเลียนแบบโดยที่เด็กไม่มีความรู้สึกว่าถูกชักจูง เพราะในสายตาของนักเรียนครูจะมีคุณสมบัติที่น่าเคารพอยู่แล้ว ผลการวิจัยเกี่ยวกับบุคลิกภาพและพฤติกรรมสำคัญของครูที่มีผลทั้งในทางที่ดีและไม่ดีต่อการเรียนรู้ของนักเรียนนั้น คือ การจริงจังและเสริมกำลังใจผู้เรียน และการทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ส่วนบุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูที่ให้ผลไม่ดีต่อการเรียนของนักเรียน คือ พฤติกรรมก้าว ซึ่งมีตั้งแต่การว่ากล่าวตักเตือน คำ ประจาน ดุหมิ่น จนถึงการลงโทษทางกายทั้งสถานหนักและเบา พฤติกรรมที่ครูก้าวร้าวมีสูงถึง 60.3 เปอร์เซนต์ ของพฤติกรรมที่ไม่ดีทั้งหมด การที่ครูแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวบ่อยมากเช่นนี้ ครูก็ย่อมจะทำให้เด็กเลียนแบบในลักษณะที่ก้าวร้าวได้มาก

ขณะที่ครูลงโทษนักเรียนไม่ว่าจะเป็นการว่ากล่าว คำ ประจาน หรืออื่น ๆ ครูกำลังเป็นตัวอย่างให้นักเรียนอย่างไม่ตั้งใจ ถ้าครูยังมีพฤติกรรมอยู่เช่นนี้ การจะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในตัวนักเรียนคงจะเกิดขึ้นไม่ได้ดีนัก เพราะตัวต้นแบบนั้นก็คือครูยังมีพฤติกรรมที่ไม่ดีเลย เพราะฉะนั้นครูควรต้องปรับพฤติกรรมของตนเสียก่อน ครูจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาทาง

ยับยั้งอารมณ์ไม่ดีนั้นเสียก่อนจะกลายเป็นพฤติกรรมก้าวร้าวในที่สุด ผู้วิจัยได้เสนอแนะข้อคิดไว้ 6 ประการ ซึ่งครูสามารถใช้เป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมของตนได้ ดังนี้

1.1 พฤติกรรมทุกพฤติกรรมมีสาเหตุ การที่นักเรียนแสดงพฤติกรรมใด ๆ ซึ่งมีผลทำให้ครูโกรธนั้นอาจเป็นโดยไม่ได้ตั้งใจ การทำความเข้าใจกับพฤติกรรมของนักเรียนอาจช่วยยับยั้งพฤติกรรมก้าวร้าวของครูลงได้บ้าง

1.2 คนทุกคนมีความแตกต่างกัน แต่ละคนมีความสามารถ ความคิด ความต้องการ และวิธีการแสดงออกไม่เหมือนกัน คิดได้เสียอย่างนี้ครูจะได้ไม่โกรธเมื่อนักเรียนคนใดคนหนึ่งแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกับคนอื่น ๆ

1.3 วิธีการแก้ปัญหาหลายวิธี ก็ให้คิดว่าวิธีนี้ไม่ได้ผลแต่ก็ยังมีวิธีอื่น ๆ วิธีคิดเช่นนี้อาจทำให้ช่วยยับยั้งการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวออกมาได้อย่างน้อยชั่วระยะเวลาหนึ่ง

1.4 ครูไม่ใช่ผู้ที่เก่งไปเสียทุกอย่างและไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้หมด การที่ได้คุยกับอาจารย์ท่านอื่น ๆ อาจทำให้ผ่อนคลายอารมณ์ก้าวร้าวลงได้บ้าง

1.5 คนโดยทั่ว ๆ ไปไม่ชอบให้ใครมาแสดงความก้าวร้าวต่อตนเอง การรู้จักคิดแบบเอาใจเขามาใส่ใจเราอาจช่วยระงับพฤติกรรมความก้าวร้าวลงได้บ้าง

1.6 กิริยาอาการของคนที่กำลังก้าวร้าวยอมทำให้เสียบุคลิกที่ดีได้ ดังนั้นก่อนที่ครูจะแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีออกมานั้น ลองนึกภาพของตนเองเวลาโกรธว่ามีลักษณะไม่น่าดูเพียงใด การคิดเช่นนี้อาจจะช่วยยับยั้งพฤติกรรมอาการก้าวร้าวลงได้บ้าง (ทิสนา แคมมณี, 2535, หน้า 73)

ครูควรระมัดระวังตัวเองและควรระงับสติอารมณ์ได้เป็นอย่างดีเพราะครูคือต้นแบบทางพฤติกรรมของนักเรียน ถ้าจะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนให้ได้ผลที่ดีนั้นครูก็ควรปฏิบัติตัวให้เป็นต้นแบบที่ดี ทั้งเรื่องการใช้คำพูดและการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา เพราะนักเรียนจะยึดครูเป็นแบบอย่าง

2. หลักในการสอนคุณธรรมจริยธรรมของครู

ตามหลักการเรียนรู้ทางคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนจะเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะของคุณธรรมจริยธรรมด้านสำคัญ 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านทัศนคติเชิงคุณธรรมจริยธรรม และด้านพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม ในการเรียนรู้ด้านหนึ่งของคุณธรรมจริยธรรมอาจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ของคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันเองได้

ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักเรียน จึงควรเน้นการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมทุกด้าน โดยในชั้นปฐมวัยครูควรมุ่งหมายเพียงการเตรียมความพร้อมทางคุณธรรมจริยธรรมเท่านั้น นั่นคือฝึกให้นักเรียนมีความพร้อมที่จะสามารถเข้าใจและประพฤติปฏิบัติ

ในสิ่งต่าง ๆ ด้วยความคิดและการใช้เหตุผลในขั้นสูงได้ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก และในขณะเดียวกันนั้นก็สร้างเสริมให้นักเรียนเกิดทัศนคติเชิงคุณธรรมจริยธรรมประกอบกันไปด้วย เมื่อวางพื้นฐานโดยการเตรียมความพร้อมเพื่อจริยศึกษาในขั้นปฐมวัยแล้ว ในระดับประถมศึกษา ครูจึงเริ่มฝึกด้านต่าง ๆ ของคุณธรรมจริยธรรมโดยการใช้วิธีสอนที่แตกต่างกันไปตามลักษณะวิธีการเรียนรู้ของนักเรียน และตามด้านทั้งสี่ของคุณธรรมจริยธรรมดังนี้

2.1 ด้านความรู้และเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรม

การฝึกใช้ความรู้และเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมตามความคิดเห็นของ โคลเบอร์ก เป็นการฝึกที่มีความสำคัญที่สุด การฝึกใช้เหตุผลต่าง ๆ ในการตัดสินใจแสดงพฤติกรรมใด จะช่วยให้เด็กมีการพัฒนาทางการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมได้เร็วขึ้น

โคลเบอร์กแนะนำวิธีการให้ประสบการณ์แก่นักเรียนในลักษณะที่เป็นสถานการณ์ จัดแย้ง แล้วให้นักเรียนนำวิธีการตัดสินใจโดยใช้ความรู้และเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมของตนมาใช้ในสถานการณ์นั้น หลังจากนั้นนักเรียนแสดงเหตุผลแล้วให้ครูและนักเรียนอภิปรายถกเถียงกันในเรื่องนี้ โดยครูแสดงให้นักเรียนยอมรับว่าเหตุผลในขั้นที่นักเรียนแสดงออกนั้นยังไม่เพียงพอและแนะนำในขั้นที่สูงกว่าให้นักเรียน ดังนั้นครูต้องทราบเสียก่อนว่านักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในขั้นใด เมื่อทราบแล้วจึงแนะนำแนวทางการพัฒนาขั้นต่อไปเป็นลำดับ

2.2 ด้านทัศนคติและพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม

การปลูกฝังทัศนคติ คือการก่อให้เกิดความพอใจหรือความซาบซึ้งในคุณธรรมต่าง ๆ และเกิดความไม่พอใจหรือเกลียดกลัวต่อความเลวต่าง ๆ เมื่อเด็กพอใจในคุณธรรมเด็กก็จะต่อต้านสิ่งที่ไม่ดีและนักเรียนก็จะประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งตรงนี้ถือว่านักเรียนได้มีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในตัวเอง

การปลูกฝังทัศนคติเชิงพฤติกรรมให้แก่เด็กนักเรียนควรจะทำตั้งแต่ยังเด็กยังเล็กเป็นต้นไป นักเรียนวัย 4-10 ขวบเป็นวัยที่พร้อมที่จะได้รับการปลูกฝังทัศนคติเชิงคุณธรรมจริยธรรมมากที่สุด วิธีการปลูกฝังทัศนคติอาจทำได้โดยการให้การเสริมแรง การให้เลียนแบบ และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับการกระทำดีให้แก่เด็กนักเรียน ส่วนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติอาจจะกระทำได้โดยวิธีการดังกล่าวทั้งสาม และเพิ่มการให้ความรู้เกี่ยวกับคุณและโทษของคุณธรรมหรือความชั่วความเลวที่ต้องการสอนนักเรียน เช่นการยกตัวอย่างจากข่าว และเหตุการณ์ประจำวัน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสอนคุณธรรมจริยธรรมของครูให้ได้ผลอีกหลายประเด็น ดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

2. การกำหนดเป้าหมายและระดับการสอนคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนเป้าหมายดังกล่าวได้แก่

ปัญญา คือ สอนให้นักเรียนมีทักษะประเมินค่าแล้วตัดสินใจว่าจะไรถูกอะไรผิด

ความสำนึก คือ ความสำนึกจะทำให้ให้นักเรียนเห็นคุณค่าและมีความสุขกับสิ่งที่ตนเลือกมิใช่ทำดีเพราะจำใจทำ

ความเคยชิน โดยการฝึกจนเกิดติดเป็นนิสัยในเรื่องการทำความดีละเว้นความชั่ว

3. วิธีการและลักษณะการสอนคุณธรรมจริยธรรมของครู

วิธีการและลักษณะของการสอนคุณธรรมจริยธรรมมีหลายวิธี เช่น การให้ความรู้และเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมในขั้นที่สูงขึ้น การให้แสดงบทบาท การให้กลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม และการให้เลียนตามตัวแบบ ในที่นี้จะกล่าวเพียงตัวอย่างวิธีที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมบางวิธี ได้แก่

3.1 การให้ความรู้และเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมในขั้นที่สูงขึ้น

เป็นวิธีการฝึกฝนให้เด็กได้ใช้ความรู้และเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าที่ตนมีอยู่ ลักษณะของกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ครูจัดให้นักเรียนระดับปฐมวัยมีดังนี้

3.1.1 การวิเคราะห์ข่าวเหตุการณ์ประจำวัน

3.1.2 การเล่าสถานการณ์ให้นักเรียนพร้อมทั้งให้เหตุผล

3.1.3 การอภิปรายจากตัวอย่างที่เกิดขึ้น

3.2 การให้แสดงบทบาท

เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนเกิดหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติเพื่อนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมติขึ้นเป็นการช่วยให้นักเรียนมองเห็นสิ่งที่เป็นนามธรรมในลักษณะของสิ่งที่ทำได้ และเมื่อนักเรียนได้แสดงพฤติกรรมเหล่านั้นเขาก็จะได้รับประสบการณ์ตรง ลักษณะของกิจกรรมมีดังนี้

3.2.1 การแสดงท่าทาง หรือบทบาทสมมติเปรียบเทียบกับพฤติกรรม หลังจากให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมติเสร็จครูจัดให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนเปรียบเทียบความคิดเห็นกัน และมีการสรุปเรื่องราวเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมนั้น ๆ ให้แก่นักเรียนได้ฟัง

3.2.2 การแสดงพฤติกรรมจริง เช่นครูจัดให้นักเรียนช่วยกันทำความสะอาดห้อง โดยแบ่งหน้าที่ต่าง ๆ ให้นักเรียน พอหลังจากทำกิจกรรมเสร็จก็มีการสรุปและอภิปรายถึงความสำคัญและประโยชน์ของพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมที่นักเรียนแสดงออก

3.3 การให้เลียนจากตัวแบบ

เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน โดยการให้นักเรียนเลือกเอาอย่างหรือเลียนแบบตัวแบบที่มีคุณสมบัติที่ดี น่าเลื่อมใส แล้วเปิดการอภิปรายในหัวข้อที่ว่า ทำไมถึงเลือกต้นแบบนี้มา เพราะอะไร แล้วมีการสรุปคุณธรรมจริยธรรมที่นักเรียนได้เลือกตัวแบบมา

3.4 การใช้กลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม

เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนโดยใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือ ในการก่อกำเนิดนักเรียนพัฒนาทัศนคติซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น การยึดกลุ่มเป็นแหล่งของกฎเกณฑ์ เช่น เมื่อนักเรียนอยู่ในโรงเรียน หรือในห้องเรียน เราก็ต้องมีกฎระเบียบ เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย เมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติตามกฎที่ได้ตั้งเอาไว้อย่างดี ก็ถือว่านักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมในระดับหนึ่ง การยึดสถาบันเป็นแหล่งของกฎเกณฑ์ ในสังคมประกอบด้วยหลายสถาบัน ทั้งสถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง เป็นต้น หากมีสถาบันใดที่ได้รับการยกย่องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมก็สามารถนำมาเป็นแบบอย่างเพื่อให้เกิดการคล้อยตามได้ การดำเนินในลักษณะนี้เป็นระดับใหญ่ เช่น ระดับ โรงเรียน เพื่อยกระดับของสถาบันให้ทัดเทียมนั่นเอง

3.5 การสอนแบบ Living Ethics

คือ การสอนอย่างมีชีวิตชีวา เน้นให้เห็นว่าคุณธรรมจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเราเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทุกขณะ ประโยชน์ของคุณธรรมจริยธรรมมีมากมาย ลักษณะการสอนคือ ปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับช่วงเวลา มีเนื้อหาที่ทันสมัย ปรับเทคนิควิธีการสอน และการนำเสนอใหม่ โยงเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้เข้ากับชีวิตประจำวัน

3.6 การสอนโดยการสอดแทรกคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมลงไปในทุกวิชา

เป็นหน้าที่ของครูที่คนที่จะต้องตระหนักในบทบาทนี้ ไม่ใช่ผลภาระให้เป็นหน้าที่ของครูภาษาไทย หรือ ครูสังคมศึกษาเท่านั้น ซึ่งความจริงแล้วในทุกวิชาสามารถเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมลงไปในขณะที่สอนได้เลย

3.7 การสอนโดยจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ปัจจุบันทุกระดับการศึกษามีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้นักเรียนได้เข้าร่วมอย่างน้อย 1 กิจกรรมต่อสัปดาห์ จึงเป็นโอกาสที่ดีในการเสริมสร้าง ปลูกฝังคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนโดยตรง เช่น กิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมกีฬา การออกค่าย กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

นโยบายและแผนการศึกษาสำหรับนักเรียนระดับปฐมวัย (0-5 ปี) พ.ศ. 2545-2549

นักเรียนอายุ 3-5 ปีเป็นวัยที่ร่างกายและสมองของเด็กกำลังเจริญเติบโต เด็กต้องการ

ความรัก ความเอาใจใส่ ดูแลอย่างใกล้ชิด นักเรียนวัยนี้มีโอกาสเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้สำรวจ เล่น ทดลอง ค้นพบด้วยตนเอง ได้มีโอกาสคิดแก้ปัญหา เลือกตัดสินใจ ใช้ภาษาสื่อความหมาย คิดริเริ่มสร้างสรรค์ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

ผู้รับผิดชอบจึงมีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ส่งเสริมให้เด็กสังเกต สำรวจ สร้างสรรค์ และยิ่งนักเรียนมีความกระตือรือร้นยิ่งทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ผู้รับผิดชอบจึงต้องส่งเสริม สนับสนุน ให้ความรัก ความเข้าใจ ความเอาใจใส่นักเรียนวัยนี้เป็นพิเศษ เพราะจะเป็นพื้นฐานที่ช่วยเตรียมพร้อมให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนและในชีวิตของเด็กต่อไป นโยบายและแผนการศึกษาสำหรับนักเรียนระดับปฐมวัย (0-5 ปี) 2545-2549 เป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนาเด็กเล็กตั้งแต่อายุในครรภ์มารดาจนกระทั่งเข้าเรียนชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยมุ่งเน้นให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนร่วมมือกันบริหารและพัฒนานักเรียนไทยทุกคนให้มีคุณภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการและด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างเต็มศักยภาพ

ความเป็นมา

ทารกตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี (นักเรียนระดับปฐมวัย) เป็นช่วงอายุที่มีอัตราการของการพัฒนาการสูง ฉะนั้นนักเรียนได้รับการเลี้ยงดูที่ดีและถูกต้องตามหลักจิตวิทยา และหลักวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องนักเรียนก็จะพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ จากทฤษฎี องค์ความรู้ เรื่องพัฒนาการเด็ก และการพัฒนาของสมอง รวมทั้งงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับนักเรียนระดับปฐมวัย สรุปได้ ว่าช่วงเวลาที่สำคัญและจำเป็นที่สุดในการพัฒนาสมองคือในช่วง 5 ปีแรกของชีวิต นักเรียนที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูและพัฒนาอย่างถูกต้องในช่วงเวลานี้เมื่อพ้นวัยนี้แล้วโอกาสทองเช่นนี้จะไม่หวนกลับมาอีก

ด้วยเหตุนี้ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้เลี้ยงดูนักเรียนต้องมี ความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กในช่วงวัย 0-5 ปี ต้องสามารถเลี้ยงดู จัดประสบการณ์พัฒนานักเรียนให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ

ปัจจุบันหลายหน่วยงานที่จัดบริการสำหรับนักเรียนปฐมวัย (อายุ 0-5 ปี) แต่ก็ยังไม่สามารถจัดบริการได้ครอบคลุมทั่วถึงทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ผลการประเมินพบว่าสถานรับเลี้ยงเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย รวมทั้ง การอนุบาลศึกษาในโรงเรียนยังต้องปรับปรุงคุณภาพทั้งในด้านการบริหารจัดการ วิธีการเลี้ยงดูผู้ดูแลนักเรียนระดับปฐมวัยยังขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ขาดการกำกับดูแลคุณภาพมาตรฐานและไม่มีกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพที่ เหมาะสมและถูกต้องตามหลักวิชา

สถานการณ์ในเรื่องนักเรียนระดับปฐมวัยและครอบครัวในปัจจุบันอยู่ในภาวะวิกฤตจึงจำเป็นต้องดำเนินการพัฒนานักเรียนปฐมวัยอย่างเร่งด่วน เริ่มตั้งแต่การให้การศึกษสำหรับ

คู่สมรสใหม่ ผู้เตรียมตัวเป็นพ่อแม่ หึงตั้งครร์ เพื่อพัฒนาการเป็นพ่อแม่ที่ดี มีคุณภาพ อันจะเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาเด็กในระยะยาวต่อไป นอกจากนี้ต้องมีการกำหนดคุณภาพมาตรฐานของสถานรับเลี้ยงเด็ก (อายุต่ำกว่า 3 ปี) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย (อายุ 3-5 ปี) เพื่อให้บริการที่มีคุณภาพ

ความสำคัญของการพัฒนานักเรียนระดับปฐมวัย

การเสริมสร้างรากฐานในด้านต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนระดับปฐมวัยนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ครูผู้สอนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องการศึกษาควรจะได้ใส่ใจพัฒนาการทุกด้านของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่เป็นคนที่มีความพออย่างสมบูรณ์ ความสำคัญของการพัฒนานักเรียนระดับปฐมวัยมีดังนี้

1. การพัฒนามนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องเริ่มตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ช่วงปฐมวัย และต่อเนื่องตลอดชีวิต
2. หลักวิชาและทฤษฎีได้แสดงว่าปัจจัยแวดล้อมและการเลี้ยงดูที่เหมาะสมสามารถเปลี่ยนโครงสร้างและประสิทธิภาพการทำงานของสมองมนุษย์ได้ เวลาที่สำคัญและจำเป็นที่สุดในการพัฒนาสมองคือ ในช่วง 5 ปีแรกของชีวิต
3. การพัฒนาคุณภาพมนุษย์ที่ยั่งยืน และป้องกันปัญหาสังคมในระยะยาวจำเป็นต้องเริ่มพัฒนาตั้งแต่ปฐมวัย
4. แนวคิดในการพัฒนาเด็กเพื่อให้มีการพัฒนาทุกด้านอย่างสมดุล นับตั้งแต่ปฏิสนธิ จวบจนเจริญวัย จำเป็นต้องมีการต้นตอและผนึกกำลังกันทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกัน ส่งเสริมครอบครัวให้พ่อแม่มีความรักและความรู้สามารถเลี้ยงดูบุตรหลานได้อย่างถูกต้อง
5. ผู้ดูแลนักเรียนระดับ ครู รวมทั้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนานักเรียนปฐมวัยให้เจริญเติบโตและพัฒนาไปในทางที่พึงประสงค์ บุคคลเหล่านี้ต้องมีหลักวิชาการและทักษะที่ถูกต้องในการเลี้ยงดูนักเรียนระดับปฐมวัย (นันทิยา น้อยจันทร์, 2548, หน้า 62)

ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินระดับปฐมวัย

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ) มาตรฐานการศึกษา ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาปฐมวัยรอบที่สอง (พ.ศ. 2549- 2553) กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย ได้มีการจัดทำตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมกับนักเรียนปฐมวัย 3-5 ปี และสอดคล้องกับหลักการ ปรัชญาการจัดการศึกษาปฐมวัย และพัฒนาการของเด็ก

สำหรับการประเมินผลพัฒนาการนักเรียนปฐมวัย จะเกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินระดับปฐมวัย 3-5 ปี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน มี 7 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

รายละเอียดมาตรฐานทั้ง 7 มีดังนี้

มาตรฐานที่ 1

ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มี 6 ตัวบ่งชี้คือ

1. ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน
2. ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต
3. ผู้เรียนมีความกตัญญูต่อผู้ให้
4. ผู้เรียนมีความเมตตา กรุณา มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
5. ผู้เรียนมีความประหยัด รู้จักใช้และรักษาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม
6. ผู้เรียนมีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย

มาตรฐานที่ 2

ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มี 4 ตัวบ่งชี้

1. ผู้เรียนมีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐานและมีพัฒนาการตามวัย
2. ผู้เรียนรู้จักดูแลสุขภาพ สุขอนามัย และดูแลตัวเองให้มีความปลอดภัย
3. ผู้เรียนมีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม
4. ผู้เรียนร่าเริงแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และผู้อื่น

มาตรฐานที่ 3

ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา มี 3 ตัวบ่งชี้

1. ผู้เรียนสนใจและร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ
2. ผู้เรียนสนใจและร่วมกิจกรรมด้านดนตรีและการเคลื่อนไหว โดยไม่ขัดหลักศาสนา
3. ผู้เรียนสนใจและร่วมกิจกรรมออกกำลังกาย

มาตรฐานที่ 4

ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ มี 3 ตัวบ่งชี้คือ

1. ผู้เรียนมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจากการเรียนรู้
2. ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
3. ผู้เรียนมีจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

มาตรฐานที่ 5

ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มี 6 ตัวบ่งชี้คือ

1. ผู้เรียนมีทักษะในการใช้กล้าน้อยใหญ่และเล็ก
2. ผู้เรียนมีการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5
3. ผู้เรียนมีทักษะในการสื่อสารที่เหมาะสมกับวัย
4. ผู้เรียนมีทักษะในการสังเกตและสำรวจ
5. ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องมิติสัมพันธ์และการกะประมาณ สามารถเชื่อมโยงความรู้และทักษะต่าง ๆ

6. ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้อง ธรรมชาติ และสิ่งรอบตัวต่าง ๆ

มาตรฐานที่ 6

ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

1. ผู้เรียนมีความสนใจ ใฝ่รู้รักการอ่าน
2. ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวและสนุกกับการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 7

ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

1. ผู้เรียนทำกิจกรรมตามลำดับขั้นตอนและชื่นชมในผลงาน
2. ผู้เรียนเล่นและทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้

ปรัชญาและหลักการการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนานักเรียนระดับปฐมวัยตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐาน

การอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคน ตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่นักเรียนอาศัยอยู่ ด้วยความรักความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตนักเรียนให้พัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

นักเรียนระดับปฐมวัยทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับพ่อแม่ นักเรียนกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่นักเรียนระดับปฐมวัยเพื่อให้มีโอกาสดำเนินการตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพโดยกำหนดหลักการดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมนักเรียนปฐมวัยทุกประเภท
2. ชี้นำหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิถีชีวิตของนักเรียนตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรม
3. พัฒนานักเรียนโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข
5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาในการพัฒนานักเรียน

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับนักเรียนอายุ 3-5 ปี

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับนักเรียนอายุ 3-5 ปี เน้นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา นักเรียนจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับนักเรียนอายุ 3 – 5 ปี มุ่งให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม

5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

คุณลักษณะตามวัยและสาระที่ควรเรียนรู้

คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อนักเรียนมีอายุถึงวัยนั้น ๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของนักเรียนอายุ 3–5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้นักเรียนแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตนักเรียนแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนานักเรียนให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ พัฒนาการนักเรียนในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการพัฒนาจะกันไปอย่างต่อเนื่อง ถ้าสังเกตพบว่านักเรียนไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันทางที่

สาระที่ควรเรียนรู้

สาระที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวนักเรียนระดับปฐมวัยที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ และความสนใจของนักเรียน โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของนักเรียน สาระที่นักเรียนอายุ 3–5 ปี ควรเรียนรู้มีดังนี้

1. เรื่องราวเกี่ยวกับตัวนักเรียน

นักเรียนควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่าง หน้าตา รู้จักอวัยวะต่าง ๆ วิธีรักษาร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย การรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียว หรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี

2. เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมนักเรียน

นักเรียนควรได้มีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่นักเรียนต้องเกี่ยวข้อง หรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

3. ธรรมชาติรอบตัว

นักเรียนควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

4. สิ่งต่าง ๆ รอบตัว

นักเรียนควรจะได้รู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน

หลักการจัดประสบการณ์สำหรับนักเรียนระดับปฐมวัย

การจัดประสบการณ์สำหรับนักเรียนปฐมวัยอายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปแบบของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมีหลักการและแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1. หลักการจัดประสบการณ์

1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนโดยองค์รวม

อย่างต่อเนื่อง

1.2 เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่าง

ระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

1.3 จัดให้นักเรียนได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต

1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่ง

ของการจัดประสบการณ์

1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน

2. แนวทางการจัดประสบการณ์

2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุ

วุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนวัยนี้คือเด็กเรียนรู้

ได้ลงมือกระทำเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและ

สาระการเรียนรู้

2.4 จัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำและนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวกและเรียนรู้ร่วมกับนักเรียน

2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนอื่น กับผู้ใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน

2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของนักเรียน

2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

2.10 จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการนักเรียนและการวิจัยในชั้นเรียน

3. การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับนักเรียนอายุ 3-5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ผู้สอนและนักเรียนทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใด อย่างไร การจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

3.1 หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนในแต่ละวัน

กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

กิจกรรมที่นักเรียนมีอิสระเลือกเสรี เช่นการเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40 – 60 นาที

กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรม

ที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อนักเรียนจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

3.2 ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน

การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวันต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้
 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้นักเรียนพัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้วัยวะต่าง ๆ จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้นักเรียนได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับชิ้นส่วนใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเพื่อให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออกมีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ประหยัด เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเล่นให้นักเรียนได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

พัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

การพัฒนาการคิด เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดรวบยอดสังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ไขปัญหาจึงควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับนักเรียน ค้นคว้าจากแหล่ง ข้อมูลต่าง ๆ ทดลอง ศึกษาออกสถานที่ ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำ กิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

การพัฒนาภาษา เพื่อให้นักเรียนระดับปฐมวัยได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่นักเรียนมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้นักเรียนรักการอ่าน และบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับนักเรียนเป็นสำคัญ

การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของนักเรียน เล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่าง ๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เช่น แท่งไม้ รูปทรงต่าง ๆ ฯลฯ

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

นักเรียนระดับปฐมวัยเป็นวัยที่ต้องเรียนรู้จากสัมผัส จับต้องหรือลงมือกระทำ เพราะนักเรียนยังใช้ภาษาไม่คล่อง คิดแบบนามธรรมยังไม่ได้ การจัดการเรียนการสอนหรือให้ประสบการณ์การเรียนรู้จึงอยู่ในรูปของกิจกรรม ซึ่งมีอย่างน้อย 5 กลุ่ม ได้แก่ กิจกรรมเตรียมความพร้อม กิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมเสรี กิจกรรมสุขอนามัย และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งกิจกรรมแต่ละกลุ่มมีลักษณะแตกต่างกัน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่แก่นักเรียนนั้น ครูผู้จัดจะต้องวิเคราะห์ในหลาย ๆ ด้าน เช่น ตัวเด็กว่าเขาสนใจหรือเปล่า หรือดูว่ากิจกรรมที่จะจัดขึ้นนั้นให้อะไรแก่นักเรียนบ้าง กิจกรรมการเรียนรู้มีมากมายหลายกิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ที่กรมวิชาการได้กำหนดไว้ 6 กิจกรรม และเสนอให้ครูจัดให้นักเรียนเป็นประจำทุกวัน (นันทิยา น้อยจันทร์, 2548, หน้า 137 อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2539)

1.1 กิจกรรมเสรี หมายถึง กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเล่นอิสระตามศูนย์การเรียนรู้มุมประสบการณ์หรือมุมเล่น ได้แก่ มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์ มุมบทบาทสมมติ มุมหมอ มุมร้านค้า หรือมุมธรรมชาติศึกษา เป็นต้น

1.2 กิจกรรมสร้างสรรค์ หมายถึง กิจกรรมที่ชวนพัฒนาให้นักเรียนแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยใช้ศิลปะและการประดิษฐ์เป็นเครื่องมือ ได้แก่ การวาดภาพระบายสี การเล่นสี การพับ ฉีก ตัด ปะ เป็นต้น

1.3 กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมในวงกลม หรือกิจกรรมกลุ่มที่นักเรียนมีโอกาสฟัง พูด คิด และปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดในเรื่องที่เรียน ได้แก่ การสนทนากำรอภิปรายซักถาม การเล่านิทาน การเล่านิทานภาพสมมติ การร้องเพลง เป็นต้น

1.4 กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก รวมทั้งการทำงานประสานสัมพันธ์ของอวัยวะต่าง ๆ ช่วยให้นักเรียนร่างกายแข็งแรง อารมณ์แจ่มใส ได้แก่ การเล่นเครื่องเล่นสนาม การเล่นน้ำ การเล่นทราย ถีบจักรยาน เป็นต้น

1.5 กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ หมายถึง กิจกรรมที่ให้นักเรียนมีการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายตามจังหวะอย่างอิสระ โดยใช้เสียงเพลง การเคาะจังหวะ

1.6 กิจกรรมเกมศึกษา เช่น กิจกรรมเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่ม ได้แก่ เกมจับคู่ เกมแยกประเภท เกมเรียงลำดับ เป็นต้น

2. หลักการจัดกิจกรรมที่จัดให้กับนักเรียนควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 กิจกรรมที่จัดตรงตามความสนใจ และเกิดความต้องการของนักเรียนตามวัย

2.2 กิจกรรมที่จัดต้องทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่

2.3 กิจกรรมที่จัดต้องสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

2.4 กิจกรรมที่จัดต้องใช้ระยะเวลาที่เหมาะสมกับวัยและความสนใจของนักเรียนดังนี้

2.4.1 นักเรียนอายุ 3 ขวบ มีช่วงความสนใจประมาณ 8 นาที

2.4.2 นักเรียนอายุ 4 ขวบ มีช่วงความสนใจประมาณ 12 นาที

2.4.3 นักเรียนอายุ 5 ขวบ มีช่วงความสนใจประมาณ 15 นาที

2.5 กิจกรรมที่จัดควรมั่นสื้อของจริง การสังเกต การสำรวจ การค้นคว้า

การทดลองและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่

ตัวอย่างกิจกรรมประจำวัน

08.30 น. สนทนาข่าว/กิจกรรมเตรียมเรียน

08.40 น. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

09.00 น. กิจกรรมสร้างสรรค์/กิจกรรมตามมุม

10.00 น. อาหารว่าง

10.10 น. กิจกรรมวงกลม

10.30 น. การเล่นกลางแจ้ง

11.00 น. อาหารกลางวัน

12.00 น. นอนตอนบ่าย

14.00 น. ดื่นนอน เก็บที่นอน

- 14.20 น. อาหารว่าง
14.30 น. เกมการศึกษา
15.00 น. กลับบ้าน

การจัดตารางกิจกรรมประจำวันที่เหมาะสม ลักษณะของกิจกรรมที่กำหนดในตาราง ต้องส่งเสริมพัฒนาการนักเรียนโดยครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยสอดคล้องกับความต้องการตามวัยของนักเรียน ตารางอาจไม่จำเป็นต้องเจาะจงว่าต้องทำตามที่กำหนดไว้ทุกอย่าง ถ้าบางกิจกรรมที่นักเรียนสนใจมากก็อาจขยายเวลาออกไปได้

เทคนิควิธีการประเมินผลพัฒนาการนักเรียนระดับปฐมวัย

ในการสรุปผลการประเมินพัฒนาการนักเรียนระดับปฐมวัยแต่ละครั้ง ควรใช้วิธีการประเมินอย่างหลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด วิธีการที่เหมาะสมและนิยมใช้ในการประเมินนักเรียนระดับปฐมวัย มีด้วยกันหลายวิธี ดังต่อไปนี้

1. การสังเกตและการบันทึก

การสังเกต มีอยู่ 2 แบบ คือ การสังเกตอย่างมีระบบ ได้แก่ การสังเกตอย่างมีจุดมุ่งหมาย ที่แน่นอนตามแผนที่วางไว้ และอีกแบบหนึ่งคือการสังเกตแบบไม่เป็นทางการ เป็นการสังเกต ในขณะที่นักเรียนทำกิจกรรมประจำวันและเกิดพฤติกรรม ที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้นและผู้สอนจดบันทึกไว้ การสังเกตเป็นวิธีการที่ผู้สอนใช้ในการศึกษาพัฒนาการของนักเรียน เมื่อมีการสังเกตก็ต้องมีการบันทึก ผู้สอนควรทราบว่าบันทึกอะไร การบันทึกพฤติกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องทำอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากนักเรียนเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงต้องนำมาบันทึกเป็นหลักฐานไว้อย่างชัดเจน การสังเกตและการบันทึกพัฒนาการนักเรียนสามารถใช้แบบง่าย ๆ คือ

1.1 แบบบันทึกพฤติกรรม

ใช้บันทึกเหตุการณ์เฉพาะอย่างโดยบรรยายพฤติกรรมนักเรียน ผู้บันทึกต้องบันทึกวัน เดือน ปีเกิดของนักเรียน และวัน เดือน ปีที่ทำการบันทึกแต่ละครั้ง

1.2 การบันทึกรายวัน

เป็นการบันทึกเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนทุกวัน ถ้าหากบันทึกในรูปแบบของการบรรยายก็มักจะเน้นเฉพาะนักเรียนรายที่ต้องการศึกษา ข้อดีของการบันทึกรายวันคือ การชี้ให้เห็นความสามารถเฉพาะอย่างของนักเรียน จะช่วยกระตุ้นให้ผู้สอนได้พิจารณาปัญหาของนักเรียนเป็นรายบุคคล ช่วยให้ผู้ช่วยหาข้อมูล มากขึ้นสำหรับวินิจฉัยนักเรียนว่าสมควรจะได้รับความปรึกษาเพื่อลดปัญหาและส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียน ได้อย่างถูกต้อง นอกจากนั้นยังช่วยชี้ให้เห็นข้อดีข้อเสียของการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ได้เป็นอย่างดี

2. การสนทนา

วิธีการประเมินผลนี้ใช้ได้ตั้งแต่เริ่มต้นสอน กำลังสอนและหลังจากการสอน สามารถใช้การสนทนาได้ทั้งเป็นกลุ่ม หรือรายบุคคลเพื่อประเมินความสามารถในการแสดงความคิดเห็น และพัฒนาการใช้ภาษาของนักเรียนและบันทึกผลการสนทนาลงในแบบบันทึกพฤติกรรมหรือบันทึกรายวัน

3. การตรวจผลงาน

โดยจัดเก็บรวบรวมไว้ในแฟ้มผลงาน (Portfolio) ซึ่งเป็นวิธีรวบรวมและจัดระบบ ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวนักเรียน โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ รวบรวมเอาไว้อย่างมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน แสดงการเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการแต่ละด้าน นอกจากนี้ยังรวมเครื่องมืออื่น ๆ เช่น แบบสอบถามผู้ปกครอง แบบสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกสุขภาพอนามัย ฯลฯ เอาไว้ในแฟ้มผลงาน เพื่อผู้สอนจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนอย่างชัดเจนและถูกต้อง การเก็บผลงานของนักเรียนจะไม่ถือว่าเป็นการประเมินผลทำงานแต่ละชิ้นถูกรวบรวมไว้โดยไม่ได้รับการประเมินจากผู้สอนและไม่มีการนำผลมาปรับปรุงพัฒนานักเรียนหรือปรับปรุงการสอนของผู้สอน ดังนั้นจึงเป็นแค่การเก็บสะสมผลงานเท่านั้น เช่น แฟ้มผลงานขีดเขียน งานศิลปะ จะเป็นเพียงแค่แฟ้มผลงานเด็ก ถ้าไม่มีการประเมิน แฟ้มผลงานนี้จะเป็นเครื่องมือการประเมินต่อเนื่องงานที่สะสมแต่ละชิ้นถูกใช้ในการบ่งบอกความก้าวหน้า ความต้องการของนักเรียน และเป็นการเก็บสะสมอย่างต่อเนื่องที่สร้างสรรค์โดยผู้สอนและนักเรียน

4. การใช้ข้อสอบปากเปล่า

วิธีการประเมินผลพัฒนาการนักเรียนระดับปฐมวัยโดยใช้ข้อสอบปากเปล่านั้นเหมาะกับนักเรียนระดับปฐมวัย ซึ่งยังอ่านและเขียนไม่คล่อง ในการสอบปากเปล่าครูควรมีการปฏิบัติดังนี้

- 4.1 สร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน น่าสนใจ เป็นกันเอง
- 4.2 ควรเตรียมข้อสอบล่วงหน้าว่าจะถามอะไร อย่างไร
- 4.3 ควรใช้วิธีนี้น้อยภาคเรียนละครั้ง เพื่อทราบผลการพัฒนาการทางด้าน

สติปัญญาของนักเรียน

5. การทดสอบ

เป็นวิธีการประเมินผลที่ไม่ต้องใช้เวลามาก เพราะครูต้องกำหนดสถานการณ์เพื่อให้เด็กนักเรียนตอบสนองในลักษณะเดียวกัน เช่น ใช้คำถามเดียวกัน แก้ปัญหาลักษณะเดียวกัน พร้อมกันทั้งกลุ่ม การใช้แบบทดสอบเพื่อประเมินความพร้อมควรใช้ในระดับอนุบาล 2 เพราะการใช้แบบทดสอบมีลักษณะการดำเนินการสอบที่เป็นแบบแผนอยู่มาก เช่น ต้องมีการจับเวลาหรือ

กำหนดเวลาให้ทำ ดังนั้นถ้าช่วงความสนใจของนักเรียนสั้นย่อมมีปัญหาในการดำเนินการ และครูควรอ่านคำถามให้นักเรียนได้รับฟัง

สรุป ครูผู้สอนควรจะเลือกแบบการประเมินให้เหมาะสม อาจจะเลือกวิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้ หรือ หลาย ๆ วิธีก็ได้ เพื่อให้ได้ผลที่สมบูรณ์ที่สุด

แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach)

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการสอนคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนระดับปฐมวัยได้เข้าใจ พร้อมทั้งแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องออกมานั้นเป็นเรื่องที่เป็นนามธรรมมากถ้าจะสอนโดยการพูดเนื้อหาอย่างตรงไปตรงมาอย่างเดียว จะทำให้นักเรียนระดับปฐมวัยเกิดความเบื่อหน่าย ไม่เข้าใจ และไม่สนใจได้ เพราะนักเรียนวัยนี้ช่วงความสนใจรวมทั้งสมาธิยังสั้น

จากการที่ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากตำราต่าง ๆ พบว่า การใช้แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) เหมาะที่จะใช้มาเป็นแนวทางในการสอนคุณธรรมจริยธรรมกับนักเรียนระดับปฐมวัย เพราะแนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราวจะเป็นแนวการสอนแบบเน้นการเล่นนิทาน การผูกเรื่องราว มีการใช้จินตนาการร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน เน้นการพูดคุย ตั้งคำถามให้นักเรียนได้ใช้ความรู้เดิมที่มีอยู่แสดงความคิดเห็นออกมา รวมทั้งเน้นกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน และยังสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่ต้องการเน้นให้นักเรียนได้พัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ความคิดสติปัญญา อารมณ์เป็นต้น โดยใช้กิจกรรมเป็นสื่อที่เข้าถึงตัวนักเรียน ซึ่งรายละเอียดต่าง ๆ ที่สำคัญของแนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว มีดังนี้

ความหมายและแนวคิดของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว

แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) ได้รับการคิดค้นและพัฒนาขึ้นโดยกลุ่มนักการศึกษาจาก Inservice Department ของ Jordanhill College of Education เมืองกลาสโกว์ ประเทศสกอตแลนด์ ในปี 1967 นำโดย Dr. Steve Bell, Sallie Harkness และ Fred Rendell เพื่อช่วยเหลือครูในการจัดการกับปัญหาในการใช้หลักสูตรแบบบูรณาการ เนื่องจากพบว่าบางเรื่องไม่สามารถกำหนดเป็นวิชาได้

Storyline มาจากคำว่า Story และ line ซึ่งหมายถึง เส้นทางของเรื่อง หรือ แนวคิดของเรื่อง เป็นการดำเนินเรื่องที่เรียงต่อเนื่องเป็นลำดับดูเส้นเชือก การสอนด้วยวิธีนี้แต่เดิมเรียกว่า Topic Work ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็น Storyline Approach หรือ Storyline Method ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

ฮาร์คเนส (Harkness, 1997 อ้างถึงใน สุดาเรศ แจ่มศักดิ์, 2543, หน้า 22) กล่าวว่า แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราวตั้งอยู่บนปรัชญาทางการศึกษาที่ว่า รูปแบบการให้การศึกษา

ในขั้นพื้นฐานต้องคำนึงถึงธรรมชาติการเจริญเติบโตและการพัฒนาการตามวัยของนักเรียน สิ่งสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอยู่ที่การยอมรับในหลักการจัดการศึกษาบนพื้นฐานของความต้องการ ความสนใจและธรรมชาติในการเจริญเติบโตในโลกที่เด็กดำรงชีวิตอยู่นั้น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงในกระบวนการเรียนรู้ของตน จะทำให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญในการเรียนรู้ตลอดชีวิตและนำไปสู่ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ อย่างลึกซึ้งในที่สุด

เบล และไฟฟิลด์ (Bell and Field, 1993 อ้างถึงใน สุดาเรศ แจ่มเดชะศักดิ์, 2543, หน้า 17) กล่าวว่า แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราวพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของทฤษฎีที่อธิบายว่าความรู้เป็นสิ่งที่ซับซ้อนและมีหลายระดับ การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้จากการรับมาจากความรู้และประสบการณ์ของผู้อื่น และผู้เรียนนั้นสร้างความหมายหรือความรู้ของตัวเอง โดยอาศัยการลงมือกระทำและประสบการณ์ วิธีการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราวจะสร้างบริบทสำหรับการเรียนรู้ที่นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ โดยจัดงานต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากบริบทที่นักเรียนเห็นว่าสำคัญและมีความหมายสำหรับพวกเขา วิธีการสอนนี้จะช่วยให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินการเรียนรู้ ความเข้าใจ และทักษะ โดยใช้บริบทต่าง ๆ เป็นตัวสนับสนุน

ไซมอน (Simon, 1997 อ้างถึงใน สุดาเรศ แจ่มเดชะศักดิ์, 2543, หน้า 17) กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของแนวการสอนนี้คือ การที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และเป็นตัวละครในเรื่องราวที่บรรยายอย่างง่าย ๆ ซึ่งทำให้สิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนมีลักษณะเป็นเรื่องราวที่ดำเนินไปเหมือนการผูกเรื่องที่ต่อเนื่องกันไปตลอด โดยใช้เรื่องราวในการสร้างเป็นบริบทที่เต็มไปด้วยความหมาย ซึ่งครูและนักเรียนสามารถช่วยกันสร้างโลกอีกโลกหนึ่งซึ่งเต็มไปด้วยสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง

องค์ประกอบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว

เบล และไฟฟิลด์ (Bell & Field, 1998 p. 23) กล่าวว่า องค์ประกอบหลักของวิธีสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว ได้แก่

1. ฉาก สถานที่ ซึ่งกำหนดช่วงเวลาและสถานที่ที่แน่นอน
2. ผู้คนหรือ สัตว์
3. วิถีชีวิตที่ต้องการให้ผู้เรียนศึกษา
4. ปัญหาในความเป็นจริงที่ต้องการให้ผู้เรียนฝึกแก้ไข

ฮาร์กเนส และไซมอน (Harkness & Simons, 1997 อ้างถึงใน สุดาเรศ แจ่มเดชะศักดิ์, 2543) กล่าวถึงส่วนประกอบของเรื่องราวที่ผูกขึ้น สรุปได้ว่าประกอบด้วย โครงเรื่อง คำถามหลัก เหตุการณ์ในแต่ละตอน (ฉาก) และกิจกรรมการเรียนรู้

จากองค์ประกอบสำคัญของ Storyline ทั้ง 4 คือ มีฉาก ตัวละคร มีการดำเนินชีวิต และมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น หรือมีปัญหที่ต้องแก้ไขอาจจะวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้สร้าง Storyline ได้ง่ายขึ้น ดังนี้ (วลัย พานิช, 2542 อ้างถึงใน สุตาเรศ แจ่มเดชะศักดิ์, 2543, หน้า 17-18)

1. ผู้สร้างขึ้นต้นคำถามว่า เกิดเรื่องราวที่ไหน คือ ฉาก เป็นการแนะนำ (Introduction) ให้ผู้เรียนได้ทราบว่าเขากำลังจะมีประสบการณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น เป็นการเริ่มเข้าสู่บทเรียนหรือเปิดตัวเรื่องในฉากจะเป็นการระบุสถานที่ เวลา สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

2. เมื่อมีฉากแล้วก็ต้องมีคนหรือสัตว์หรือสิ่งใด ๆ มาเกี่ยวข้องด้วย นั่นคือคำถามว่ามีใครบ้าง ตัวละครจะทำให้ฉากหรือเหตุการณ์นั้น ๆ มีความเป็นจริงขึ้น

3. เมื่อมีตัวละครเกิดขึ้นก็ต้องมีคำถามว่าตัวละครเหล่านั้นทำอะไรคือ ดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องราวของตัวละครว่าได้ทำกิจกรรมอะไรบ้าง

4. เพื่อให้ แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) มีจุดที่น่าสนใจก็ต้องมีคำถามว่า มีอะไรสำคัญที่เกิดขึ้นกับตัวละครบ้าง คือ การมีเหตุการณ์เกิดขึ้นหรือมีปัญหที่ต้องแก้ไข ซึ่งองค์ประกอบนี้เปรียบเสมือนเป็นจุดสรุปของเรื่องราวทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบที่ 1 และ 2 ผู้สร้างอาจสลับขั้นตอนกันก็ได้เช่น เริ่มจากตัวละครเป็นการเปิดตัวและตามด้วยสถานที่ที่ตัวละครนั้นเกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า เรื่องราวที่เกิดขึ้นในเส้นทางการเดินเรื่องประกอบขึ้นจาก ฉาก ซึ่งมีการกำหนดสถานที่และเวลาที่แน่นอน ตัวละครที่อาจเป็นทั้งคนและสัตว์ เหตุการณ์ที่มีลำดับขั้นตอนที่สอดคล้องกันตามเส้นทางการเดินเรื่องที่กำหนดไว้โดยมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามโครงเรื่องและสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องการให้แก้ไข แล้วใช้คำถามหลักที่สอดคล้องกับเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์เป็นกลไกสำคัญในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราวได้มีดังนี้ (วลัย พานิช, 2542 อ้างถึงใน สุตาเรศ แจ่มเดชะศักดิ์, 2543, หน้า 19-20)

1. เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน

แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) เน้นแนวคิด Child-centered ของ John Dewey ที่ว่านักเรียนต้องมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนรู้ของตนเอง ในวิธีแนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) ผู้สอนเน้นคุณค่าว่าผู้เรียนทุกคนต่างมีประสบการณ์และทักษะเดิมของตนเองซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความรู้/ ประสบการณ์ใหม่ของผู้เรียนและผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาติดตามการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. เน้นการปฏิบัติและการเสริมแรง

แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) ถือว่าเป็น “Constructivist way of working” นั่นคือผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เน้นเรื่องการตัดสินใจและการแก้ปัญหา Storyline เป็น Active learning ซึ่งจะช่วยพัฒนาการด้านสติปัญญา ทักษะและทัศนคติแก่ผู้เรียน

3. เน้นการเรียนการสอนที่เป็นบูรณาการ

แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) เป็นวิธีสอนแบบบูรณาการ เนื้อหาหลักสูตรและกระบวนการ โดยสามารถสอนรวมวิชาได้ภายใต้หัวข้อเรื่องเดียวกัน เพราะในชีวิตประจำวันนั้นคนในสังคมอาจต้องใช้กระบวนการคิดหลากหลาย จากหลายเนื้อหาสาระมาช่วยแก้ปัญหาจึงเป็นการฝึกทักษะแก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

4. เน้นการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพในการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมใน แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) นั้นเป็นการบูรณาการจึงมีหลากหลายรูปแบบที่มีความแตกต่างกันในเรื่องความยากง่าย ผู้เรียนทุกคนจะแสดงความสามารถของตนตามศักยภาพที่มีแตกต่างกันได้

5. เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน

แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาวุฒิภาวะทางสังคม โดยร่วมทำกิจกรรมหลายรูปแบบ ลักษณะการเรียนนั้นมีหลายแบบตั้งแต่เรียนคนเดียว เรียนเป็นคู่ เรียนเป็นกลุ่มย่อยหรือร่วมเรียนทั้งชั้นเรียน ทั้งนี้ในชีวิตจริงมีคนหลายคนในสังคมต่างก็ต้องช่วยกันทำงานเพื่อนบรรลุจุดประสงค์ร่วมกัน ดังนั้น Storyline จึงเป็นวิธีการส่งเสริมพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ทางหนึ่ง

6. เน้นเรื่องการตั้งคำถามของผู้สอน

การตั้งคำถามของผู้สอนเป็นหัวใจของการสอนด้วยวิธี แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) เพราะคำถามจะเป็นตัวนำไปสู่กิจกรรมที่หลากหลายเพื่อนพัฒนาการเรียนรู้และเป็นตัวเชื่อมโยงการดำเนินเรื่องให้ต่อเนื่องกันเป็นลำดับภายในหัวข้อเดียวกัน

เครสเวล (Creswell, 1997 อ้างถึงใน สุคนธรศ แจ่มเดชะศักดิ์, 2543, หน้า 20-21) ได้เสนอหลักการสร้าง แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) ไว้ 6 ประการ สรุปไว้ดังนี้

1. บิดหลักของการเล่านิทาน เล่าเรื่อง

ดังนั้น แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) จึงควรเป็นเรื่องเกี่ยวกับคน กิจกรรม หรือประสบการณ์ที่เกี่ยวกับคน เช่น เรื่องเกี่ยวกับสังคม ครอบครัว สิ่งที่ดี

งานหรือสิ่งที่ไม่ดี บทเรียนที่น่าจดจำ เป็นต้น แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) จะต้องเป็นกระชกสะท้อนชีวิตจริง

2. ชีตหลักการวางโครงเรื่องให้น่าติดตาม

นิทานหรือเรื่องราวที่น่าสนใจและน่าสนใจ ก็คือเรื่องที่ผู้ฟังคอยติดตามคาดคะเนว่า จะมีอะไรเกิดขึ้นต่อไปใน แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) ผู้เรียนต้องสนุกที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา

3. ชีตหลักว่าผู้สอนเป็นผู้วางเนื้อหาให้เข้าไปตามหลักสูตร

โดยวางกรอบของเส้นทางเดินเรื่อง แต่ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการในรายละเอียดต่าง ๆ นั่นก็คือผู้เรียนเป็นคนลงมือทำกิจกรรมค้นหาข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ เป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง

4. ชีตหลักให้ผู้เรียนเป็นเจ้าของเรื่องราวหรือประสบการณ์ต่าง ๆ

ในวิธีการของ แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) นั้น ต้องให้ผู้เรียนได้นำความรู้หรือประสบการณ์เดิมของตนเองมาวิเคราะห์ เชื่อมโยงเพื่อตอบคำถามหลักของผู้สอน โดยต้องสร้างหรือพัฒนารูปแบบแนวคิดของตนเองสำหรับประสบการณ์ใหม่ที่ผู้เรียนกำลังเกี่ยวข้อง กับ แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) นั้น ๆ

5. ชีตหลักเกี่ยวกับการดำเนินเรื่องในบริบทตามข้อที่ 1

การดำเนินเรื่องต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเนื่องกัน ผู้เรียนได้ใช้ความคิดและประสบการณ์ที่มีอยู่เดิม เพิ่มเติมประสบการณ์ใหม่จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

6. ชีตหลักโครงสร้าง

ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนมีรูปแบบแนวคิดของตนเอง ให้เขาได้แสวงหาข้อมูล มีการค้นพบ เสนอข้อค้นพบและพิสูจน์สิ่งที่เขาได้คิดด้วยการเรียนรู้จากกิจกรรมและทักษะหลาย ๆ อย่าง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว มี 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

เบลล์ และ ไฟฟีลด์ (Bell & Fiefield, 1998 p. 27) กล่าวว่า เรื่องราวที่ครูและนักเรียนช่วยกันผูกขึ้นจะดำเนินลักษณะสำคัญต่อไปนี้

1.1 การดำเนินเรื่องในหน่วยเป็นการดำเนินเรื่องที่สมเหตุสมผล และมีลำดับขั้นตอน

เชิงบรรยาย

1.2 ผู้แต่งเรื่องหรือหน่วย ได้กำหนดชุดคำถามหลักในเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่

พวกเขาเด็ก ๆ ทุกคนต้องช่วยทำให้กระจ่างออกมา

1.3 คำถามหลักแต่ละข้อจะต้องสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่บรรยายเฉพาะนั้น ๆ

1.4 เหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์จะต้องมีศักยภาพที่ไม่มีขีดจำกัดในแง่ของการพัฒนา และการสำรวจค้นคว้าที่อาจเกิดขึ้นได้ การสำรวจค้นคว้าจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความ สร้างสรรค์และประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน

1.5 นักเรียนแต่ละคนจะบรรลุวัตถุประสงค์ของคำถามหลักแต่ละข้อ ในระดับที่ ต่างกันไปและจะกลับไปสู่เรื่องราวอื่นเพื่อเรียนรู้จากการสำรวจค้นคว้าคำถามข้อต่อไป

ศรินทร วิทยะสิรินันท์ (2541 อ้างถึงใน สุดาเรศ แจ่มเดชะศักดิ์, 2543, หน้า 21-22)

กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว จะดำเนินตามขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นการสร้างสถานการณ์ คือ ครูกำหนดสถานการณ์ตามหัวข้อแล้วบรรยายหรือ แนะนำให้นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อสร้างสถานการณ์ให้เกิดความสมจริง

2. ขั้นการถามคำถาม คือ ครูถามคำถามและกระตุ้นให้นักเรียนสร้างจินตนาการหรือใช้ วิธีการต่าง ๆ ในการแสวงหาคำตอบ โดยมีระยะของคำถามที่สำคัญได้แก่

ระยะที่ 1 เป็นคำถามที่กระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้จินตนาการอย่างอิสระ

ระยะที่ 2 เป็นคำถามที่กระตุ้นให้นักเรียนใช้ความรู้ของตนเป็นพื้นฐานในการ จินตนาการ

ระยะที่ 3 เป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้นักเรียนแสวงหาความรู้ในการตอบคำถามตาม

จินตนาการ

3. ขั้นการวางแผนและการปฏิบัติเพื่อตอบคำถาม คือ ครูจัดโอกาสให้นักเรียนได้ วางแผนและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ตามจินตนาการ เพื่อนำไปสู่คำตอบหรือสิ่งที่นักเรียนต้องการ เรียนรู้

4. ขั้นการเชื่อมโยงคำตอบไปสู่สถานการณ์ หรือ คำถามใหม่ คือ ครูเชื่อมโยงกิจกรรม เข้ากับสถานการณ์ใหม่และเริ่มถามคำถามต่อไปเรื่อย ๆ ตามสถานการณ์และกิจกรรมที่ต่อเนื่อง และนักเรียนจะเริ่มทำกิจกรรมในขั้นที่ 2 และ 3 ในสถานการณ์ใหม่ต่อไป

2. การวางแผนการสอน

เบล (Bell, 1998 อ้างถึงใน สุดาเรศ แจ่มศักดิ์, 2543, หน้า 22) การสร้างเรื่องราวเริ่มต้น ด้วยพื้นฐานง่าย ๆ คือ การเลือกหัวข้อที่จะนำมาสอน โดยพิจารณาจากเกณฑ์ต่อไปนี้

2.1 ความสนใจ คือ พิจารณาว่าหัวข้อที่เลือกนั้นมีความน่าสนใจและสามารถกระตุ้น การเรียนรู้ของนักเรียนได้หรือไม่

2.2 เป้าหมาย คือ หัวข้อที่จะเลือกนั้นมีความสอดคล้องและอยู่ในขอบข่ายการเรียนรู้ ตามหลักสูตรกำหนดหรือไม่

2.3 องค์ความรู้ คือ หัวข้อนั้น ๆ มีแนวโน้มการขยายความรู้และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สร้างองค์ความรู้เพิ่มขึ้นหรือไม่

2.4 ความสมดุล คือ หัวข้อที่เลือกนั้นก่อให้เกิดความสมดุลในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักเรียนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวหรือไม่

2.5 ความก้าวหน้า คือ หัวข้อที่จะเลือกสามารถส่งเสริมและพัฒนาความรู้ทัศนคติและทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนหรือไม่

3. คำถามหลักเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) เป็นจุดเด่นตามที่ Steve Bell ได้กล่าวว่า “วิธีการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราวเป็นการนำเสนอคำถามหลัก” ลักษณะของคำถามควรมีลักษณะดังนี้ (สุดาเรศ แจ่มเดชศักดิ์, 2543, หน้า 23)

3.1 กระตุ้นให้เกิดแนวคิดสำคัญของหัวข้อหรือโครงเรื่องนั้น ๆ

3.2 คำตอบของคำถามควรมีความหลากหลาย ผู้เรียนได้ใช้ความคิดวิเคราะห์และเสนอแนวคิดต่าง ๆ

3.3 กระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถใช้ทักษะความคิดหลายอย่างเช่น การวิเคราะห์ การจินตนาการ การสรุปและการประเมิน

3.4 กระตุ้นให้ผู้เรียนหาคำตอบด้วยการสืบค้นหาข้อมูลต่าง ๆ

3.5 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงทัศนะหรือประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เขามีอยู่

4. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ตอบคำถามหลักเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน กิจกรรมที่จัดควรเป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือคิดและลงมือปฏิบัติเอง รวมทั้งกำหนดสื่อการสอนต่าง ๆ ด้วย กิจกรรมที่จัดนั้นต้องเป็นกิจกรรมเสริมแรงหรือสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีบทบาทมากกว่าเป็นผู้รับอย่างเดียว เช่น ต้องมีการให้แก้ปัญหาให้สืบหาหลักฐานความจริง มีการแสดงความคิดเห็น ให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียนรู้และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือทำจริงด้วยตนเอง เป็นต้น

5. การจัดลักษณะชั้นเรียนเป็นการจัดผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน อาจจัดได้หลายรูปแบบเช่น เป็นกลุ่มย่อยขนาดเล็ก ทั้งชั้นเรียน รายบุคคล หรือเป็นคู่ เป็นต้น การจัดชั้นเรียนคงต้องคำนึงถึงชนิดหรือประเภทของกิจกรรม เวลาในการทำงาน ความสมดุลเรื่องของความรู้ความสามารถ อาจเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกกลุ่มของตนเอง โดยเน้นเรื่องของการทำงานร่วมกันทำงาน และทำงานร่วมกันเป็นทีม

6. การประเมินผลจากคำถามหลักและจากกิจกรรมซึ่งสะท้อนให้เห็นผลการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยสามารถประเมินได้จากภาระงาน พฤติกรรม พัฒนาการต่าง ๆ ของผู้เรียนและ

ผลงานที่ผู้เรียนได้ทำขึ้น การประเมินใน แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) ทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการสามารถทำได้ตลอด เพราะการเรียนรู้บางส่วนของผู้เรียนอาจเกิดขึ้นได้โดยผู้สอนเองไม่ได้วางแผนเอาไว้ ดังนั้นผู้สอนต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของหัวข้อ ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องการและกำหนดรูปแบบการประเมินเป็นแนวทาง

7. การกำหนดระยะเวลาสอน เนื่องจากหลักการสำคัญของ แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach) เป็นการสอนที่เน้นการบูรณาการ การกำหนดเวลาเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่ต้องมีความยืดหยุ่นแล้วแต่หัวข้อเรื่อง

เบล และไฟฟิลด์ (Bell & Fifield, n.d. อ้างถึงใน ชาตรี สำราญ, 2545, หน้า 87) ได้สรุปไว้ว่า ถ้าครูสามารถสร้างฉากให้ดี วางโครงเรื่องดี จะทำให้นักเรียนสามารถฝึกทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของตน ช่วยให้นักเรียนออกรุดได้อย่างดี เพราะนักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงที่ตนพบเห็น เสริมให้เขาได้รู้วิธีเรียนที่จะศึกษาไปตลอดชีวิตของเขาด้วย

รูปแบบของการเรียนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว

รูปแบบของการเรียนการสอนแบบสตอรีไลน์มีลักษณะที่เชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง 4 หัวข้อที่สำคัญ นั่นก็คือ ฉาก, ตัวละคร, การดำเนินชีวิต, ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงที่ต้องแก้ไข เข้าไว้ด้วยกัน วลัย พานิช (2542, หน้า 24) ได้เสนอรูปแบบการเขียนแผนการสอนไว้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2-6 รูปแบบการเขียนแผนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline)

แผนการสอน Storyline

หัวข้อ.....

การผูกเรื่อง (การดำเนินการ)	คำถามหลัก	กิจกรรม	ลักษณะการจัดชั้นเรียน	สื่อ	ผลงาน	การประเมินผล
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						

ช่องที่ 1 คือการผูกเรื่อง หรือการดำเนินเรื่อง (Storyline Topic) ซึ่งระบุขั้นตอนของ Storyline และเป็นตัวกำหนดฉากหรือตอน

ช่องที่ 2 คือคำถามหลัก (Key Question) เป็นคำถามที่ให้ผู้เรียนคิดหาคำตอบ

ช่องที่ 3 คือกิจกรรม (Activities) เป็นกิจกรรมหลากหลายที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่จะตอบคำถามหลัก

ช่องที่ 4 คือลักษณะการจัดชั้นเรียน (Organization) เป็นการระบุข้อมูลว่าในการจัดกิจกรรมที่กล่าวไว้ในช่องที่ 3 นั้นมีการจัดกลุ่มผู้เรียนอย่างไรบ้าง

ช่องที่ 5 สื่อการเรียนการสอน (Resource) เป็นการระบุสื่อที่ผู้สอนจะช่วยให้ช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น แผนที่ เอกสารอ้างอิง หรือ สื่อทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

ช่องที่ 6 ผลงานของผู้เรียน (Outcomes) เป็นการระบุผลงานของผู้เรียนเป็น End-product ของกิจกรรมในช่องที่ 3

ช่องที่ 7 การประเมินผล (Evaluation) เป็นการระบุแนวทางของผู้สอนในการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งต้องมีส่วนสัมพันธ์กับช่องที่ 6

บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว
บทบาทของผู้สอน

เบล และไฟฟิลด์ (Bell & Fiield, 1977 อ้างถึงใน สดาศรี แจ่มเดชศักดิ์, 2543) กล่าวว่า ครูต้องตรวจสอบตนเองว่าทำสิ่งเหล่านี้ได้หรือไม่

1. เริ่มต้นด้วยสิ่งที่นักเรียนรู้อยู่แล้ว
 2. ถามคำถามหลักและสร้างบริบทการเรียนรู้ขึ้น โดยอาศัยการผูกเป็นเรื่องราว
 3. ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายกว้างขวาง
 4. กระตุ้นให้นักเรียนสร้างกรอบความคิดของตนเองเป็นอันดับแรก
 5. ช่วยให้นักเรียนทดสอบสมมติฐานของตน โดยการตั้งคำถามและศึกษาค้นคว้าปฏิบัติ
- ต่อนักเรียนและนำเสนองานของนักเรียนด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีและให้เกียรตินักเรียน
6. ใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือและจัดกลุ่มย่อยที่เหมาะสม
 7. ใช้การจัดโครงสร้างกำหนดแนวปฏิบัติในการสอนซึ่งช่วยให้นักเรียนประสบ

ความสำเร็จ

8. ทำทนายผู้เรียนให้อยากรู้ อยากเห็นด้วยงานต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันไป
 9. ประเมินงานของนักเรียนด้วยวิธีการที่สัมพันธ์ สอดคล้องและสร้างสรรค์
 10. ดึงให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมและแจ้งให้ทราบถึงการเรียนรู้ของบุตรหลาน
- พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2542, หน้า 26) กล่าวว่า ผู้สอนมีบทบาทที่สำคัญดังนี้

1. เป็นผู้จัดเตรียม

1.1 กรอบแนวคิดของเรื่องที่จะสอน โดยเขียนเส้นทางเดินเรื่องและกำหนดเรื่องเป็นตอน จัดเรียงตามลำดับตอน โดยแต่ละหัวเรื่องในแต่ละตอนได้จากการบูรณาการ

1.2 เตรียมคำถามสำคัญหรือคำถามหลักเพื่อใช้กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติ

2. อำนวยความสะดวกระหว่างการเรียนรู้การสอน

2.1 เป็นผู้นำเสนอ เช่น นำเสนอประเด็นปัญหาเหตุการณ์และเรื่องราวที่จะสอน

2.2 เป็นผู้สังเกต สังเกตขณะผู้เรียนตอบคำถาม ถามคำถาม ปฏิบัติกิจกรรม รวมทั้งสังเกตพฤติกรรมด้านอื่น ๆ ของผู้เรียน

2.3 เป็นผู้ให้การกระตุ้น กระตุ้นความสนใจผู้เรียนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง

2.4 เป็นผู้ให้การเสริมแรง เพื่อให้เกิดความถี่ของพฤติกรรมการเรียนรู้

2.5 เป็นผู้แนะนำคอยแนะนำ บอกกล่าวในสิ่งที่ผู้เรียนยังไม่เข้าใจ

2.6 เป็นผู้จัดบรรยากาศ ให้บรรยากาศการเรียนรู้การสอนทั้งด้านกายภาพและด้านจิตสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข

2.7 เป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ ให้การวิพากษ์วิจารณ์ข้อดี ข้อบกพร่อง เพื่อให้พฤติกรรมคงอยู่หรือปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมการเรียนรู้

2.8 เป็นผู้ประเมิน ทวามีการประเมินเป็นระยะ ประเมินกระบวนการ พฤติกรรมระหว่างหาความรู้ และประเมินผลงาน ซึ่งอาจเป็นองค์ความรู้หรือสิ่งประดิษฐ์

2.9 เน้นให้นักเรียนใช้กระบวนการ (Process Oriented) มากกว่าเนื้อเรื่อง เนื้อหาสาระ

2.10 เน้นการบูรณาการระหว่างวิชา (Integration) หรือผสมผสานระหว่างวิชาในหลักสูตร

2.11 เป็นแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้แหล่งหนึ่งให้ผู้เรียนซักถาม ปรึกษา เพื่อค้นคว้าหาความรู้

2.12 เป็นผู้เริ่มประเด็นปัญหา เหตุการณ์ในเรื่องราวที่จะสอน และต้องจัดกิจกรรมเพื่อจบลงด้วยความตื่นเต้น ความพอใจทั้งผู้สอนและผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น ผู้บริการ ผู้ปกครอง และคนในชุมชน เป็นต้น

บทบาทของผู้เรียน

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2542, หน้า 27) กล่าวถึงบทบาทของผู้เรียนไว้ดังนี้

1. เป็นผู้ศึกษาค้นคว้า ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกเรื่องตามที่ผู้สอนกำหนด เพื่อให้เกิดการเรียนรู้
2. ดำเนินการเรียนด้วยตัวเอง เพื่อให้การเรียนรู้สนุกสนานและทำท่ายอยู่ตลอดเวลา
3. มีส่วนร่วมในการเรียนทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการคิดในสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดขึ้นมาอย่างเป็นธรรมชาติเหมือนสถานการณ์ในชีวิตจริง
4. เรียนทั้งในห้องเรียนและในสถานที่จริงเพื่อพัฒนาทักษะทางด้านสังคม
5. ตอบคำถามหลักที่ผู้สอนกำหนดได้
6. ทำงานด้วยความร่วมมือร่วมใจ และมีเจตคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมกลุ่ม
7. มีความสามารถในการสื่อสารที่ดี เช่น การพูด อ่าน เขียน ฟัง
8. เป็นผู้ที่มีความสามารถในการแก้ปัญหา คิดริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์
9. เป็นผู้สามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองและเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

วลัย พานิช. (2542, หน้า 28) กล่าวว่า ผู้เรียนต้องใช้ประสบการณ์หรือความรู้เดิมที่มีมาเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ โดยผู้เรียนต้องตอบคำถามหลักของผู้สอน ไปค้นพบคำตอบ ผู้เรียนต้องใช้ทักษะการคิด ทักษะการแสวงหาความรู้ เพื่อที่จะเติมเรื่องราวหรือประสบการณ์ให้เต็มและต้องพร้อมที่จะพิสูจน์ข้อค้นพบหรือพิสูจน์แนวคิดของตนเอง

จากบทบาทของผู้สอนและผู้เรียนที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้สอนจะมีบทบาทในการสร้างโครงเรื่องและคำถามหลักที่จะนำไปสู่กิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ตลอดจนจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการทำกิจกรรม ส่วนผู้เรียนจะมีส่วนสำคัญในการคิดวางแผน ลงมือปฏิบัติกิจกรรม แสวงหาคำตอบ และสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง

ข้อดีของการจัดการเรียนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว (Storyline Approach)

ธารณี วิทยานิพนธ์ ได้สรุปข้อดีในเรื่องของการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว โดยรวบรวมข้อมูลจากนักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศที่ได้นำวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราวไปใช้ พบว่ามีข้อดีดังนี้ (อรรดพล อนันตวรสกุล, 2542, หน้า 8)

1. เป็นวิธีการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่คงทน
2. เป็นวิธีที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมสูง ทั้งการเรียนรู้ การคิด การปฏิบัติ ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง เพราะผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ

3. พัฒนาผู้เรียนในเชิงบูรณาการทั้งความรู้ เจนคติ และทักษะ โดยอาศัยองค์ความรู้ ทักษะการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้จากหลายสาขาวิชา โดยผู้เรียนจะได้พัฒนาศักยภาพของตน ทั้งทางด้านสติปัญญา ไม่ว่าจะเป็นการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ การแก้ไขปัญหา การตัดสินใจ หรือการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

4. ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงไปใช้ในชีวิตจริงได้

5. ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ได้เป็นอย่างดี ผู้เรียน ได้แสดงศักยภาพของตนเองในการเรียนรู้อย่างเต็มที่

6. ช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน และเรียนอย่างมีความสุข

7. เป็นวิธีที่ง่ายในการนำสิ่งที่มียู่ใกล้ตัวผู้เรียนมาเป็นประเด็นศึกษา

8. เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่สามารถหยยทวนประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ซึ่งการทบทวน บ่อยครั้งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่คงทนถาวร

9. ช่วยให้ผู้สอนสามารถเชื่อมต่อดระดับความยากง่ายของความรู้ให้แก่ผู้เรียนแต่ละคน ได้อย่างเหมาะสม

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น การเรียนการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราวเป็นนวัตกรรมที่ได้รับ การยกย่องอย่างกว้างขวาง ง่ายต่อการปฏิบัติ ให้ความสนุกสนานต่อผู้เรียนและผู้สอน สร้างแรงจูงใจในการเรียนได้เป็นอย่างดี รวมทั้งพัฒนาทักษะพื้นฐานด้านสังคมในการทำงาน ร่วมกับผู้อื่น

ฉะนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่า แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราวสามารถเชื่อมโยงเนื้อหา คุณธรรมจริยธรรมที่เป็นนามธรรมสำหรับนักเรียนระดับปฐมวัย ให้ออกมาเป็นรูปธรรมที่นักเรียน ระดับปฐมวัยเข้าใจได้ง่าย ก่อเกิดเป็นความรู้ ความเข้าใจ และมีการแสดงออกในด้านจริยธรรมที่ดี โดยนักเรียนเกิดความสุขสนุกสนานขณะเรียนรู้ พร้อมกันนั้นนักเรียนจะเกิดการจดจำในเรื่องราว เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ผู้สอนมอบให้ได้เป็นอย่างดี เพื่อเป็นรากฐานที่ดีต่อไปในอนาคต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

กฤษณี ภูพัฒน์ (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาวินัยในตนเองของนักเรียนระดับ ปฐมวัยที่ผู้ปกครองใช้ชุดให้ความรู้แก่ผู้ปกครองส่งเสริมความสามารถการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันเรื่อง “ขอหนูคิดเอง” และผู้ปกครองใช้กิจกรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนที่อยู่ระหว่าง 5-6 ปี จำนวน 60 คนที่ศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2

ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2537 โรงเรียนอนุบาลสามเสนฯ กรุงเทพฯ ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 30 คน กลุ่มทดลองได้รับการส่งเสริมวินัยในตนเองโดยผู้ปกครองใช้กิจกรรมจากชุดให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง กลุ่มควบคุมใช้กิจกรรมปกติ ทดลอง 9 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนปฐมวัยที่ผู้ปกครองใช้ชุดให้ความรู้กับผู้ปกครองส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันกับนักเรียนปฐมวัยที่ผู้ปกครองใช้กิจกรรมตามปกติในชีวิตประจำวันมีวินัยสูงขึ้น ไม่แตกต่างกัน 2) นักเรียนปฐมวัยในกลุ่มทดลองมีวินัยในตนเองภายหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) นักเรียนปฐมวัยกลุ่มควบคุมมีวินัยในตนเองหลังการทดลองสูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จิรกรณ วสุวัฒน์ (2540) ได้ศึกษาผลของการพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมของเด็กวัยอนุบาลตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ โดยใช้การจัดประสบการณ์แบบโครงการ พบว่า 1) หลังการทดลองใช้โปรแกรม นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนจริยธรรมทางสังคมด้านกลวิธี การเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันระดับ 2 สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม 2) หลังการทดลองใช้โปรแกรม นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนจริยธรรมทางสังคมด้านการให้และการรับประสบการณ์ร่วมกันระดับ 2 สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม 3) หลังการทดลองใช้โปรแกรม นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนจริยธรรมทางสังคมด้านกลวิธีการเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันในระดับ 2 สูงกว่ากลุ่มควบคุม 4) หลังการทดลองใช้โปรแกรม นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนจริยธรรมทางสังคมด้านการให้และการรับประสบการณ์ร่วมกันระดับ 2 สูงกว่ากลุ่มควบคุม 5) ผลการสัมภาษณ์ชีวิตในชั้นเรียนกลุ่มทดลองสะท้อนให้เห็นถึงบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุม

วรวรรณิ ราชสงฆ์ (2541) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้เทคนิคแม่แบบและบทบาทสมมติ ที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ จังหวัดพัทลุง ปีการศึกษา 2540 จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบสอบถามที่มีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ โปรแกรมการใช้เทคนิคแม่แบบ โปรแกรมการให้บทบาทสมมติ พบว่านักเรียนมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หลังจากได้รับเทคนิคแม่แบบ นักเรียนที่ได้รับการใช้เทคนิคแม่แบบและนักเรียนที่ได้รับการให้บทบาทสมมติการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่มีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หลังจากได้รับการให้บทบาทสมมติ

ธาริณี วิทยานิวรรตน์ (2542) ได้ทำการศึกษาผลของการเรียนการสอนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ และความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ผลการวิจัยสรุปว่า

1. นักเรียนที่เรียนโดยใช้วิธีสตอรี่ไลน์มีค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดคือสูงกว่าร้อยละ 70
2. นักเรียนที่เรียนโดยใช้วิธีสตอรี่ไลน์มีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนในระดับมาก โดยที่นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับสูงและระดับปานกลางมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนในระดับมาก และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับต่ำมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนในระดับปานกลาง

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยวิธีสตอรี่ไลน์ สูงกว่านักเรียนที่สอนโดยวิธีปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมนึก ปฏิปทานนท์ (2542) ได้ทำการศึกษาผลของการเรียนการสอนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลการวิจัยสรุปว่า

1. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างจากนักเรียนกลุ่มที่เรียนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ มีคะแนนความสามารถในการคิดวิเคราะห์ไม่แตกต่างจากนักเรียนกลุ่มที่เรียนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. คะแนนความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระหว่างกลุ่มก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุตาเรศ แจ่มเดชะศักดิ์ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล โดยใช้แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลโดยใช้แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว ตัวอย่างประชากรประกอบด้วย นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี จำนวน 34 คน จากโรงเรียนทุ่งมหาเมฆ สังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรม มีดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 สร้างโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับเด็กอนุบาลโดยใช้แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว ขั้นที่ 3 ทดลองใช้โปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลโดยใช้แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว และขั้นที่ 4 ปรับปรุงโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลโดยใช้แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเวลา 14 สัปดาห์ แบ่งเป็น การทดสอบก่อนการทดลองใช้โปรแกรม 1 สัปดาห์ ทดลองใช้

โปรแกรม 12 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 1 ชั่วโมง 30 นาที และทดสอบหลังการทดลองใช้โปรแกรมฯ 1 สัปดาห์ การทดสอบก่อนและหลังการใช้โปรแกรม วัดโดยใช้แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและแบบสังเกตพฤติกรรมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยมีดังนี้

1. หลังทดลองใช้โปรแกรม นักเรียนมีคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สูงกว่าก่อนการทดลองใช้โปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. นักเรียนมีคะแนนพฤติกรรมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมหลังการทดลองใช้โปรแกรมฯ สูงกว่าก่อนการทดลองใช้โปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. นักเรียนมีคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและคะแนนพฤติกรรมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมหลังเข้าร่วมโปรแกรม สูงกว่าเกณฑ์การประเมินโปรแกรมฯ ที่กำหนดไว้ คือ สูงกว่า 70% โปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลโดยใช้แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราวที่ปรับปรุงแล้ว ประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐาน หลักการจัดการเรียนการสอน วัตถุประสงค์ ผู้ใช้โปรแกรมฯ และกลุ่มเป้าหมาย โครงสร้างและลักษณะของโปรแกรมฯ การประเมินผล โปรแกรมฯ และเอกสารและสื่อของโปรแกรม ซึ่งได้แก่ 1) คู่มือการใช้โปรแกรมฯ จำนวน 1 เล่ม 2) แผนการจัดกิจกรรม 1 ชุด และ 3) เครื่องมือประเมินผลการเรียนรู้

วิไลลักษณ์ อินทร์สด (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่สอนด้วยวิธี Storyline กับการสอนปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านบึงเขียว กลุ่มโรงเรียนโคกก่ง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชานุมาน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ ปีการศึกษา 2545 จำนวน 50 คน ได้มาด้วยการเลือกตัวอย่างแบบง่าย และสุ่มเป็นกลุ่มทดลอง 25 คน อายุควบคุม 25 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย กลุ่มการสอนที่ได้รับการสอนด้วยวิธี Storyline ส่วนกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนแบบปกติ ใช้เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กลุ่มละ 15 ครั้ง ๆ ละ 3 คาบ ๆ ละ 20 นาที ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบแผนการทดลอง Pretest-Posttest Control Design เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการสอนกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หน่วยที่ 5 เรื่องการทำมาหากิน มีค่าดัชนีความยาก (p) อยู่ระหว่าง .20-.79 ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง .22-.55 และมีค่าความเชื่อมั่น .91 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนที่เรียนด้วยวิธี Storyline มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. นักเรียนที่เรียนด้วยวิธี Storyline มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

มณฑิร พิมพไกร (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่สอนด้วยวิธีการสอนแบบ Storyline กับ การสอนตามคู่มือครู กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนบ้านเดย (คุรุราษฎร์วิทยา) อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 40 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่ายเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 20 คน กลุ่มทดลองเรียน โดยวิธีการสอนแบบ Storyline กลุ่มควบคุมเรียน โดยวิธีการสอนตามคู่มือครู ใช้เวลาในการทดลอง กลุ่มละ 45 คาบ คาบละ 20 นาที เป็นเวลา 3 สัปดาห์ แผนการวิจัยสำหรับการทดลองครั้งนี้ เป็นแบบ Randomized Control Group Pretest-Posttest Design เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ทักษะการฟัง มีค่าความยากอยู่ระหว่าง .20 - .60 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .02 - .05 ค่าความเชื่อมั่นมีค่า .65 ทักษะ การพูดมีค่าความยากอยู่ระหว่าง .20 - .80 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .20 - .50 ค่าความเชื่อมั่น มีค่า .65 ทักษะการพินิจมีค่าความยากอยู่ระหว่าง .20 - .70 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง .20 - .60 ค่าความเชื่อมั่นมีค่า .72 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ การทดสอบค่า t ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของกลุ่มทดลองและ กลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มทดลองผลสัมฤทธิ์ การเรียนเฉลี่ย (13.06) สูงกว่ากลุ่มควบคุม (10.14) และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ด้วยวิธีสอนแบบ Storyline หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

กันยรัตน์ ยังมี (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลการสอนวิชาศิลปะพื้นบ้านโดยวิธี สดออร์ไลน์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา สถาบันราชภัฏ กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาระดับปริญญาตรี โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา สถาบัน ราชภัฏวชิรเวศน์ ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาศิลปะพื้นบ้าน 2 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 31 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านพุทธิพิสัยสูงขึ้นหลังจากที่เรียนโดยสดออร์ไลน์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะพิสัยสูงขึ้นหลังจากที่เรียนโดยวิธี สดออร์ไลน์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านจิตพิสัยสูงขึ้นหลังจากที่เรียน โดยวิธีสตอรี่ไลน์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยวิธีสตอรี่ไลน์ มี 2 แบบคือ กระบวนการเรียนรู้แบบต้นและกระบวนการเรียนรู้แบบลึกดังนี้

4.1 กระบวนการเรียนรู้แบบต้น คือ การฟื้นความรู้เดิม การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ การอ่าน การจดบันทึก การลงมือปฏิบัติจริง การเปรียบเทียบสิ่งที่คล้ายกัน การเปรียบเทียบสิ่งที่ขัดแย้งกัน และการจำแนกประเภท

4.2 กระบวนการเรียนรู้แบบลึกที่ผู้เรียนใช้คือ การอธิบายหลักเกณฑ์ การตั้งสมมติฐาน การแก้ปัญหา การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล

นอกจากการเรียนโดยวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นแล้ว ผู้เรียนยังแสดงความคิดเห็นว่าการเรียนการสอนแบบสตอรี่ไลน์ยังส่งเสริมทักษะการคิด การแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการทำงาน กระบวนการทางสังคม สติและปัญญา มีเหตุผล เปิดใจรับฟังคนอื่น กล้าแสดงออก ได้เรียนรู้จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย มีความสุขใจ มีเจตคติที่ดีต่อตนเองและวิชาเรียน ตลอดจนเชื่อมโยงความรู้สู่การดำเนินชีวิตจริงได้

พระมหาชยันต์ แสงโสม (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลของโปรแกรมการสอนด้วยแบบต่อลักษณะนิสัยทางจริยธรรมด้านระเบียบวินัยของนักเรียนมัธยม กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียน ปฐมวัยระดับอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนอนุบาลวัดกลางดอนเมืองชลบุรีที่มีลักษณะนิสัยทางจริยธรรมด้านระเบียบวินัยต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 50 ลงมา จำนวน 16 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random Sampling) แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 8 คน ผลการวิจัยพบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะของการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เด็กปฐมวัยในกลุ่มทดลองมีลักษณะนิสัยทางจริยธรรมด้านระเบียบวินัยสูงกว่านักเรียนปฐมวัยกลุ่มควบคุมในระยะหลังการทดลองและระยะติดตาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนปฐมวัยในกลุ่มทดลองมีลักษณะนิสัยทางจริยธรรมด้านระเบียบวินัยในระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

กาญจนา มากพูน (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสอนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยและเจตคติต่อการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลของการเรียนการสอนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างกลุ่มที่เรียนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์

และกลุ่มที่เรียนแบบปกติ 3) ศึกษาเจตคติของนักเรียนต่อการเรียนการสอนภาษาไทยโดยวิธีสตอรี่ไลน์ ตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชลบุรี “สุขบท” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรีเขต 1 แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลอง 47 คนเรียนด้วยวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ และกลุ่มควบคุม 47 คน เรียนด้วยวิธีสอนแบบปกติ โดยให้แผนการจัดการเรียนรู้ 2 แบบ คือ แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ 8 แผน และแผนการเรียนรู้แบบปกติ 8 แผน เครื่องมือชุด 1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางภาษาไทย ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85 ค่าความยากง่ายอยู่ในช่วง .28 - .78 และค่าอำนาจอยู่ในช่วง .29 - .72 และ 2) แบบวัดเจตคติต่อการเรียนการสอนภาษาไทยด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ รวมทั้งแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนภาษาไทยด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนวิชาภาษาไทยด้วยวิธีสอนแบบสตอรี่ไลน์ มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มที่เรียนภาษาไทยด้วยวิธีการแบบสตอรี่ไลน์ มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนวิชาภาษาไทยด้วยการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05
3. นักเรียนที่เรียนภาษาไทยด้วยวิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ มีเจตคติต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในระดับมาก

งานวิจัยในต่างประเทศ

ไบบาค (Bibak, 1990 อ้างถึงใน ธารณี วิทยาอนิวรรณ, 2542, หน้า 35) ได้ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของการสอนแบบสตอรี่ไลน์ กับ การสอนโดยใช้ตำราหลักที่มีต่อความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์ ของชั้นนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง 114 คนเรียนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ และ กลุ่มควบคุม 84 คน เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบปกติ ทั้งสองกลุ่มได้รับการสอนเรื่องวงจรเคลื่อนที่ของเครื่องจักรแบบง่าย ๆ ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่ม โดยข้อเสนอแนะที่ผู้วิจัยแนะนำคือ วิธีการสอนแบบสตอรี่ไลน์ น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนได้

บัสโซว์ (Butzow, 1991 อ้างถึงใน สมนึก ปฏิพานนท์, 2542, หน้า 45) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยวิธีการเรียนการสอนแบบสตอรี่ไลน์ และ วิธีการเรียนการสอนแบบปกติที่มีผลต่อแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนระดับเกรด 3 พบว่า ไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่เรียนแบบสตอรี่ไลน์ กับ เรียนแบบปกติ ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวว่า วิธีการเรียนการสอนแบบสตอรี่ไลน์เป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้

วอร์เนอร์ อเลน และเทเยอร์ (Warner, Alan & Taylor, 1994, p. 28) ได้ทำกิจกรรมโดยใช้การสอนแบบสตอรีไลน์ในการเรียนการสอน มีการให้รายละเอียด พร้อมทั้งยกตัวอย่างเกี่ยวกับเรื่องการเผชิญหน้ากับโลกอันลึกลับ โดยใช้การสอนแบบสตอรีไลน์ ประกอบไปด้วยประสบการณ์ในเรื่องสภาพแวดล้อม มีการเตรียมการ และ ร่วมทำงานระหว่างครูและนักเรียน ผู้วิจัยกล่าวว่า การเรียนการสอนแบบสตอรีไลน์ได้ถูกบรรจุเข้าไปในหลักสูตร และได้ผลออกมาดี

อิสเบล (Isabelle, 2007, p. 16) ทำการศึกษาเรื่องการสอนวิชาวิทยาศาสตร์โดยใช้แผนการสอนแบบสตอรีไลน์ พบว่า การสอนวิชาวิทยาศาสตร์เรื่องแรงดันอากาศสำหรับนักเรียนระดับเกรด 7 และเกรด 8 มีประสิทธิภาพที่ดี มีการสร้างจาก ตัวละคร การดำเนินชีวิต และ เหตุการณ์ที่ต้องแก้ไข เนื้อหาเรื่องราวทั้งหมดนั้นถูกสร้างบรรยายโดยผู้เรียนเป็นเจ้าของเรื่องราว

โคเปอร์ และ จูเลีย (Cooper & Julie, 1998, p. 77 อ้างถึงใน นวลจันทร์ ช่วยบำรุง, 2546) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนเกรด 6 พบว่า การเรียนแบบสตอรีไลน์ช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งผลการวิจัยแสดงถึงความสนใจเรียน และ ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ดีขึ้น

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้วิธีการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นหลักการ และแนวทางในการพัฒนารูปแบบของงานวิจัยผลของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมของนักเรียนระดับปฐมวัย โดยใช้แนวการสอนแบบผูกเป็นเรื่องราว เพื่อปลูกฝังให้เด็กได้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีตั้งแต่วัยเยาว์ และนำผลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์และอภิปรายผลต่อไป